אלע ישרים בון שבועס עלי כס

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מנחם־מענדעל

פּובליצירט „מאַרגן־פריהיים" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

מנחם־מענדעל

אינהאלט

צו דער צוויישער אויפלאגע . . . . . I—II

לאנדאן 9

פאפיערלער 43

טיליאנען 81

א בכבוד'ע פרנסה 155

עס פיעדעלט נישט 181

שלום־שלים־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראָמאן, און איבער־חויפט נישט קיין אויסנעקלערטע פיגור. דאָס איז נעבאך א איד פון א נאַנץ יאָהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענלעך און נאָהענט בעקענט. ער איז דורכנעמאנגען מיט אים א שטיק לעבען פון כמעט צוואנציג יאָהר. בעגענעמט זיך אינ'ם יאָהר 1892 אויף דער אדעסער „קלייניער בערזע", האָבען מיר נאָכדעם דורכ־נעמאכט האַנד ביי האַנד אלע שבעה מדורי ניהנם, אין יעהופּעץ אויף דער בערזע, „נענאַנגען" מיט אים קיין פּעטערבורג און קיין ווארשא, אויסנעשטאַנען א סך קריזיסען, זיך נעווענדפען מיט אים פון איין פּרנסה אויף דער אַנדערער, און — אוי וועה! — נישט נעפונגען קיין גליק אין ערגיץ, נעמוזט סוף־כל־סוף טהון דאָס, וואָס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דאָרט, זאָגט מען, מאכען אידען ניט שלעכט... דאָס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפּעטערינע בריפ פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּים וואָס, האָב איך צענויפּגעזאמעלט אלע זיינע בריפ, וואָס ער האָט אין פערלויף פון די אכצעהן יאָהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און נעדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין וויב שיינה־שיינדעל, ווי אויך די בריפ פון זיין וויב צו איהם, און נעמאכט פון זיי א בוך, מע קאָן זאָגען, כמעט א בריע־פענשטעלער.

טאקי א בריפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אפּטיילונגען, און דערביי נעהאט א מין: א איד א סוחר, אז ער

וועט וועלען שרייבען א בריף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט געפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך". אדער אינ'ם דריטען בוך „מיליאנען". א איר א מעקלער, א שרכן, אדער איין אגענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי אירישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומערום אלץ איינס, דאם הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, נאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און נלענצענדע האפענונגען, און אויפלאזען לאזען זיי זיך אוים, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און נעהט. און טאמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואם די נעשעפטען זיינע נעהען איהם דערווייל נוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואם איז נעבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אנגעלעגט איז דאם ניט. דערפאר איז דאם אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך גאר ארויסגעוואארפען. אנגעוואארען דערביי האבען גאר די זעצערס, וווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז א ווערק, וואם ס'איז קירצער, איז דאם אלץ בעסער. די וואם וועלען נעפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטערינג אויפלאגען זאל דאם וועלען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו נישט זאגען קומט דאס נישט"...

שלום־עליכם.

נעוויו (איטאליע), שרב תנוכה תר"ע.

לאנדאן

אדעסער בערזע.

געשריבען אין יאהר 1892.

לאָנדאָן

(אדעסער בערזע).

I.

סכתם־מענדעל פון אדעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט אימשטאנד דיר צו בעשרייבען די שטאָרט אדעס, ווי גרוים און שען זי איז, און די מענשען די הינע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די גאַלדענע נעשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאכען. שטעל דיר פאָר, איך נעה מיר ארויס מיט'ן שטעקעל אין ג ר ע צ ק אריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האנדלען, האָב איך צוואנציג טויזענד נעשעפטלעך: ווי איך ווייס — איז ווייס, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, העריננ — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען נעפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אָננעשמעקט א צוויי־דריי גוטע נעשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט נעווען צום הארצען. האָב איך מיך אזוי לאַנג ארומגערעהט אין ג ר ע צ ק, ביז איך האָב מיך פאָרט צונעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האָנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי נאָר נישקשה־דינ! מע חאפט

א מאל א כף־הא'ער, א מאל א פופציגער, און א מאל, אז עס נעראָט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן" איז אזוא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אַהער איינער, עפּיס א שמש, און האָט געחאַפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אַלע־מען מיט'ן קאָטער. איך זאָג דיר, זונתי היקרה, ממש עס וואַלנערט זיך דאָ נאָלד אין די נאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפאָהרען אַהער קיין אַדעס. וועסט דו דאָך פרעגען: ווי קום איך קיין אַדעס, אז נעפאָהרען בין איך נאָר קיין קעשענעוו? אַפּנים, אז ס'איז מיר בעשערט פון נאָט, איך זאָל פערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פעטער מנשה אַפּ־נעמען דאָס נדן, פרענט ער מיך: וואָס בעראַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלט האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראָצקי'ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אַבי געלט. זאָגט ער: ער וויסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלט. ער קאָן מיר נעבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַכראַכ'ען קיין וואַרשא. זאָג איך: לאָז זיין קיין וואַרשא, אַבי געלט. זאָגט ער: וואָס טויג דיר וואַרשא? וואַרשא איז וויים. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַרבאַש'ען קיין אַדעס. זאָג איך: לאָז זיין אַדעס, אַבי געלט. זאָגט ער מיר נאָך א מאל: אויף וואָס דאַרפסט דו אַזוי געלט? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפען, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אַהער, עס האָט איהם אָבער נעהאָלפען, ווי א טוירסען באַנקעס; איך, אז איך זאָג געלט איז געלט! נעהם ער און נעמט אַרויס צוויי וועכסלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך גיט ער מיר איין אָנווייזונג צו

בארבאש'ען קיין אדעם, און דאָס איבערזיינע גיט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צוריקטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. זי נעזונד און לאָז נריסען שווער און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. אז איך בין נעקומען מיט דער אָנווייזונג צו בארבאש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אָנווייזונג איז נאָרניט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז א סוכה־שער! לאָז פריהער אנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואָנאָן וויין, און לאָז מען אקאָרשט די וויין פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט נעבען נעלר. א שענע מעשה, נאָר א קורצע! האָב איך באלד אוועקנעשריבען קיין קעשענעוו אין אָטקריטקא, און האָב איהם נעשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט ארוים תיכף ומיד די וויין, וועל איך איהם קלאָפען א דעפעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין ארומנאַנגען אין איינע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פון קעשענעוו א מזומן'ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך א וועכסלע. אצינד פערשטעהסט דו שוין, פאר וואס איך האָב דיר די נאַנצע צייט ניט נעשריבען? איך האָב נערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהסט מען ארוים, אז א מענש טאָר ניט איבערטראכטען אויפ'ן ערנסטען. ס'איז דאָ א נאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אוים. איך האָב דאָס נאַנצע ביסעל מזומן'ס אריינגעבראָקט אין „לאָנדאָן" ארויין, איינגעהאנדעלט א רעמעל סחורה, „האָסלעך" און „בעסלעך", און דאנקען חשם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ"ל.

II.

שיינהשיינדעל פון כחריעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר וויעדער אָננערופען די אמאלערינע ספאזמע, אויף דיין פעטער מנשה נעזאָנט נעווארען, וואָס האָט דיר נעמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נרן, אזא יאָהר, אזא מזל! ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל לעבען: „נעשיקט דורך דער קאץ שלח־מנות"... וועכסלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל לינען זאָנען, נאָר כ׳האָב מורא, דו וועסט די איבערינע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָנען אזש אהין קיין ארעם. דיין גליק, וואָס די מאמע ווייסט ניט פון קיין וועכסלעך; עס וואָלט זיך נעמהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט דאנקען נאָט, נעלה, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זעהר אָננעלענט. נאָר וואָס רען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאָר וואָס זאָלסט דו ניט אַרויסשרייבען אקוראט, וואָס איז דאָס פאָר א מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האָנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואג? פרעג מיך בחרם וואס דאס איז, און מיט וואס מע עסט דאס! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאגסט, אז אט האסט דו איינגעקויפט סחורה, און אט איז שוין דא ריוח. וואס איז דאס פאר א מין סחורה, וואס וואכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דיג? „פעטשעריצעס, זאגט די מאמע, בעראפען אויך א רעגען!"... און אז ס'איז דא ריוח, פאר וואס פערקויפסט דו ניט? אויף וואס ווארטסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואס שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואס עסט דו? עפיס גלייך, ווי איך וואלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר, נאר עפיס א פאליובאוויצע, להבדיל, ווי זאגט די מאמע זאל לעבן: „אז א קוה געהט אוועק אין משערערע, פערגעסט זי דעם ויי־נעזונד". מיר דאכט, דו זאלסט מיך וועלען פאלגען, וואלסט דו געזעהען אויסהאנדלען זיך וואס ניכער און קומען בעסער אהיים מיט'ן ביסעל מזומנ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אט דאס דאזיגע... איך זאל אזוי וויסען פון קרחת, ווי איך וויים ווי מע רופט עס! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון מיעפען הארצען

דיין באמת נעמרייע פרזי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון ארעם צו זייז ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעווסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאנדאן", וואהרום אז ווי באלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, וווייסען ניט ווער עס האט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט אקוראט. הנה זיי וויסען, אז דאס „לאנדאן" נופא איז איין איידעלע מאטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואהרט, און זעהן זעהט מען דאס ניט. אלע מינוט בייט זיך עס: אט איז דאס טייער, אט איז דאס וואלוועל. אט איז „האס", אט איז „בעס", דאס הייסט, דאס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הויבט זיך, אדער עס פאלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאס. עס לויפען די קורסען אויף און אף משוגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען נליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאן דא פערדולט ווערען. אט, למשל, האב איך נעכטען נעמאכט א „סטאלאוש", מיך נעקאסט א פופציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זיינער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מאַכען אַ סטאַלאָוש", — בעראַרף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אַוועק אַ פופציגער פאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ קורס", קאָנסט דו דיר מאכען פונ'ם „סטאַלאָוש" „צוויי זייטען", היינו: צוויי „בעסטן", אַדער צוויי „האָסטן", אַדער גאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם אַ „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום" („שלום" הייסט ביי אונז אין אַדעס פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אַפּ", איז כּפרה דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס נעמאַכט אַ „סטאַלאָוש". זאָלסט אָבער נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־לענען אַ פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען געלד, און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָסט דו אַ נרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט נענומען, ער איז נאָך אַ שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אַראָפגעבען אַ „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצוקערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך געזוג: איך קאָן פערהאַנדלען אַ פּאָר „האָסלעך", אַדער אַ פּאָר „בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן בעשטעהן בעסער צו קויפען נאָך אַ „סטאַלאָוש". וואָס מעהר „סטאַלאָוישען" איז אַלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט אַ „סטאַלאָוש", שלאָפט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברירה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר שכחתי. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס

אליין ניט אויף וואס פאר א וועלט איך בין. די שטאַרט אַדעס איז אונגעהייער גרויס, און אלסרינג קאַסט דאָ טייער, און די הייזער זענען דאָ הויך ביז'ן הימל, מע דאַרף קלעטערן אויף אייזערנע טרעפ א האלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אוש אונטער'ן הימל, און א פענסטערל איז א קליינס, ווי אין א טורמע. איך בין זיך מחיה, אז ס'וועלד טאָג און איך קאָן מיך ארויסחאפען פון דער טורמע אהין אין ג ר ע צ ק אריין, און דאַרטען טאַקי עס איך שטעהענדיג, דאָס הייסט, מע חאפט איבער וואס נאָט ניט, וואַרום וועד האָט צייט זיך אוועקזעצען עסען, אז מע דארף אלע מינוט נעווּאָהר ווערען די קורסען פון בערלין? דערפאר איז דאָ פרובטען בזיל הזול. ווייטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי ביי אייך אין כתרילעווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דאָ עסט מען ווייטרויבען אלע טאָג, און אין מיטען גאס, מע שעמט זיך נאָר ניט.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריליעוסקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיך אנגעקוקט טאקי נאר ווי א משוגענעם! לאם איך אזוי זויסען, אויף א פולער וואך ניט אויסגערערט זאל זיין, פון דער שטאדט אדעם, ווי איך הויב אפילו אן צו ווייסען, וואס דו פלאפעלסט מיר אין דעם בריף „העם" און „באס" און „דעלעושאנס", דער שווארצער יאהר ווייסט אייך דארטען! עס פליהען ביי דיר פופציגערם, ווי האלעשקעם, עפים איז ביי דיר דארטען נעלט — שמעלט, הפקר ציבעלעם! אוודאי קאן מען נעהן אין גאלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פער־שטעה ניט, חאטש נעם מיר ארא דעם קאפ, וואס איז דאס פאר א מין סחורה, וואס מע זעהט זי ניט? א קאץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר נעפעלט דאס ניט. איך בין ביי מיין טאטען נישט נעפרובט נעווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאז מיך גאט היטען אויף ווייטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון לופט חאפט מען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א דעלעושאנס, שלאפט זיך נאר בעסער"... וועל לענט זיך עס שלאפען מיט א דעלעושאנס? עפים מארנע דבורים, טערקיש לישן! און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו קאנסט פערצו־קערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלער, איז טאמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... חייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם ארעם, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתרילעווקע. פופצעהנהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה ניט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין ארעם און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין ארעם זיין די כפרה פאר אונזער כתרילעווקע מיט אלע דיינע הויכע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף ווייג־ טרויבען! ווייגטרויבען דארף מען פרעסען, פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלוימען, א גילדען איין עמער! נאר עס גיהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין נאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינ־ דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז געוועכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עם ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

V.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס נעהט אצינד א מוראדינער „בעס", האב איך מיך אנגעקויפט מיט „לאנדאן" ווי א פויק, און איך האב מיך בעוואהרענט מיט זיעבעצהן „בעסען" און מיט אכט „סטאלאושען". היינט בעראף איך אפנעמען „דיפערענצען" עטליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכען „בעסען". זאלסט אנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דא נעמאכט געשעפטען אויפ'ן ווארט, וואלסט דו פערשטאנען, וואס היסט אדעס; א שאקעל מיט'ן קאפ איז דא פונקט ווי נעמאכט א קאנטראקט. איך נעה מיר ארויס אין ג ר ע צ ק, קום ארייז אין א „קאפיי", זעץ מיך אנידער ביי א טישעל און שאף מיר א גלעזעל טיי, צי קאווע, צי עפים אנדערש; קומט צו נעהן איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער; מע דארף נישט האבען נישט קיין קאנטראקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אפילו! יעדער מעקלער האט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארויס דאס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארויס און צאהל איהם אפ די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט א פאר שעה, אז גאט היסט, מע ווערד געוואהר דאס „טאקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאך שפעטער, אז מע ווייסט שוין „אנפאנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאט וויל צו „שלום", וואכסט אן א גאנצער הונדערטער, און א מאל קאן געמאכלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאל דריי הונדערט אויך, פאר וואס ניט? דערויף איז דאך עס א בערזע! א בערזע איז א שפיעל, א גליק־זאך. און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ'ם פעטער מנשה'ס וועכסלעך, קאן איך דיר אנזאגען א בשורה, אז איך האב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האסט דו: וואו האב איך געזומען געלד אויף אזוי פיעל „בעסטן" מיט אזוי פיעל „סטאלאזשען"? „סטאלאזשען" איז ניט, ווי דו רופט עס אן, „דעלעושאנסען". דעלעושאנסען איז דאס, וואס מע פאהרט אויף דעם קיין ראדאמישל און קיין זשיטאמיר, און „סטאלאוש" איז א שטיקעל פאפיער, וואס יענער שרייבט אן און חתמ'עט זיך אונטער, אז ס'וועט קומען „אולטימא", דאס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואס דו ווילסט — דאס טהוסט דו: ווילסט דו, גיסט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאוש"? וועז גאט העלפט רעכטע „וואריאציעס" אויף „לאנדאן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאס רוסישע קערבעל אראפ אין דער ערד ארײן, און דאס „לאנדאן" טהוט זיך מיט א מאל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האט מען געשמועסט יענע וואך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאס רוסישע קערבעל, און „סטאלאזשען" האבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס'איז איהר בעסער, האט זיך דאס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאן שוין קויפען „סטאלאזשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאר ניט זארגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אַרעם, „אין בעסטען אַרדענונג"! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפעטערינע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אַרעם זענען די היצען אַזוי גרויס, אַז מע וועלט פערברענט, און ביי נאַכט וועלט מען צענאַנגען, אַזוי ווי וואַכט. דעריבער אַז סע קומט פאַר־נאַכט, וועלט די שטאַדט פוסט. דער עולם צעפאַהרט זיך אויף די פאַנטאַנען, אויפ'ן גרויסען פאַנטאַן, אַדער אויפ'ן קליינעם פאַנטאַן, אַדער גאָר אויפ'ן „לאַנד־זשאַראָן". דאָרטען קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דיין האַרץ נלוסט, און קאַנסט זיך באָדען אין ים, און קאַנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אָהן א גראָשען נעלד!

ה נ"ל.

VI.

שיינהשוינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהוספע.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב שוין וויעדער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראנזשיקעס" נעוואנט נעווארען. איך דארף זיך רייסען דא אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — גארנים, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראנזשיקעס", בארט זיך אין „קארטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאגט די מאמע: „רייטענדיג וואלט ער געפאהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי „לאנדאן", טא האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאלען נעזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „האב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אוש דער קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפעס ניט, חאטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד ארײן! וואס איז דאס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואס? זעה נאר, אז פון די אלע גדולות זאלסט דו חלילה דאס נדן־נעלד נישט אנריהרען, וואורום טאמער וועלסט נעמינערט א גראשען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאלט מעהר נישט אפגעהן פון דער מאמע זאל לעבען!... ער זאל זיך עס אפילו דערמאנען, מיר דאכט, דו וויסט נאך גוט, אז איך בעדארף האבען א זיידען מענטעל וויי אין לעבען אריין, און וואלענס אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מארזועוו׳ס זאנע. א מינדסטע נארישקייט בעדארף איך איהם אנזאנען, אליין וויסט ער נעבאך ניט, דער מוח איז איהם אויסנעדארט נעוואורען, ווי די מאמע זאגט: „וואר סע שטויסט זיך ניט אליין, דעם גיט מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדל פון אַרעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעווסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ושנית זיי וויסען, אז איך האַלט שוין ווייט, היינו, איך האָב מיך גוט אַרײַנגעהאַפט אין „בעס" אַריין און נעה שוין אַצינד מיט „פעסט־לאַנדאַן". דאָס הייסט, איך טהו שוין א נעב אַדער א נעם מיט א מאָל צעהן טויזענד פונט, צוואַנציג טויזענד פונט, נאָ־טירליך, מיט א „דעפּא". איך האָב שוין גרויס קענטשאַפט אין די קאַנטאָרען, און עס קאָמפּענירט מיר שוין זיצען ביי פּאַנקאַנ'ן אין דער קאַפּיי גלייך מיט אַלע גרויסע שפּענגלאַנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און הייס זיך געבען א פּאַרציע מא־רָאָשענע, מחמת ביי אונז אין אַדעס איז א מנהג, ווי באַלד מע זעצט זיך נאָר אַנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פּראָק און הייסט, מע זאל הייסען געבען מאַראָשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פּאַרציע מאַראָשענע, הייסט ער, מע זאל הייסען געבען נאָך א פּאַרציע, און אז ניט, טאָר מען ניט זיצען און מע בעראַרף זיך אַרומדרעהען אויף דער גאַס, איז עפּיס ניט שען פּאָר א שפּע־געלאַנט, און אַגב שטעהט דאָרט א גאַראָוואָי און לאָקערט, מע זאל זיך ניט אַרומדרעהען אויף דער גאַס... איידען בעראַרפען דאָך אַבער זיך יא אַרומדרעהען, קלינגען זיי זיך מיט איהם, נאַרען איהם

אָפּ, אַנטלויפען, בעהאַלטען זיך אויס ווי וויט מענליך, און אז ער האָפּט אייגעם, טראָגט ער איהם אָפּ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאַסטאָק אריין, ווי אייגער רעדט: „אָט האָב איך אייך גע־בראָכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „ווארשיינליכקייטען" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואך אין פאַליטיקע. אָט, למשל, זיצט אייגער ביי אונז אין קאַפיי, ביי פאַנקאַני'ן, רופט מען איהם „גאַמבעטע", טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פאַליטיקע און נאָר פון פאַליטיקע! ער בעווייזט אויס מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט הארמאָטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראַנצויזען. די פראַנצויזען, זאָגט ער, ווילען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמארק'ען ווייל זיי ווילען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, ארויסשפרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאָן נאָר אנדערש ניט זיין! האָרכען גאַמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאַפאָטע אויסטהון און קויפען „סטאַלאָזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח א מענטליע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאַך, דהיינו: א זיינערע א גילדענס מיט א מענדליאָן און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראָש, און בראַנ־זעליעטען האָב איך געזוהען אין פענסטער, טאקי ניט וויט פון פאַנקאַני'ן — זאָג איך דיר: פרימא שבפרימא! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פערטהאָן אין פרנסה, אז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מענען פאלען שטיינער פון׳ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל", מחמת אויבען נעהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאל א חזן!) נעהט דוקא נענאלט די באדרה, נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „בריך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען הארכען אויף בי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטהאן אין קליינע טליתים׳לעך — מחיה! ס׳זאל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך נענאנגען הערען פיני׳ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי נעהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס נעהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טליתים׳לעך, און — שא! טאמער ווילן א איד א דאוון טהון א ביסעל העכער, קומט־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס׳זאל זיין שטיל. — מארנע אידען אין דעם ארעם!

א נ"ל.

VIII.

שיינהשיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פער־שטעה ניט, וואס איז די גדולה, וואס מע דארף זיצען ביי פראנ־קאניין, ברענען זאל זי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואס? אבי אויסברענגען נעלד? און וואס איז דאס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין ארעם, וואס סע חלומ'ט זיך איהם, אז מע שיסט, נעשאסען זאל ער ווערען פון נאט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... גיל־דענע זיינערלעך מיט בראנזעלייטען האסט דו דערזעהן אין די פענסטער אין ארעם? א גדולה אויף דער באבע! וואס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו זעהסט זיי דורכ'ן פענסטער? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאר א חלום"... דו חאפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל ווענעל אויף ווייש, און מאדעפאלאן אויף ציכלעך, און א פאר בייענע קאלדרעס, און א בייסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפיס נאך. מאהל דיר, אז לויט־זלא־ט ע בעראדף זיך שוין אקענען מיר בלאזען (אויפבלאזען זאל עס זי, ווי א פאחיר!). וואס איז? זי טראגט א האלז פערעל, זאל עס

איהר טאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס א דאָלי ביי איהר מאן! לייט האָבען גליק צו אלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּים אין אזא פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אז א מינרסטע זאָך בעדאַרף איך איהם דערמאָנען! לאָז זיך דיר דאָכ־טען, עלעהיי דו האָסט נעקויפט נאָך א "העס" מיט נאָך א "באָס" מיט נאָך א דער שוואַרץ יאָהר וויסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל געלד, נעהמט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין ארויס, וואָס דאָס איז פאר מסחרים און וואָס דאָס איז פאר א שטאָרט אדעס, אז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט א געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטינגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאָכט, אז פון אזא שטאָרט און פון אזעלכע מענשען דאַרף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און ווי־ל ניט ארויסקריכען, ווי זאָגט די מאמע: "דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אז ס'איז נאָר קיין זיסערם נישטא"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך נוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעס, ס'זאָל אויף דעם קו־מען א שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יא! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די "פראַנקאַני", וואָס דו שרייבסט מיר אלץ, אז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין "ער", צי א "זי"?...

IX.

מכתם־מענדעל פון אדעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז נאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ" וועט אפ־לויפען גלאָט, וועל איך מאכען א הויפט־טרעפער. איך וועל אייג־קאסירען מיינע אלע „דיפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אהער, קיין אדעס. א דירה וועלען מיר דיננען אויף דער „רישעליי", אייגקויפען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאר דיר נעראכט, מיט'ן מאָנען; אפנים, דאָס מאראָששענע האָט מיר פערשאדט... אז איך קום צו פאנקאני'ן, עס איך שוין ניט קיין מאראָששענע. וואָס דען? איך היים מיר נעבען אזא נעטראנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך א שטרוי; ס'איז אי זים, אי ביטערליך, אזוי ווי א מין סאלץ מיט לאקריץ, און מע קאן דאָס מאהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבעריגע צייט ארומדרעהען אויף דער נאס און האָבען צו טהון מיט'ן גראָראָווקי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון א צייט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אלע מאל און בעהאלט זיך אוים. וואָס טהוט דען ניט א איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען, אז די „ראלי־זאציע" זאל אפלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מעהר ווי דו קאנסט זיך נאר פאר־שטעלען. און וואס דו זאנסט, אז דער גאמבעטע איז א משוגענער, האסט דו א טעות; ער איז נאר א ביסעל א „ספילשלעווער". נאט זאל היטען, עמיצער זאל איהם א זאג טהון אין פאליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאלט קאפאבל יענעם צערייסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מארגען מוז עפים ארויסשפרינ־גען, און דאס, זאגט ער, וואס ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל געווארען, איז ערשט א בעווייז, זאגט ער, אויף מלחמה. „פאר א בורע איז תמיד, זאגט ער, שטיל"... איך האב נעכטען נעקאנט פער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א צווייי־דריי „סטאלאושען" און פערדיענען שוין נעלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך וועל אייך, זאגט ער, דעם קאפ צעשלאגען, טאמער לאזט איהר ארוים אין אזא צייט א שטיקעל סחורה פון דער האנד!" עס גההט, זאט ער, א צייט, וואס א „סטאלאזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאל זיין ווי גאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאגט, — ווער איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האס" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואס הייסט „לאנדאן" און וואס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינר אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקא־ני'ן (ניט ווי דו רופסט דאס אן „פראנקאני"), איז דאס ניט קיין

„ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אוא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מאראָשענע און מע מאכט נעשעפטען אויף „לאַנדאַן". לאָם איך דאָם פערמאַנען חאָטש האלב, וואָס דאָרט ווערד נעמאכט אין איין טאָג!

ה נ"ל.

X.

שיינדל־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין ארעם.

לכבוד בעלי היסר הנניד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאזלען אלע דריי, און איך שלאף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דארטען קובעבע מיט לאקריץ! וואס געהט איהם אפ, איך בעט אייך, קאפ־וועהטיג? ער האט זיך עס אביסעל צעהעצקעט! קיין אדעם ווייל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאגען אדעס, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאלסט דיר ארויסשלאגען פון קאפ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דארטען קיינמאל ניט געווען און האט זיך בעגאנגען אהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אהן דעם בעגהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אז איך זאל דיר אוועקווארפען מיין טאטע־מאמע מיט אלע ליעבע פריינד און זיך אוועקלאזען אין דעם ווייסטען ארעם, ברענען זאל עס דיר אויפ'ן פייער! מענסט זיך זאגען, מענדעל, וואס דו ווילסט, דיין אדעס הויבט מיר נישט אן צו געפעלען. איך האב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואס. נאך מיין שכל נאך קומט אוים, אז דו בעדארפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאכען הערפון געלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון אלע מילכיגע מאכלים איז דאס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואס?

טאָמער האָסט דו זיך געגאָרט? פאָר יענעם דאָם גליק! און וואָס דיין משוגענער נאָמבעט (איך זאָג דיר פּאָרט, אז ער איז א משוגענער!) לאָזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואָס געהט עס איהם אָן? וואָס איז זיין באָבע'ס דאגה? שפּיי איהם אָן א פולען פּנים, וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאָלג מיך, מענדעל, שנייד־אָפּ, פערקויף אוים, ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? נענוג! ביז וואָנעט איז דער שיעור צו חאָליען דאָרטען? נאָר גאָרנים, משטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּעס אויך א ווערטה? איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, ניט בלומע־זלאָטע; בלומע־זלאָטע, אז זי טהוט נאָר א פּיפּס דעם מאָן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס נייענייהרינג קרחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פּאָק זיך אין וועג אריין. פערגעס נאָר נישט א טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאָמעט אויף א מלבוש פון דער מאָמעס וועגען — לאָז זי אויך געדענקען, וועז דער איידעם איהרער איז נעווען אין אדעס און געהאַנדעלט מיט משוגעים, — ציץ א שטיקעל פון היינטיגע מוסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעמאָדאַן אריין, א ביסעל גלאַזוואַרג, און דאָס איבעריגע דאָרטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאָהרען אהיים, לאָז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שווארצען דאָס פּנים, און לאָם איך זעהן, אז דו זאָלסט מיך ניט פאָלגען, אזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאָלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפּען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

XI.

מנחם־מענדל פון שדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס „אולטימא" איז אננעקומען, און ס'איז נעווארען איין איבערקעהרעניש, זאל נאט שומר ומציל זיין! פון דער נרויסער „ווארשציע", וואס איך האב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיחן, האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האט זיך צוגעקיהלט, בעקומען דעם קאטער, — איז אין דער פאליטיקע נעווארען א מהומה, מע ווייסט ניט וואס סע טהוט זיך. „לאנדאן" איז טאקי נעווארען מיט נאלד נלייך, און דאס קערבעל איז טאקי נעפאלען אין שאוס תחתיה ארויין, און ס'איז אוועק א מורא'דינער „בעס"! וועסט דו דאך פרענען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאששען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאששען" זענען ניט קיין „סטאלאששען", קיינער ווייל ניט נ ע מ ע ן, קיינער ווייל ניט נ ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להבעיס, האב איך נעשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט נעווארען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, נאר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, ווען איך קעהר זיך איבער מיט איין מאג פריהער! נו נעה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ׳טע מייז; עפּיס א מהומה אויף איטליכען בעזונדער! אלע שרייען „לאָנדאָן"! וואו איז מיין „לאָנדאָן"? נעב מיר דאָס „לאָנ־דאָן"! „לאָנדאָן", „לאָנדאָן"! נאָר וועט מיר „לאָנדאָן"? וואָס מיר „לאָנדאָן"? עס פליהען פּעטש, פייגען, אין מאָטענס מאָטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז, אפּנים, נאָר נישטאָ קיין „לאָנדאָן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס׳איז בי־טער און פינסטער, איך האָב אוועקגענעבען דאָס נאָנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, מיט׳ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר אייננעקויפט, אפילו די קאפּאָטע, י שבת־דיגע אויסגעטהאָן און פערזעצט — און דאָס איז אלסדינג אריין אהין... און איך נעפּין זיך איצט אין אזא טרוי־ערינער לאָנע, וואָס איז אין לשער, און אהיים בענג איך אזוי, אז ממש עס נעהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס נעביין הונדערט מאל א טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָ־כען א פוס, איידער איך בין נעקומען אהער אין אדעס, וואו א מענש האָט קיין שום וועדער נישט; א מענש קאָן דאָ נעהענדיג שטאַרבען אין מיטען נאָס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אפּשטע־לען א קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען נעלעבט ארום מיר, אפּ־נעלעקט א ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין נאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ נעהאָט א נאָמען „דער כתרילעוו־קערבלייכדערער", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, מאקי די מעקלערס אליין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס נעשעפט. „לאָנדאָן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי נעווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין נאָר קיי־נער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט נאָר נעווען א נעשטאַרבע־נער! הלואי וואָלט איך מאקי נעשטאַרבען, איידער אזעלכעס דער־לעבען! און ווי אויף־צו־להבעים, זיצט אָט דער נאַמבעטע, ימח שמו זאל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראַנערען אין די אויהע־רען מיט זיין פאָליטיקע: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך נעזאָגט א בעם?" — „וואָס קומט מיר ארויס, זאָג איך, פון אייער בעם, אז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאָנדאָן?" לאכט ער און זאָגט

מיר: „וואר איז אייך שולדיג? די בערזע, זאגט ער, דאַרף מען פערשטעהן, און אז מע קאָן ניט האַנדלען מיט „לאַנדאָן", דאַרף מען, זאגט ער, האַנדלען מיט אתרוגים"... איך זאג דיר, זונתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אדעם, מיט דער הינער בערזע, מיט דעם פאַנאַטיזם, מיט די אלע מענשלעך! איך וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אַריין! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וווייטערע בריוף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָר געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גריס די קינדערלעך אלע און שוואר און שוויעגער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דאָ אין דעם אדעם איז א מנהג, אז עמיצער דאַרף א גמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אַדער צו א בעקאַנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתריעלעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאָר פשוט, מע ווייסט פריהער, אז יענער וועט ניט שמעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! ואָם זשע טהוט מען פאַרט, אז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרען א „לאַמבאַרד", וואָס ניט אַרויס געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאָר דו ברענגסט א רעכטען משכון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאַמאָווער, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, ניט מען דיר אויך אַרויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצען אלסדינג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי נעשמאַקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאָס פריצענט עסט אויף דאָס קרן; מוז מען אלע צוויי וואָכען מאַכען דאַרט א „לעסיטאַציע", דאָס הייסט, מע פערקויפט אוים די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון א שען קערבעל. וועז איך בין איצטער ביי גאלד, וואָלט איך נעקאַנט א

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאך מיט א סמיטשיק... נאר נעה מאך! אהן נעלד זאל מען נאר־ניט געבאָרען ווערען אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבאָרען געוואָרען, זאל מען בעסער שטאַרבען... איך קאָן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואָס מאכען די קינדערלעך זאלען לעבען, און נרים שווער און שוויעגער און אלעמען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ה נ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נאָרישער לעפיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין ארעם? וואָס האָסט דו דאָרטען אָנגעשמעקט אזעלכעם? געברא־טענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערנלוסט! „לאָנדאָן"! מאראָוש־נעווע! קובעבע מיט לאָקריץ! האָסט דערהערט, אז מע זעצט דיר אָן אינ'ם „לאָנדאָן" אריין, פאָר וואָס זשע האָסט דו ניט געזעהן בעצייטענס אָפצוועקען אויף פריצענטען, דו בהמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאָר א תירוץ אולטימא־שמולטימא? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה?! אוי, אזא־נ־אומגליק! דאָס האָרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אז פונ'ם ארעם, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאָהר אַוועק, מענדעל, טהו א שפּיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן", עס זאָל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אָנטלויף, זאָג איך איהם, אָנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאמע: „ארעמער דאָך, וואָס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, אז אָך און וועה איז מיר, ניט בלוי־מע־זלאטע. אוי, די מאמע מיינע איז מאקי א חכמה! זי

מענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאר מען נישט נאכנעבען די שמד, אז מע בעראַרף א מאן האלטען אין די הענד אזוי, אז ער זאל פ י ה ל ע ן, אז ער האט א ווייב! נאר נעה, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאן ניט זיין אזוי גראב, ווי בליומע־זלאטע; איך קאן זיך ניט שעלטען, אריינלענען א מאן אין דער ערד אריין, אזוי ווי זי, איך קאן ניט! זאלסט האבען בליומע־זלאטע'ן, ניט דער־ארען זאל זי, פאר א ווייב, וואלסט דו שוין געווואוסט וואס פאר א נאט מיר האבען! און וואס דו זאגסט מכח שטארבען, חכם איי־נער, ביזט דו א גרויסער נאר: א מענש נעמט זיך ניט אליין דאס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אליין דעם טוידט. און אז מע ווערט אן דאס נדן, בעראַרף מען זיך שוין טאקי א מעשה אנטהון? דו נאר איינער, ווו שטעהט דאס דען אננעצייכענט, אז מנחם־מענדעל בעראַרף האבען נעלד? און מיט נעלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער איינענער מנחם־מענדעל, וואס אהן נעלד? שוטה! דו ווילסט נעהן קענען נאט? זעהסט דאך, אז ע ר הייסט ניט, היינט וואס פילדערסט דו? א שענע ריינע כפרה! לאז זיך דיר דאכטען, עלעהיי גזלנים האבען דיך בעפאלען אין מיטען וואלד, אדער ביזט קראנק נעלענגען און חלילה פערקרענקט דאס נדן צו אלדי שווארצע יאהר! דער עיקר, זאלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! ערלאז דיך אויף דעם וואס לעבט אייבינ, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פאהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א גאסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאלסט נישט נעהן אויף קיין „לעסטאציעס" און נישט האנדלען מיט קיין אלטע שמאטעס, — נאך דאס נעהט דיר אפ! למען השם, באלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן נעלד, זאלסט דו זיך אויפזעצען און אפגעזעגענען זיך מיט אדעם, און ווי באלד דו וועסט נאר ארויספאהרען פון שטאדט, אזוי זאל עס זיך אנצינדען פון אלע פיער זייטען, און עס זאל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פון'ם ערשטען בוך.

פאפיערלעך

יעחופעצער בערזע.

נעשריבען אין יאהר 1896.

פאַפּיערלעך

(יעהוּפּעצער בערזט).

I.

מנחם־מענדל פון יעהוּפּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ג ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין אַדעס, איך בין אין יעהוּפּעץ (אויך א שענע שטאָדט, לאָם איך האָבען אזא יאָהר!), און האַנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לוּפט, מיט קיין „לאָנדאָן" — איך האָב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער נעשעפט אין האַנד, א קאַראַנטנע נעשעפט, א פּאַפּיער־נעשעפט, דאָם הייסט, איך האַנדעל מיט „פּאַפּיערלעך" האַנדעל איך. וועסט דו דאָך מיך פרענען, ווי קום איך קיין יעהוּפּעץ? דאַרף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, א נאַנצע מעשה, און בעטען דיך, זאָלסט קיין פּאַראיבעל ניט האָבען, וואָם איך האָב דיר אזא צייט קיין בריף ניט נעשריבען. ס'איז פּשוט ניט נעווען ו ו א ס צו שרייבען. און חוץ לזה האָב איך נערעכענט, אט־אָט פּאָהר איך אָהיים, און נאָט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עס האָט מיך נעצוינען אהיים, נאָר ס׳איז, אפנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט נעווארען, אז איך זאָל מנולג׳ל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האנדלען מיט „פּאפּיערלעך". איך שוועד דיר, זוגתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געזעסען אין וואנאָן צו פּאָהרען קיין כתרי׳לעווקע, בעדאָרף איך מיך בענענענען מיט איינעם איין אַדעסער שפּענעלאָנט, וואָס פּאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פּרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האנדלעט מיט פּאפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאפּיערלעך? ניט ער מיר צו פּערשטעהן, אז „פּאפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס העננט אָפּ פון בערלין און פון ביסמארק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאפּיערלעך — דאָס איז אזא מין נעשעפט, וואָס וועגדט זיך נאָר אין פּייטערבאָרג און אין וואַרשא. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאָך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאָפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס׳איז נאָר א רמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר נענומען אָפּלויבען די שטאָרט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּענעלאָנטען אין מאָג אריין: ס׳איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, איידעלע מענשען! ער וועט ניט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאשעטע אַרעסיטען פּאר איין יעהופּעצער שפּענעלאָנט! הקיצור, דער פּאָרשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פּאָהר דאָך במילא פּאַרבי פּאסטאָוו, וועל איך מיך אראָפּאָפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף א טשיקאָווסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּענעלאָנטען. און, ווי גאָט פיהרט, בעדאָרף איך אָנטערפּען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס געהט א מוראַ׳דיגער בעס אויף פּאפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פּערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלט אריינלענגען דאָרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב נעווען, איך וועל מיך א שפּיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאָפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאט, „פּאפּיערלעך" האָבען זיך א הויב געטהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פּערקויפט מיט רוחים און גע־

קויפט א פּאָר פּרישע פּרעמיעס, און האָב וויעדער געהאַפּט פון אויבען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומנ'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס", אמעהר איך וועל מיר אליין „איינ־נאזשירען" מזומנ'ע „פּאַפּיערלעך"! און בין אַוועק דורך א קאָנ־טאָר קיין פּייטערבאָרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט א „פּאָרטע־פעל" פון כל מאמינים שהוא: „פּוטיווילֿ" מיט „טראַנספּאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאָלצעוואַר", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאָנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אַלע און שוועגער נאָר פרייַנדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דערעה איך מיך אַרום דעם גאַנצען טאָג אויף „קרעשטשאַטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה „שפּענעלאַנטען" אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלט א גאַנצע נאַכט אין קאַרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אַזוי איז דאָ דער מנהג...), און נאַנץ פּריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

ב נ"ל.

II.

שיינה־שיינדל פון כתריעלעוסקע צו איהר מאן מנחם־מענדל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנניד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פים; ס'איז נאָר א סברא, אז איך וועל דארפען א „רעפעראציע", אזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, נעזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאָפען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר נעקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האָרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר ארוים אויף הוצאות און זאָג דיר אָן, זאָלסט קומען אהיים, נעמסט דו און פאָהרסט אראָפ קיין יעהעפעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בענראָבען א לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאר דער וועלט! ווי זאָגט די מאמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פנים"... מסחרים! נעשעפטען! איך האָב אלץ נעמיינט, אז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יא איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפנערעכט ווערען, און ער וועט קרמען אהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטנעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? א נייער חלום, א ווייסטער, א פינסטערער „יעהופעץ"! „פאפיערלעך"! נא דיר אזא משא־ומתן!

אירען זאלען נאר האנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פאפיער!... איך לייגן דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: ליעבער פאטער, האַרצינגער געטרייער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אלע נעראַנקען? עפּים רעדסט דו מיט מיר מאַטערש: „פאפיערלעך"... „פייטערבארג"... „קרעשטשאטעק"... „פּאַרטעפּעל"... עפּים א קליפּה, א ניט־נוטער האָט זיך אין איהם אריינגעהאפט! ביי מאַג איז ער אין יעהופּיץ, און ביי נאכט איז ער אין בויבעריק, מיט די מאַנסביליען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאכט אין בויבעריק? וואָס טראכסט דו זיך? ממה נפשך, ווילסט מיך ניט, קום צו פאַהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פאַהר שוין בעסער אוועק צו אלדי שוואַרצע יאָהר קיין אמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן'ס, און לאָם איך חאטש ניט ווייסען וואו דיין נעביין איז אהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יא בעשערט צו בלייבען איין אייביגע ענונה מיט קליינע קינדער פיסקליאטעס! נאָר אזוי לאנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אציגר צו דיר ניט פאַהרען; איך בין, משטיינס נעזאָגט, אזוי נע־שטראָפט, אז איך מוז נאָר ליגען צום בעט, ווי זאָגט די מאמע מיינע זאל געזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פינגער, קאָן מען קיין פייג ניט שטעלען"... אניט, וואלט איך באלד נאָך דיין שענעם בריעף אראָפגעפאַהרען צו דיר קיין יעהופּיץ און וואלט דיך שוין אראָפגע־בראכט אהיים! איך וואלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאָפ זיך ארוים א מאל מיט א האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאנג. ווי זאָגט די מאמע: „א שוועבעלע צינדט זיך ניך אָן און ווערד באלד פערלאָשען"... ווי עם ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון יהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתרילעווסע.

לוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פאפיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאקי פאפיער ממש. עס רעדט זיך נאר אזוי פאפיער, מיינען מיינט מען נאר אקציעס, פייטערבארגער אקציעס, למשל: „פוטיווילי", „טראנספארט", „וואלגע", „מאלצעווער" וכדומה. דאס זענען אזעלכע פאבריקעס, וואס עס ארבייטען זיך דארטען אייזענבאהנען אויף אקציעס, דאס הייסט, מע לאזט ארויס אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאהלט פאר זיי דריי, וואס מע גיט „דעוועדענט"; וואס מעהר „דעוועדענט", איז אלץ בעסער. נאר כפי אזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פאר'ן יאהר, וואס פאר א „דעוועדענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן נעהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד א „האס", דאס הייסט, פאפיער שטייגט, און אירען פערדיענען נעלד, און איך אויך בתוכם. זאלסט אנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קלייבע מענשעלעך, מעקלערס, ארעמע לייט זענען פלוצים מיט א מאל אויסגעוואכסען, געוואלטיגע גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאטשעס אין בויבעריק, מע פאהרט זיך באדען קיין אויסלאמד, זייערע דאמעס געהען אייגנעטונקען אין נאלד און אין סאמעט, די קינדער פאהרען ארום אויף לעסעפערדען, אין שטוב האלט מען גובערנאנטקעס, מע רעדט

אויף פּראָנצויזיש און מע שפּיעלט פּיאַנע, מע עסט אייגנעמאַכטס
און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממזר, ס'איז חי געלעבט
און איין עק, און אלץ פון די „פּאָפּיערלעך"! אז עס קומט דער
טאָג, זאָלסט דו זעהען וואָס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאַטעק":
פּול און פיל מיט אידען! נאָר וואָס איז דאָס חידוש? אז פון די
קאַנטאָרען טרייבט מען, און אויף דער נאַס לאָזט מען ניט שטעהן,
ווילט זיך איטלעכען וויסען וואָס פּריהער — איז חושך! חושך!
אָט איז היינט אָנגעקומען פון פּייטערבאַרג „פּוטיוויל" הונדערט
אכט און זיבעציג, — נו, ווי אַזוי קויפט מען נישט קיין „פּוטיוויל"?
צי, למשל, „מאָלצעווער", זאָגט מען, זענען אָנגעקומען שוין דרייצעהן הונדערט פופציג, — זאָל מען ניט קויפען קיין „מאָלצעווער"?
אז אלע טאָג, אלע טאָג שפּרינגט עס ארויף! אויף מיין „פּוטיוויל",
ברוך השם, שטעהט מיר איצטער צו פערדיענען שענע עטלעכע הונדערטער! נאָר אזוי לאַנג שמייסט מען זיי, ווי לאַנג איך וועל זיי
פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאָך צוקויפען א ק"ן שטיקלעך
„פּוטיוויל" מיט א פינף „מאָלצעווער" מיט נאָך אביסל „וואָלגע",
און אז נאָט וועט שענקען דאָס לעבען — צו קויפען אביסל
„טראַנספּאָרט", מחמת מע שרייבט פון פּייטערבאַרג, מע זאָל למען
השם קויפען „טראַנספּאָרט"! אלע האָבען דאָ טראַנספּאָרט: אירען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלי־
מלאכות — וואָר האָט ניט קיין „טראַנספּאָרט"? דאָ, אז א איד
בענעגענט זיך מיט א אידן, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי
אזוי איז היינט „טראַנספּאָרט"?" קומסט אריין אין א רעסטאָראַציע, בענעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט
„טראַנספּאָרט"?" נעהסט דו קויפען א פעקעל שוועבעלעך, פרענט
דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראַנספּאָרט"?" הכלל,
יעהופּעץ איז טאקי א מקום פרנסה. אלע שפּענעלירען, אלע וואכסען, אלע פערדיענען געלה, און איך אויך בתוכם! נאָר מחמת איך
האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם
אנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים אלע־מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס רו פרעגסט, וואָס טהו איך ביי־נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין נעזאָגט, אז יעהופּעץ איז א שטאָדט, וואָס א איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען א „פער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פּאָרטעפּעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „נעלדיע", וועל איך מעגען זיין אין יעהופּעץ נלייך מיט אלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבעהאלטען, און קיין בעסערע בעהעלטענישׂ, ווי בויבעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאָטשעס. פאָרהאן א סך דאָטשניקעס. די דאָטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פער־שטעהסט דו שוין?

ה נ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווסקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל איז יעהופּעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האָט זיך נעטראָפען איין אומגליק מיט א נליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען א קאָפּיקע! איך בין נעקומען פונ'ם מארק, פרייטאָג איז דאָס נעווען, נעקויפט פיש, פרישע, צאַפּלריגע, זיך נאָך נעווארפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צערייסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג'ע דאָס — עס האלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באשעפענייש! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאָפּיקע! נא דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשוויגען נעווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאַפּ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטא טאָפּעטע!" — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל אריין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאַק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל אריין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאַר דיינע ביינדעלעך! זאָג, וואו האָסט דו אהינגעטהאָן די קאָפּיקע?" איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קנייפּ איהם, מאך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האָם טאָפּעטע, האָם!" בקיצור, איך האָב איהם נעבראכט צום דאקטאָר, האָט ער נעהייסען

מע זאָל איהם נעבען קאַרטאָפּלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאַך נעמוטשעט, נעשטאָפּט מיט נוואָלה, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפּלים, נאָר קאַרטאָפּלים, — איך האָב נעמיינט, ס'איז אַיין עק פון מיין קינד! ערשט אויפ'ן דריטען טאָג, איך נעם אויפראַמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונ־טער'ן קישען — לינט ניט די קאָפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אַזוי ווי־סען פון זייער נעזונד, ווי זיי ווייסען, ווער עס האָט זיי נעשלייערט! נא דיר נאָר, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאָמע: „א רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער נאָלדשפּינער, גאַרנישט, פליהט אַרום פון אַרעם קיין יעהופּעץ, פון יעהופּעץ קיין בויבעריק! וואָס איז? א נדולה אויף איהם, א היץ: „פאַפּיער־לעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאַרטעפּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אז מע קאָן וועלען אין איין שמע־ישראל א נגיד! „איין איינרעדע־נישׁ, זאָגט די מאָמע, איז ערגער פון א קרענק"... נאַרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פזמונות: „אַקציעס, שמאַקציעס, דעוועלאפּערס, מערעווענט" — ס'איז וועדמה אַיין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער וועדד מען ניט רייך. „אז מע לעגט אריין, זאָגט די מאָמע, קדחת, נעמט מען ארוים א קרענק"... פערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אז אלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט א מאָל בענליקט נעוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין ניכען וועדען צוריק די איינענע קבצנים, וואָס פריהער, נאָך מיט מעהר פרישקייט. וואָרום איך גלויב אזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאַלצעווער", ווי אין דעם אדעסער „לאַנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אלע דיינע יעהופּעצער „פּאַרטעפּעלען". אוי, א הונד זאָל אויפעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע נעוואָרען, אז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך א שטיקעל דעה ביי זיי־ערע מאַנען, מישען זיך אריין אמאָל מיט א וואָרט, טהוען א נע־שריי, א הוק, אז עס וואַרפט מיט'ן מאָן דאָס נייענייהריגע, נישט

אזוי ווי איך דאַרף מיט איהם נעהן מיט ווייכע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווערט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בזיונות, וואָס איך טראָג דאָ איבער פאר דיר, אז איך דאַרף נאָך פאר איטלעכען בעזונדער מאכען א פרייליך פנים, ווי זאגט די מאמע: „א קניפּ אין באק, די פּאַרב זאָל שמעהן"... נאָר גוואלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאַנג צאנקען און צאנקען שטיי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאָטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאָלען ווערען אלע דיינע יעהופּעצער קנאקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל פונ׳ם טיעפּען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ׳ד ע ל.

שא, בערעל דעם פעטער מנשה׳ס האָט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפּגעברענט געוואָרען, ארוים ווי די מאמע האָט איהם געהאט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפּענייש — שונאים האָבען איהם נע׳מסר׳ט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם געווען „געסטרעכעווענט" אלסדינג דרייי מאל אזוי פיעל, האָט ער דאָך מסתמא אליין געמאכט „בורא מאורי האש". האָט מען איהם נערו־פען צום סליעדאָוואטעל. בערעל איז אָבער אויך ניט פון די וואָס צעהן א דרייער; שטעלט ער עדות, וואָס נעהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט גאָר ניט נעווען היע. דערווייל האָט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק נעלעגען געוואָרען און נע־האט א זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ׳ם אנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך גאה שוין קיין ווארשא. וועסט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באלד אז איך זיץ אין יעהופען און האנדעל מיט פייטערבארג, היינט ווי קום איך קיין ווארשא? זאלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: ווארשא איז אויך א שטאָדט! ווארשא האָט אויך פאָפיערלעך, און נאָך וואָסערע פאָפיערלעך! אויף ווארשא זענען שפּענעלאָנטען גליקליך געווארען! ווארשא איז ניט פייטערבארג; ווארשא שמייסט מיט הונדערטערם! ווארשא איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך און הויבט־אויף „לילעפוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, גאה זען זיך אנידער און קוק ניט אזא פאָפיערלע! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאָנען אָט ערשט, פריהער מיט א וואָך דריי, פערצאהן הונדערט. וויפיעל, מיינסט דו, שטאהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאפּאָן!! מע דארף דאָך זיין, דאכט מיר, א רוצח, מע זאל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „וועגעלעך"! היינט האָט דיר ווארשא גלאט א מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּא". דו ווילסט האָבען „לילעפוטען", „וועגעלעך"? צאהל איבער א פאָר הונדערט רובעל אויפ׳ן קורס און מאך דיר א „פרעמיע" אויף „אולטימא":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פאפיערלעך, צי ניין. נאָר וואָר וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך נאָט בעשאפען מעקלערם אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאָס: „אפשר האָט איהר „לילעפוטען"? אפשר האָט איהר „וועגעלעך"?" אזוי לאַנג, אזוי בריים, ביז זיי געבען דיר עפּים „פון אויבען" און נאַרען־אוים ביי דיר דיינע פאפיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעטשעפעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאסיאַרעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לילעפוטען" מיט מיינע „וועגעלעך". געפונען דעם אָרט, וואו אוים־צונאַרען סחורה! „בריידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!" הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג גערַאַנגעלט, ביז זיי האָבען פאַרט אויסגענאַרט ביי מיר מיינע פינף „לילעפוטלעך" מיט די פינף „וועגעלעך". נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט", איך האָב „אריבערגעשמיסען", און צו גאָט א האָפענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאָפּען א פון־אוי־בען, וואָרום עס נעהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, וועדר מאָרגען טהייערער; אַלע זאָגען, אז איך בין א מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטימא" אין וואַרשא זאָל אָפּלויפען גלאַט, וועדר ביי מיר פריי דער גאַנצער „פּאַרטעפּעל", דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך אַרבייט אַצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל איידען, אז מע וווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט נעחאָפט א פאטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען ברירה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער גאָר פריינד־ליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרי־עוואקער פרנסות קאָן זיך קיין סוחר אַנדערש נישט אויסהאַנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אַוא מעשה נישט טרעפען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אַז עס מאַכט זיך דאָ חלילה אַ שרפה, לעשט מען דאָ נאָר אַנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאַנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפרינגען אין פייער אַריין און שפריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט נעמענט זיך פערגינען אָנקוקען אין יעהופּעץ אַ שרפה!

ב נ"ל.

VI.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט, אז דו ביזט שוין חלילה פאַרמאַלנע משוגע, מעגסט שוין באלד אַנהויבען לויפען אין די גאסען. קאַרג פאר איהם וואָס מע קען איהם אין אַדעם, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעראַרף ער נאָך האָבען, אז אין וואַרשא זאָל מען אויך וויסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט א מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אמאָל האָט ער געהאנדעלט מיט „לאָנדאָן", און היינט האנדעלט ער מיט אלטע פּיר־קאָוועס, אָפּגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פּאַפּיערלעך", „פּאַרטעפּע־לען", „ווועלעך", „פּיפּערנאָטערס", וואָס מע דארף נאָך געהן זוכען עם אזש אין וואַרשא, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאָל זיך געפינען א חכם, וואָס זאָל דיר אַרויסשלאָגען דעם נאר דיינעם, זאָלסט ניט אין זינען האָבען דאַרטען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט וואָס, בעת דא אין דער היים האָסט דו א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג ווי נאכט, טאָ דאָס, טאָ דאָס! ערשט נעכטען שיער אָפּ־געקאָכט א קינד מיט זודיג וואסער פון א דורכשלאָג. א גליק, וואָס ניט אויפ'ן נאנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאמע: „צום שלים־מזל דארף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גארניט, שפּאציערט דאָרט

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופּעץ ברענט, פּער־ברענט און פּער'שרפה'ט זאָל דאָס דיר ווערען מיט וואַרשאָ און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, ליעבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־נעהן די גאַס אָפּילו? יערער טייט אויף מיר מיט די פּינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל'ס פּלוניתּ־טע פון יעהופּעץ!" א שענער נאָמען, אז אָך און ווּעה איז מיר! לעבען זאָל טאַקי די מאַמע מיינע, זי טענה'ט איינס: „א מאָן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אָפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פּריהער נע־וואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א נעלד־שרוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פּערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט נעלד? זיי מיין מחותן!... א שמאָלץ־גרוב, זאָגט זי, די שמאָלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם נעשרי־בען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט'ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעב אראָפּגעבראַכט אהיים! אויף א קאָטשערע!"... זאָג אפּשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אז איך בין, משטיינס געזאָגט, אזא ציגע, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פּועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דייניס, דיך אָנגעפּאַלען אין גאַס און געגעבען דיר א וויסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלסט פערגעסען אפּילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האַנדעלסט מיט פּיפּערנאָ־טערס... מאָהל דיר, דיינע גילדענע געשעפּטען מיט די גליקן, וואָס דו חאפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די באַרליאַ־טען, מיט די עשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאָלדרעס, א קליינינקויט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאלטען! איינס פון די ביידע: אָדער קום צו פּאָהרען וואָס ניכער אהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ם - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריל־עווסק.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואכס, איך וואכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאָרגען טייער. „וועגעלעך" האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מיינע „לילעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאלבענטוויזענד; נאָר מיר לוינט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אלע זאָגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס׳איז נאָר א סברא, אז „אויסלאמד" האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאפיערלעך. מע מאכט א „סענדעקאט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ״ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאר וואָס? גאנץ פשוט! געלד, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאָרהאָן ביי דער וועלט אהן א שעור; עס וואלגערט זיך אין די גאסען; פריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט גאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאקי א גליק! און וואָס דו זאגסט „לילעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פיפערנאָטערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מין פאפיע־

רעל פון א פאבריקע, וואס מע ארבייט דאָרטען אייזענבאהנען און מע גיט דערויף „דעוועלאפמענט". די אייזענבאהנען זענען אין סימ־ביר, די פאפיערלעך זענען אין וואַרשא, און די קונים זענען אין יעהופעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פוטיווייל" און מיט „טראנספאָרט". נאָר דו קעהרסט מיינען, אז מע קויפט פאפיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער א טעות. מע מוז דיר קלאָר מא־כען אקוראט, זאלסט פערשטעהן דאָס געשעפט. למשל, עס פער־גלוסט זיך דיר קויפען „טראנספאָרט"; נעהסט דו אריין אין א קאנטאָר, טראָנסט אריין אין קאסע עטליכע קערבלעך א „דעפּאָ", און דו הייסט דיר פערשרייבען אביסעל סחורה, און מע גיט דיר ארויס א בריוועל, אז מע האָט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אזוי פיעל און אזוי פיעל „טראנספאָרט", אויף אזא און אזא מקח מיט אזא און אזא „דעפּאָ", און באם חלילה עס פאלט אראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָר געלד; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אזוי? גיך פאלט דאָס אראָפּ, און מע בעדארף ניט צוטראָגען קיין געלד; אדרבה, עס הויבט זיך נאָר אויף! אָט אזוי ארבייט איך כסדר און מאך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאָט זאל העלפען, איך זאל מיך קאָנען אָפריסען אויף א פאָר טאָג, וואלט איך זיך אראָפגעהאפט קיין וואסילקאָוו און וואלט אריינגעטראָגען „געלדיע"; דעמאָלט וואלט איך פערשפּאָרט זיין נע־ונה, ביי־טאָג א יעהופ־צער און ביי־נאכט א בויבעריקער. אלע מעקלערס זענען היינט גע־וואָרען „קופּצים". זאלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאָמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאנטען — איך האָב מיך צעפרענט, וואו קויפט מע דאָ בארליאנטען, און האָב בעטראכט פון דיינעטוועגען דאָרטען א פאָר זאכען, זאָג איך דיר, אז ניט נאָר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופעץ וועט דאָס אויך אָנמאכען א רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען ברויף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל נאט געבען

מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן ירידה, וואָס איך האנדעל מיט פאפיערלעך? בראָצקי האנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך נעה קויפען פאפיערלעך, בעראָרף איך פריהער אויסרעכענען ווי־פיעל מיין מאָגען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאפיערלעך, קויפט ער מיט א מאָל טויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אז ער פאָהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאטעק", און אלע אידען נעמען אראָפ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואלט זיין, וועז איך וועד אמאָל א בראָצקי!... אז נאָט וויל, נארעלע...

ה נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווסק צו איהר מאן מנחם־טענדעל איז יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חויר'שען עק, זאָגט די מאמע, קאָן מען קיין שטרייטעל ניט מאַכען"... איך שמועס עס קענען דיין שענער שוועגערין, קענען דיין יענטלען טאקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארויס א קלאנג איבער דער נאנצער שטאָדט, אז דו ביזט אווענק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אווענקגעווארפען איין אלמנה חיה. פון וואַנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס נענומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציון'ס האָט אליין געזעהן ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אווענק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרענט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: וועד האָט אייך געוואָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציון'ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רעד ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אווענק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציון'ס מיט א צעוושעטען קאָפ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז נאָר נישטאָ אין כתריעלעווסק שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אווענק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און נעב איהם אוועק א פּאַרציע, ווי עס געהער צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט נעשטויגען, ניט געפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפּרה זאָל זי זיין פּאר אונז ביידען, אויסגעטראכט פונ׳ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר ליגען נאָר אין זינען מסתמא דיינע יעהופּעצער דאָמעס, צע׳רמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע בארליאָנטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּעס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפּרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאקי עפּעס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאָפּיער, ווי זאָגט די מאמע: „ווינציגער מיט א ווארט, מעהר מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אפּלענגען אויף מארגען, נארלע? ביי אזא געשעפט, אז מע רייסט נישט אפּ מיט גוואלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האלט דיך חלילה פּאר א ליגנער, נאָר דערפּאר ווייל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראַצקי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע גיט דיר פּאר דיינע פּאפּיערלעך עפּעס נעלד — נעם! וואָס מאכסט דו אָנשטעלען? די אדעסער שארלאטאנעס האבען געטראפען צו דיר קיין בויבעריק אוש, געוואלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אנטיק? — מיט מזל ברכה! פּאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאמע

מיינע: „חאָפּ אויס די יארמעלקע מיט נים און אַנטלויף"... נאָר נעה רעד מיט א משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פּערוואָלט ווערען א קופּער, און נאָך א וואַסילקאָווער דערצו! ער ווייסט שוין גאָרנים וואָס אויסצוטראַכטען פּאַר גרויס ראַסקאָש! וואָס איז דיר עפּעס געפּעלען געווארען וואַסילקאָו? נאָר וואָס איז דאָס חידוש: אז ביי־טאָג איז מען א יעהופּעצער, ביי־נאַכט א בויבערי־קער, און נעהן נעהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין ווארשׁא, מעג מען שוין זיין נישט נאָר א וואַסילקאָווער נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אז פון אלע גליקען זאל איך דיר נישט דאַרפען חלילה ארויסשיקען פון דאַנען נאָך א מאל אויף דער הוצאה, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אַנזאָגען א בשורה, און נישט קיין פּרייליכע: דיין ברודער בערעל־בנימין איז נעבליבען איין אלמן... שוין אז דער בריעף איז נעווען פּער'חתמ'ט איז מען נעקומען און מע האָט אונז נעזאָגט, אז יענטעל איז נעשטאָרבען. פון א קימ־פּעט איז דאָס איהר נעקומען, זי האָט נעהאַט א צווילינג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז נעשטאָרבען. דאָבט מיר, עס וואָלט נעמענט זיין דאָס איינענע קאַפּויר? ווי זאָגט די מאמע: „נאָט איז א גרויסער צו־להכעיס'ניק"... לאָז זי זיין ווייט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד נעווען מיט מיר קידער־ווידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט נעגאַנגען. וואָס וואָלט מיך אהרען, אז זי זאל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לעך, איינס קלענער פונ'ם אנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא נעווען און האָב מיך דוקא אזוי אָנגעווויינט, אז איך בין קוים נעקומען א לעבעדיגע אהיים. ווי זאָגט די מאמע: „אז מע דערמאָנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואך געלעגען אין בויבעריק, דאס הייסט, חלילה נישט מסוכן, נאר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האב געמיינט די גאנצע וואך, אז איך וועל ארא־פ פון זינען: א קליינקייט, אבט טאג כסדר זיין אפגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האט זיך מיר נאר אויסגעוויזען, אז דארט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מארגען־איבערמארגען פאהר איך שוין געווים אין שטאדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר נעבען א ריכטיגען חשבון, וואו איך האלט, זאלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אדער איך בין נענארט. מיין „פאר־טעפל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספארט", פינף „מאלצעווער", פינף „ליכעפוטלעך" און פינף „וועגעלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראנספארט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערל האנדגעלד); ווי באלד מע קויפט זיי

ביי מיר אויס צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאָך נע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאָך אלע הוצאות א רובל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך א פּאָר צעהנדלינג "האָסלעך" אויף "פּוטיוויל" און אויף "מאלצעוועך", פּרי־מא ברייוועלעך, — רעכען איך חאָפּען אויף זיי אויך א רובל זיעבע־צעהן־אכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־זענד רובל. אויף די פינף "מאלצעוועך" מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובל, וואָרום עס וועט דאָך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום וועניגסטען, צוויי טויזענד רובל א שטיק, חאָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצ־טע טעג א קאפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי א מאניפּאָרגעלע פון די פּיטערבאָרגער "בלאָנקיסטען", בכדי זיי זאלען זיך קאָנען "אָפּרעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־גל: איך מיין די "לילעפוטלעך" מיט די "וועגלעך"; דאָ איז א ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז "אולטימא" האָבען מיר נאָך אזוי גרויס ווי אכטצעהן טאָג, און אזוי ווי די "לילעפוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובל א טאָג, האָסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאל הונדערט גע'כפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פונקט נייען טויזענד רובל. און די "וועגלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובל א טאָג, — האָסט דו אכטצעהן מאל ק"ן גע'כפל'ט אויף פינף, — בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובל? היינט וואו איז עפּים "וואָגע"? "רניעפּר"? "דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, נאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: "קאָרטאָוש", "גנבה'זש" ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאל העלפען, דאָס "אולטימא" זאל נאָר אפּלויפען גלאָט, וועל איך, אם ירצה השם, "ראָזירען" אלע מיינע פאָפּיערלעך און וועל מיך "איבערקאָהרען אויף דער אנדערער זייט", דאָס הייסט, איך וועל נעהן "א־לא־בעס", וועלען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדיענען גאָלד אויף דער "לינקער זייט"; נאָכדעם וועל איך

מיך א וואַרף טהון צוריק „א־לא־האָס" און וויערער א מאָל האָפען א גראָבס. אזוי, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד וועלען מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי וויטער, ביז א מי־ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נאָרעלע, וועלד מען א מיליאָנשטשיק, א בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? א בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין נעזעהן, איך זאָל אזוי זעהן אלדאָס גוטס!... הכלל, זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זונתי היקרה, איך האָב מיך נוט צונעקוקט צו דער שפענעלאציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אזא חריף, אז מע קומט שוין א מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט נאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פארהאַן ביי אונז א שפענעלאַנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפענעלאַנט און א מוראַ'דינער קאַרטענשפיעלער; ביי־טאָג שפיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאכט שפיעלט ער אין קאַרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאכט נע'חלומ'ט א שלעכטע קאַרט, — א סימן אויף א „בעם" — איז ער אוועק קיין פייטערבאַרג און קיין ווארשא און האָט אָפגעשניטען אין איין טאָג דעם גאנצען „פאַרטע־פעל"; אודאי רייסט ער איצט נעבאך אויף זיך די האָר! א מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט נלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ארוים אויף מאַרגענדינען טאָג, נעוואָהר וועלען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אריין, זיין ביי'ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש" מיט די בארליאָנטענע אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאָר האָבען צייט, חאָפ איך מיך אראָפ אויף „פאַראָל" אייגקויפען דיר אביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפים אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאָגסט, אז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם יו־צה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויס־
שרייבען אלסרינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד
און מיט הצלחה. קוש די קינדער און נ׳יס שוועד אין שוויעגער
און אלעמען בעזונדער גאָר פריינדלי׳ך. און בערעל־בנימינ־ען זאָלסט
דו זאָגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאָל זיך אזוי ניט נעמען צום
קע״, אין „אָקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו שרייבסט מיר מכח וואַסיל־
סאָוו, האָסט דו, אפנים, גאָרנישט פערשטאַנען, וואָס איך מיין.
אזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קו־
פּעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער
חאָטש א האלב יאָהר א וואַסילקאָוועד נכתב. און קוים וועד איך
א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פּאָדאָל און נעם
דיך ארויס אהערצו מיט די קינדער אין א נוטער שעה. און וואָס
דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאָר, וויל
דו קענסט נאָך נישט די שטאָרט מיט די היגע מענשען; מילא די
שטאָרט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז א צאַצקעלע, און די
מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; וויים איך, ווי
קומט דאָס צו אדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד,
אזוי צוגעלאָזט, סאי די מאַנסביל־ען, סאי די נקבות... איין שטיקעל
חסרון האָבען זיי דאָ, וואָס זיי האָבען ליעב א קערטעל; קומט די
נאָכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז
טאָג און מע שרייט: „פּאָס!״ די גרויסע שפּיעלען אין אזא שפּיעל,
וואָס הייסט „פּרעפּעראַנץ״, און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־
קע״, אין „אָקע״ אדער גאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ה נ ״ ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאלסט נאָר נישט איבערטראכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האָט שוין חתונה נע־האט, אין א גוטער שעה, א מזל'דינער! ער האָט קיין צייט ניט נעהאט צו וואַרטען אפילו נאנצע צוויי חדשים: ער איז אוועק־נעפאָהרען קיין בארדיטשעוו, פון וואַנען מע בעציהט אויף דער נאנ־צער וועלט שטיפמאמעס, און האָט ארַאפנעבראכט פאר זיינע קינ־דער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאָהר נייענצעהן! אזא יאָהר, אזא מזל אויף אלע מאנסבילען, וואָס פאר א פנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „בעסער זאלען מיר בלייבען נאָך אייך אלמנות, איידער איהר זאלט מאכען אונזערע קינדער פאר יתומים!"... איך שטעל מיר פאָר דיינע טרערען, מענדעל, וועז דו זאלסט מיך, אשטיינער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאלען דאָס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואלטען דיך בעפאלען, ווי די ביענען, איין אויסחאפענישׂ וואלט אויף דיר נעקומען נאָך פאר שלשים! עס וואלט נעווען ביי דיר, ווי די מאמע זאָגט: „א כשר'ער טאָפּ מיט א כשר'ען לעפעל". וואלסט שוין דעמאלט נעקאָנט בלייבען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאקסט, זאָגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פּייער! איך וועל צו דיר נישט פּאַה־רען, איך זאָל וויסען, אַז דו לינסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! און דיינע פּופּציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פּופּציג טויזענד, אַזוי ווי אָהן די פּופּציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פּופּציג טויזענד אַ ממש, פּונקט ווי אַ שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כּל זמן דאָס נעלד איז אויפֿן פּאָפּיער, איז דאָס פּאָפּיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אַז דו האָסט איצט ביד איבערצוצעה־לען עטלעכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פּופּציג טויזענד, ביזט דו אָדער אַ משוגע'נער, אָדער אַ גזלן, אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַווטריקלעך": מ אָ ר ג ע ן וועט ער זיין ביי'ם גאָלדוואַרענער, מ אָ ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אָלץ אויף מאָרגען. נאָר איינער! פּאָר מאָרגען לאָז זיך גאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אַריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפּונען! די מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט נאָענ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאַכטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? נעלה, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פּרעגט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"... איך וועל וואַרטען נאָך אַ פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פּיהלען אין נאָענצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פּאָהר, אם ירצה השם, אראָפּ צו דיר אהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומעדום. איך בין דיר ערב, אַז דו וועסט אַנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפּען הארצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל איז כתריעווסע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פייטערבאַרג אויעלכע קורסען, אז ס'איז אונז אלע־מען פינסטער נעוואָרען אין די אויגען! ווי א דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי א באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אלע קאָנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאָטעק"! און תיכף נאָך פייטערבאַרג האָט אויך ווארשא געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען א לויפעריי, א בהלה, א פחד, א מהומה! די שפע־נעלאָנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אוים בערזע! די קאָנטאָרען זענען געבליבען פוסט, די באַנקירען פערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאַלצעווער", ווָאס איך האָב זיי נערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב נע־ווען און האָבען זיך אראָפגערוקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פוטיווי!": גיכער וואָלט איך זיך נערעכט אויף זיי א מפלה, איידער זיי זאָלען ווערען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראַנספאָרט" שמועסט מען נישט; „טראַנס־פאָרט" איז נאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענר אריין! דאָס איינענע איז מיט „וואָלנע", מיט „דאָן" און מיט אלע

אַנדערע פּאָפּיערלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך נאָלר קענען ווער־
שׁ. אין ווארשׁא איז נאָר אַיין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט
איז נאָך אַזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין ווארשׁא. ווארשׁא איז
זיך מיישב און טהוט א שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד
פיער הונדערט פופציג נאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט
„וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר
האָבען נעמיינט, אַט־אַט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפיעל,
מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט נאָר נישט טרעפען: פיער־
הונדערט שמאַרקאַווענצעס! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק
וועלט! אַז אָך און וועה איז ווארשׁא, זיך שען אויסגעפיינט: נע־
טריבען, געטריבען, און פלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר א
חתונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט
קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון
געלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטא קיין געלד. אויף
דייטש רופען זיי דאָס אָן: „געלד־מאַנגעל", און אויף אונזער לשון
הייסט דאָס פשוט: „נישטא א פרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא
פרענגן: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין
אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז,
שפּענגלאַנטען זענען געווארען אָפּגעקאָכט, און איך אויך בתוכם.
איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבאַרג פערדריסט מיך ניט
אַזוי, ווי אויף ווארשׁא. מילא פּייטערבאַרג — נאָרנישט, געהט זיך
פּאַוואַלינקע, אַלע טאָג פּאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובעל און
געגוג; ס'איז חאַטש, ווי זאָגט ער, מעשה חוכר. ווארשׁא — קיין גו־
טער איד זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּים א מין סדום, רחמנא
לצלן! נישטא דער טאָג ווארשׁא זאָל ניט געבען א ריס מיט ק"ן,
מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידעריגער, א פאַטש נאָך א פאַטש,
אַזוי, אז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פריהלישעט, נאָר קיין צייט
נישט געהאַט אפילו זיך אַרומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ
אָט דאָס ווארשׁא, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער
שכל? הלואי וואָלט איך דיך נעפּאַלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט נאָט אזוי; ס'איז, אפנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... א שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטלעכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאָנטאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אז עס וועט זיך אַביסל פערבעסערען די צייט, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל ארום איהם קאָנען א מאָל פערדיענען א קערבעל... נאָר דערווייַלע איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען ארום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּענעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך ארום פוסט און פּאַס. ס'איז ביטער און פינסטער ארום און ארום. די שפּענעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטאָ צו וואָס זיך צו נעמען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאָרט יאָקאָש דורכגעשלאָגען, איבערגעוואָרט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאָרישקייטען! דאָס האָרץ זאָגט מיר, אז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, נאָט לעבט און יעהופּעץ איז א שטאַרק; אז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען א פּאָר מענשלעך מכח א גמילות־חסד'על אויף א קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אז אין שטאַדט איז איצט ענג אין געלד, אפילו נאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פּאָר א גראָשען... השם יתברך זאָל עפּים א נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין נאָס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אזוי פיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, א פולע חיטעל — און פּלוצים נא דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

נען, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי נעהט דיר אין געזונד, און גרים שווער און שוויענער און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט א ווערטעל, אז נאָך א שרפה ווערד מען רייך. איך מיין, אז נאָך אזא מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אצינד, קאָן מען ערשט מאכען נאָלדענע נעשעפטען. וואָרום ס'איז אַלסדינג געווארען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאכען "האָס־לעך" מיט "פרעמיעס" אויף די בעסטע "פּאָפּיערלעך" כמעט אָהן נעלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר נעהן שווערען, אז וועד עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פייטערבאַרג אדער קיין וואַרשא עפּים קויפען, וועט ער גליקליך ווערען! וואָרום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אריין. צו דער שפּענעלאציע בעראַרף מען האָבען נאָר דריי זאכען: ש כ ל מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפּענעלאַנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד? — נעלד איז ביי די בראָצקים.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גלעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואלט איך דיר בעדארפט שרייבען גאר א סך, נאר איך האב דיר נישט וואס צו שרייבען, עס האט זיך שוין אויסגעלאזט ביי מיר שטאף. וואהרום וואס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין אריינלעגען אין דער ערד ארײן, חלילה, לעבעדינגערהייד, עס וועט מיר דען עפעס העלפען? איך בין דאך ניט בלויז־זלאטע, וואס האט ליעב „עסען מאן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאגען קיין קרום וואהרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאר איין זאך וועל איך ביי דיר פרעגען, א שלאק זאל אריין אין מיינע שונאים'ס ביינער אריין: זאג, צי האב איך דיר נישט געזאגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאג, צי האב איך דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: אנטלויף, זאג איך, מענדעל, ווי פאר פייער! וואס טויג דיר, זאג איך, שמאטעס, פאפיערלעך? ווי די מאמע זאגט: „זיץ אין דערהיים, וועסט רו נישט רייסען קיין שטיוועל"... פאלגט ער מיך נישט! עס האט איהם צוגעקאווועט צו יעהופען! ער איז נאר די כפרה נאך די דארטינג פיינע מענשלעך, די כפרה מענגן זיי שוין זיין פאר דיר און פאר מיר און פאר אונז אלע און פאר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א נמילות־חסד, געבען זאָל זיי נאָט גרינגע קרענק מיט מאיאָווע קדחת אויף א נאַנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייידער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון נאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט נלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעראַרף האָרעווען, פערשוואַרצט ווערען און נעבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אריין, האָרעוועט ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאָלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שליטלען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַמעס שפּיעלען דאָרטען אין דער נוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענס א ווייב, וואָס זי הייסט בלומע־זלאטע. בלומע־זלאטע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אָנו, לאָז איהם, נאָט נעבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברעננען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאַנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אוים א בוידעם! נאָר דו מיינסט אוראי, אז איך נעה־אוים נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע באַרליאַנטען! אַבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך נעזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר גאָר ניט, אַז דו לעבסט! היינטיגע נאַכט האָט זיך מיר נע'חלום'ט די באַבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אַזוי ווי זי איז נעווען, נישט נעמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין נעוואָלט דערלעבען זעהן דיך נעזונדערהייד, און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט אין אַלע מאָל

דיין באַמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוד.

מיליאנען

סיתרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען"

נעשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּענעלאַנטען").

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריאעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אויס שפּענעלאַנט. כ'האב א שפּיי געטהאן אויף דער שפּענעלאַציע, קיין איד זאל זיי ניט קענען! זי האט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קדחת, מיך גע־מאכט גרוי און אלט! א וועכטעלע אויסצורעכען, וואם מיר האבען דאָ איבערגעטראָגען! עס איז געוואָרען א תל פון יעהופּעץ, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע, חושך אין אלע ווינקעלעך, ווי נאָך א מלחמה, נאָך ערגער ווי, ניט היינט געדאכט, אין אדעס! עס איז געקומען אויף אלעמען א מפלה, א בהלה. דער עולם האט אנגעהויבען שטארק צו באנקראָטירען, און איך אויך בתוכם. אלע טאָג האט זיך געלאָזט הערען א נייער אנזעץ. אנזעצען — איז נאר אריין אין דער מאדע! וואם דארפסט דו מעהר? גרויסע באנקירען,

בערעז, האבען אננעהויבען צו מאכען פּליטה. דעם ערשטען פּע־ טשאטעק האָט געמאכט יענער באנקיר, וואָס דורך איהם פּלענען מיר אלע נעהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך" סיין פּייטערבאַרג און קיין ווארשא. אין א שענעם פּריהמאָרגען קום איך אריין אין קאַנטאָר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאָר „מאלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אקציעס, וואָס ס׳איז א י ה ם ארויסגעקומען פון מ י ר א קליינער דיפּערענץ. איך הויב מיך אן נאכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ? זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאנג אין אמעריקע! הקיצור, ס׳איז געווארען א גוואלד! מע האָט זיך באלד א נעם געטהאָן צו דער אייזערנער קאסע און מע האָט נעפונען דאָרט א פּלעשעל טינט מיט איין אלטען אָפּגעריבענעם נילדען, און נאָך מיט א לעבעל דערצו. דער אנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער אייזערנער שאפע א גאנצען פּאק מיט אלטע לוחות אויף עברי־ טייטש פון שנת תרל"נ ביז היינטיגם יאָהר, און איז צוועק קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, גאָר א גרויסער באנקיר, האָט נישט באנקראָטירט, נאָר גלאָט ניזוק ונהרג געווארען מיט עטליכע מיליאָן אין איין וואָך און איז געבליבען ביי׳ם נאָמען. נאָר די בראָצקים זענען עפּים מיט נסים ארויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאָל פּאָר אלע מאָל — איך האָב ארויסגעזעהען, אז סאיז ניט בעשערט, העלפּט נישט קיין חכמות! א שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעציי־ טענס ארומגעקוקט און האָב מיך א וואַרף נעטהאָן אויף איין אנדער פּרנסה, א בכבוד׳ע פּרנסה, הייגו: איך בין איצט נעווארען א מעקלער, פּשוט א מעקלער, מאקי דא אין יעהופּעץ אויף דער בערוז. פּאַרהאָן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אזוי פיעל, ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאכט זיך, איך האָב אויך הענד און פים און א נאז מיט אויגען גלייך מיט אלע אידען, און אזעלכע מיוחסים ווי איך איז דא א סך, — פון דעסטוועגען שטעהט זיי אן נעמען דאָס שטעקעל און נעהן מעק־ לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעראָרף דא האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען א ליגען, און דערצו, אז מע איז נאָך א שטיקעל עוות־פּנים אויך, קאָן מען שוין זיין א מעקלער; און אַדרבה, וואָס מעהר ליגנער און וואָס מעהר עוות־פּנים, איז אַלץ מעהר מעקלער! מעגסט מיר גלויבען, פֿארהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאָטאָרי ביי אייך אין כתריעלעווקע וואָלט זיי אָננעשטאָנען זיין בעהעלפֿערס אָדער בעלי־ענלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאָמע דיינע: „אז גאָט וויל, שיסט א בעזעם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון א וויים העמד מיט א שענעם קאָפּעליש, קריכען, שמעקען, חאָפּען א וואָרט, א לויף אהער, א שפּרונג אהין — „פֿאושאַלעטי קארטאָזש!" „קאָר־טאָזש" הייסט מעקלערי, „שחיטה־נעלד". אי איז דאָס א זיסער גראָשען, אָט דאָס „קארטאָזש"! אָהן קאָפּ־דרעהענישׂ, אָהן בויכ־וועהטיג! אָט האָב איך געהאַפּט ערשט נעכטען א פופציגער „קאָר־טאָזש" — זאָל מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, וי איך וויים פֿאר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהן טוי־זענד פֿוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער וי אויסרויכערען א פּאָפּיראָס. דאָס הייסט, געמאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט נאָט'ס הילף געהאַפּט א פופציגער! אז נאָט העלפֿט, עס געהט אוועק אזוי איין האָלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און וועל דער אייגענער וי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין וועל דו ווילסט און וואָס אין דער קאָרט — אבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען, און שוועך און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

עיקר שכחתי. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּים ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאכען די בורעקעס, און צי ס׳איז פּארהאן עפּים א סך זשוקלעך? איך בעראַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס גיכער!

ה נ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווסקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זים לעבען, א מיתה־משונה, א חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצח, דו טיטום, דו נזלן אייגער! דו ווייסט, אז דיין ווייב איז געלענגן טוידט־קראנק, נאָך דער רעפעראַציע, וואָס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר געמאכט, אויף דיינע יעהופעצער בעלי־בית'טעס געזאָגט געוואָרען, אז קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פים, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפ! ווי אזוי שווייגט מען אָפּ אזא צייט און מע שרייבט נישט ארויף קיין בריוועלע? ממה נפשך: ביזט דו נעשטאָרבען — שרייב, אלא דו לעבסט נאָך, בעראַרפסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר געה טענה זיך אוים מיט א חושים, ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל טאקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך א שכור אויסניכטערען, אירער א נאר וועט קלוגער ווערען"... מאהל דיר, אז אָך און וועה, אז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעראַרף האָבען א מאן א מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אלץ כדאי: זיין א מעקלער, א

ביגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופּעץ, אייגנעזונ־קען זאָל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט נע־חאַפט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און דו האָפּסט, אז דאָס חאַפּסט דו אַלע טאָג א פופציגער. נישט אַלע מאָנטאָג איז פורים. דו מיינסט, ס'איז דיר דאָס אמאָליגע ארעסער „לאָנדאָן", מיט די „פּאָפּיערלעך", מיט די „פּיפּערנאָטערס", מיט די אַלע איבעריגע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין טעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פופציג מאָל ארויס די אויגען פונ'ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּיס גלאָט ניט אין די יעהו־פּעצער פערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און לאָזען זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט אראָפּ פונ'ם זינען, זאָג איך דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּיס רעדסט דו מיר ניט צו דער זאַך. דו פּרענסט זיך נאָך אויף בורעקעס, און צי עס געהען ביי אונז רענענס? וואָס דען האָסט דו נעוואָלט — עס זאָל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס נעהער זיך אָן מיט א מאָנסביל בורעקעס? און וואו האָסט דו היינט בורעקעס? ביי אונז קאָכט מען א באַרשט פון ראָסעל, אַדער פון שטשאַווּעל; בורעקעס איז ערשט העט־העס ארום סוכות! היינט פרענסט דו זיך עפּיס נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאַר זשוקלעך אויף דיר? נא דיר נאָר זשוקלעך! קאַרג האָט טען פון די וואַנצען, דאַרפען מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט דו, צוקער מאַכסט דו, פופציגערס חאַפּסט דו, — פעהלט דיר נאָר בורעקעס, רענען און זשוקלעך! ביזט עפּיס א מבין דערויף? נאָר די מאַמע, זאָל טאַקי לעבען און נעזונד זיין, זאָגט זעהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פ ר ע מ ד ע פענסטער, נישט קיין א י י־ג ע נ ע"... לכן פאָלג מיך, מענדעל, ווארף אוועק די נארישע וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּיס פונ'ם פופציגער, נעם און קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאן דיך, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר און קליינע קינדער, וואס קוקען ארויס אויף דיר אלע טאג, און לאז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאז מיר אויפהערען ברענען מיין פנים, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יא, פאר וואס פרעגסט דו ניט, וואס הערט זיך עפים אין דער היים? אפנים, עס אהרט דיך ווינציג-וואס, וואס די מאמע מיינע האט אפגעלאזט דעם שרוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלר האט זיך דאס צעגאנגען? געלר איז א חוץ א מעשה. נאר נענומען האט זיך דאס דערפון, וואס דער מחותן איז דא געווען אויף שבת, האט זיך מיט איהם די מאמע צעווערטעלט, איהם גע- נעבען אנצוהערעניש, אז ער שטאמט פון קצבים, נעוואגט א ווער- טעל, אז פון איין אכם קאן מען מעהר ווי אכסענפלייש ניט פער- לאנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער נעקומען אהיים, א מכה איהם, און האט אפגעשיקט די תנאים, און דערוויילע איז נעבאך נחמה-בריינדעל דאס דרימע מאל „אוים כלה און ווערער א מויד".

III.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז פתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט ניט רעכט צעקייעט וואָס איך האָב דיר געשריבען. זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, וואָס איך בין געוואָרען פון א שפּענעלאַנט א מעקלער — ס'איז גם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יעהופעץ. פּאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, א סך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אַקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון נעלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פּאַבריקעס, פון זאוואָדען, פון באַהנען, און וואָס א מויל קאָן אויסרעדען און וואָס דאָס האַרץ פערגלוסט — איז דערויף דאָ א מעקלער... עס ווערד דאָ נישט געמאַכט קיין שום געשעפט אָהן א מעקלער. און יערער מעקלער קומט־אָן צום אַנ־דערען מעקלער, וואָרום דער מעקלער האָט א קונה, און יענער מעקלער האָט א מוכר, קומט דאָס אויס אינאיינעם א זיווג; היינט מאַכט זיך אָפט, אז צו איטלעכען מעקלער טשעפען זיך צו נאָך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אלע מיט'ן "קאָרטאָש" חלק כחלק, און אז מע קאָן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אַדער מע פערלאָזט זיך אויף מענשען, אַדער מע טהוט, ווי מע

פּלענט טהון אין אַרעם, דאָם הייסט, מע „קאָמפּעזירט" מיט פּעטש... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאָר די נרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, ווארום אַלע צוקערען נעהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאַסף ממון, פאָהרען מיט אייגענע קאַרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאַטשעס, שפּיעלען אין קאַרטען און האָבען „סאָדערזשאַנקעס מיט שאַנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב אַרויסגעזוהען, אז מעקלעריי איז דאָם בעסטע נעשעפט, ווארום וואָם א מעקלער איינצושטעלען? ממה נפשך: האָב איך נעטראָפען, וועט יענער פערדיענען נעלד, אלא ניט — וועלען מיר ביידע לינען אין דער ערד! אמת, דו ביזט נערעכט, נישט אַלע טאָג חאַפּט מען פופציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען נעשעפט אָן לעת־עתה מעהר ניט נעמאַכט נאָר־נישט, און דער פופציגער איז צעקראַכען נעוואָרען אין איין כהרף־עין, ווארום א בעל־חוב בין איך נעווען, אז די האָר זענען נישט מיינע, און א פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט נמילות־חסדים, און איך זיץ שוין וויעדער אָהן א נראָשען. נאָר וואָם דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף, מאַכען א נעשעפט אין ניכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָם איך פרעג דיך מכח רעגענס, איז א פּשוט'ער שכל: וויל צוקער, פערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פרעג איך דיך, צי עס נעהען ביי אייך אָפטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט נעבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט נעהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָם די וועלט שטעהט, ווארום ווי באַלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּענלאַנטען מאַכען נעשעפטען, די מעקלערס וועלען פערדיענען נעלד, און איך אויך בתוכם. און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָם בקיצור. לעת־

עתה זאל נאָט געבען מיט נעזונד און מיט וצלחה. גרים די קינ־
דערלעך און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאָך נישט קיין כלה, האָב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אַנטיקעל, מאקי פון היע, און דוקא א בחור, חאָטש
אפילו נישט קיין יונגער, מאקי רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט
א גרויליך בערדעל. קיין נביר איז ער ניט. נאָר א מלאכה אין
דער האַנד האָט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך
ארום צוקער. אָט דער שידוך איז פאר איהר אַנגענאָמען, ווייל
דער בחור איז זעהר א שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאָפּ מיר א דעפעש, אַדער שרייב מיר אריין אין
אַטקריטקע, וועל איך מאכען, מע זאל זיך צענויפפאָהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז סיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואס עס האט זיך מיר גע־חלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר — זאל אויסנעהן צו מיינע שונאים'ס קעפ! א גדולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט נעהן קיין רענען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאלט פערדיענען געלד! פונקט די מעשה מיט'ן ציניינער און מיט'ן בער! און וואס וועט זיין, מענדעל, אז איך וועל דיר אנזאגען א בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאג שלאקס־רענענס, און די בורעקעס וואכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטא, חוץ וואנצען מיט מאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין נרינגער? נאט זאל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האב דאס געוואוסט פריהער, אז פונ'ס פופציגער האסט דו שוין א גוט־אויג, נישט קיין נעלד. איך האב געוואוסט פריהער, אז דו וועסט ניכער צעטרענצלען די עמליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, אוידער נעמען אויפ'ן קאפ, אז דו האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר. גמילות־חסדים? קרענק וואלט איך זיי נענעבען מיט צרות מיינע, וואהרום אז דו

וועסט בעראַרפען צו זיי אָנקומען מיט א גמילות־חסד, וועסט דו זעהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים. ווי זאָגט די מאמע: „א נעמערָאוועריז ניט קיין געבערָאוועה, און א גוטער ברודער איז נאָר ביז צו דער קעשענע"... נאָר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אַליין? א קליניגקייט, מע ניט אזוי נאָך א מאָן! ער ווייסט דען וואָס צו טהון פאַר גרויס ראַסקאַש? ער דרעהט זיך דאָרט אַרום אין יעהופעץ, ווי א גראַף, עס פעהלט איהם נאָר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך לויג דאָ ווי א הונד בעי־גראָבען, שלים־שלים־מזל אויף יערען טריט! נעהט א קינד, משה־הערשעלי, ברענען זאָל ער, פאַלט דאָס און האָקט זיך איבער א ליפ; האָב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאָס אַוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אַלע זייטען, ווי זאָגט די מאמע: „קומט אָן דאָס גליק, גים־אויס די פאַמע־ניצע"... נו, בין איך נישט נערעכט נעווען, וואָס איך האָב דיר נעזאָגט, אז ניט אַלע מאַנטאָג איז פורים, און אז קיין פופצינערס וואַלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואָס דו לענסט־פיר פאַר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דאָרטען אין נע־האָקטע וואונדען, דער אַלטער בחור דיינער מיט דער גרויער באָרד; ניט דערלעבען וועט יעהופעץ, אז מיר זאָלען פון דאָרטען א שדוך טהון! מע רעדט איהר, ווייסט דו, וועמען? מאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב גע'נט, און איצט שדכנ'ט ער זיך וויעדער א מאָל צו מיין שוועסטערעל. זי איז איהם, אפנים, שטאַרק נעפעלען, דעם שארלאַטאַן! נאָר, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „גלייכער מיט א היימישען ננב, איידער מיט א פרעמדען רב"... און ווי באַלד דער שידוך וועט וועדען, אזוי שטעלט מען באַלד א חופה, און לאָם איך זעהן, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויעדער א מאָל נעזאָגט דעם פסוק, אָנגעזעצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויעדער א בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט וויעדער א מאָל נעטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף א הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז א סברה, אז די חברה „יאָקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתריעלעווקע. און מרים־בוילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר א פּאַריק? א מעהר וועט זי נעהן פּאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גבירס שניר, א מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פיינר יענעם צו בערעלן, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרוואַנקעם" מיט „שענזעשעטקעם"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יהוסופּע צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה טרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. משב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר נטפם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האַסט געטראַפען. דאָס צוקער־געשעפט איז פאַר מיר טאַקי קיין געשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; אייַדער מע מחוט זיך א ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אַלע צוקער־מעקלערס און חאַפּט־אויס פון אונטער די הענד, חאַטש ער איז א גרויסער גביר, און גיבט לאָר איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פרענגן: היתכן? וואו איז יושר? זאָלסט דו וויסען, אז אַזעלכע קשיות אין יעהופּע פרענגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צוליעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישט. דאָס איז איין מאָל אַוועק. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאַר איין עסק, אַט דאָס צוקער־געשעפט, אז מאַנ ווי נאַכט בערדיטשעוו דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט, אז א מאַנ זאָל געהן א רעגען, און א מאַנ זאָל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזעהען, אז דער עסק איז ניט פאַר מיר; מע בערדיטשעוו זיין א גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאַכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּענגלאָנט אײַנדרינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאָנען אהין, און אווי לאָנג רערען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען א קאַלטער שוויים... איין נאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען א קערבעל בכבוד. מיט נאָט'ס הילף, איך האָב איצט א נעשעפט אין די הענד, וויים איך, אז ס'איז א נעשעפט; הוינט: איך נעה אַרום נעלד, איך מאַך הלוואות, שקאַנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה נעלד אויף וועכ־סעלעך, דאָס הייסט, איך שקאַנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פּריצענטען, ווי זאָגט ער, ווינצינער פער־דינט, אבי נעשלאָפען רוהיג. דאָס איז אזא מין עסק, וואָס מע ניט דיר אָפּ כבוד פון אַלע זייטען, וואָרום אז מע בעראַרף האָבען די קלינגערס, וועהרד מען וויך וויי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאָגט־צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אָט האָט מיר נאָט צונעשיקט איינעם א נעוועלטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — א זעלטענער יונגערמאַן מיט א גילדענעם כאראקטער. ער זאָגט מיר צו, אז אויב איך מאַך איהם היע א קרעדיט פון א צעהן־פוס־צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריעדינגען, אז איך וועל פערשפּארען זיין א מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אהער קיין נעלד נאָך נישט נעקריגען, נאָר צו גאָט א האָפענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט נאָט'ס הילף נעווינס קריגען... אַלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דאָ ארום נעלד, ווערען נליקליך, פאַהרען אַרויס מיט איינענע פערדלעך. איין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאַלסט דו וויסען, איז א סנולה צו פרנסה, וואָרום דאָ, אין יעהופּע, האָט מען פאר א שען פערד־און־וועגעלע א סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאר א מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

נרים די קינדערלעך, און שוועסטער, און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנזעץ, האָט דאָס ביי מיר א שענעם פּנים קעגען די היגע אָנזעצען! א סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי מאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין א מאָדע, אז איין אָנזעצער האָט געמוזט מאכען איין אָפּטריט; הייַנט אז: שוין נעווארען אויס מאָדע אָנטלויפען. דאָ הייסט דאָס נאָרניט „אָנזעץ"; דאָ הייסט דאָס „ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָהלען — און רוף מיך קנאקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעריים „סאָדערושאָנקעס און שאָנשענעטקעס"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס „פּילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאָס „קעפּסווייבער". נאָר מענסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאה...

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א נעשוואלען הארץ, נעשוואלען זאלען ווערען די שונאים, ווי א בארג. אָט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, נעווען א צוקערמאכער, פלוצים — נאָר א בעל־הלוואה! וואו האסט דו נענומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יא אמאל נעהאלפען עטליכע קערבלעך, בעראַרפסט דו זיי טאקי צעפלעכטען אין דער ניך? האסט דאָך מיר אליין ערשט ניט לאנג נעשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי חאפסט דו און שיקסט מיר ארויס דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיינע וועך־טער? נאָר די מאמע זאל לעבען און געזונד זיין איז טאקי נע־רעכט; זי זאגט מיר: „טאכטער מיינע, פון דאָרט קיין געלד זאלסט דו גאָר נישט ווארטען, ווארום פונ'ם בית־עולם צוריק טראגט מען נישט, ובפרט, זאגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאדט יע־הופעץ, ברענען זאל זי! איך האָב דיר שוין, זאגט זי, לאנג נעזאגט דאָס ווערטעל: „היט מיך, גאָט, פון בארדיטשעווער נגידים, פון אומעניער הסידים, פון קאנסטאנטינער משרתים, פון מאהליווער אפיקורסים, פון קאמעניצער חאדאטאיעס, פון יעהופעצער הול־טייעס"... זאג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואס נעהט

איהם אָן אַ זוייב, וואָס נעהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאַכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאַרג האָט מען נעהאַט צו טהון פּאַר אַ יאָהרען, ניט היינט נעדאַכט, מיט דער קאַפּיקע, וואָס מיר האָבען נעמיינט, אז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. נעוועז גענוג און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האָלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?“ ווייזט ער מיט'ן הענטעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קניפּ איהם, איך האָלז איהם — ער האָלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך נעבראַכט דעם דאָקטאָר. פּרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב איך נעקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר נעקוקט, איך האָב שוין אפילו נעדרילעוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט גאָרנישט! פּרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר נענעסען היינטינגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פּעטשאי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאַכט פּאַסאָליעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אז מיר האָבען נעגעסען ארבעס, דעריבער בעראַרף דאָס קינד האָלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאַכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט נעהאַט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא נעשפּיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייד אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָווע אריינגעלעגט זיך אין ארבעסעל אין אויהער אריין, האָט דאָס ארבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָצען און צו וואַכסען... בקיצור, ער האָט געבראַכט צו טראָגען אַ נאַנצע מאשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך אַ האַלבע שעה און האָט ארויסגענומען פּונ'ם אויהער אַ נאַנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, מאַמער איז קארג! די נאַנצע וועלט פּרעסט ארבעס

צעועצטערהייד — און נאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „א שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט בארדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט נעפינען דאָ אויך א נעשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר נעלד קריגט מען אלץ, חוץ קדחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

וווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופעצער שארלאַטאַנעס מיט זייערע קעפסווויי־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר א מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באַריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, א מייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאניטש־קע" האָט זי זיך נאָר א נאָמען נענעבען!): „פאניטשקע, נשמה מיינע, ווייז נאָר אהער א פינגער!" געהט פאניטשקע און ווייזט א פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן א פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש נעווען כדת משה וישראל!" איז נעווארען א גוואלד, א ליארעם, א געפילדער. ליבע איז נעפאלען חלשות, די נאנצע שטאָרט איז זיך צענויפנעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס זאָבען זיך אריינגעמישט מענשען, מע איז נעלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר נעבען א גט! זאָגט אָבער פאניטשקע, אז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערזאָבעט שוין פון לאנג.

א בייז פערליאפעניש ביי זיי, איין אפנערערטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

VII.

סנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין וויב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרא שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס געלד־געשעפט איז א קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאָר וואָס דען? אז גאָט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז ארויסגעוואָרפען! אז אך און וועה איז שוין דעם, וואָס בעראַרף אַנקומען צו דער לאסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אלע באַרדיטשעווער, די וויניצער און די שפּאָלער פּריצענטניקעס, וואָס וואכסען אָהן רעגען, ווי קראָפיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באַנקירען, — איידער אַנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין דערהיים און שנייי־דען „קאַמפּאַנעס"... הכלל, איך האָב א שפּיי געטהאָן אויף דעם געלד־געשעפט און האָב מיך געמומען צו הייזער. וואָס עפּעס צו הייזער? ווייל דאָ, אין יעהופּעץ, איז היינט געוואָרען א נייע שפּענגלאַציע — הייזער. דו קענסט אוודאי מיינען, אז אין יע־הופּעץ קויפט מען א שטוב, אזוי ווי ביי אייך אין כתריעלעווקע? האָסט דו א טעות. דאָ אין יעהופּעץ, אז מע קויפט א שטוב, טראָגט מען זי באלד אוועק אין באנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאָכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך א מאל געלד; נאָכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויערער א מאָל געלט. הכלל, מע קויפט א שטוב אהן א גראשען געלט און מע ווערד למזל א בעל־הבית. וועסט דו דאָך פרענען: ווי באלד אזוי, קאָן דאָך איטלעכער האָבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען אזוי אַרעמע?... אַוודאי ווען נאָט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאָס געשעפט, וואָס איך דרעה מיך אַצינד (איך האלט איצט בייַ מאכען א פּאָר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאָלט אליין א הייזעל (אויף דיין נאָמען) פאר א קערבעל צוואַנציג טויזענד, און וועל נישט אַרייַנלעגען קיין דרייַ צעבראָכענע גראשענס. וואָרום אָט האָסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר אַרויס די באנק, זעכס טויזענד נעם איך אַרויס פון דער צווייטער זאקלאדנע, בלייבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האָב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־געלד און שאר ירקות? פון וואַנען דען, מיינסט דו, וואכסט מען אויס א גביר אין יעהופּעץ? און מחמת איך בין פער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר שכחתי. וואָס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ס זוהנדעל, וואָס ער האָט מקדש נעווען ליבע'ס מאכטער, איז דאָס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דאָ אין יעהופּעץ איז מען זיך נוהג נאָר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אַנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דאָ טרעפט זיך אפט־מאָל, אז א מאן וואַרפט אַוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אדער א ווייב וואַרפט־אַוועק איהר מאן און פערליעבט זיך אין יענער'ס

מאן, און דאָס ווייב פון יענעם מאן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאַנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתריליעווקע, ס׳איז יעהופעץ...

ב נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואו איז דאָס נעהערט נע־ווארען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאל נעמען און אוועק־ווארפען ווייב און קינדער, שווער און שוויענער, און אוועקלאזען זיך אין א פרעמדער שטאדט און פערנעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער געשעפט: אָט איז ער א צוקער־מאכער, אָט איז ער א בעל־הלוואה, און אָט וועדר ער נאָר א בעל־הבית פון איין אייגע־נעם מויער אין יעהופעץ אהן א נראשען געלד!? ס'איז טאקי כדאי, כלעבען! אייזער צו האבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר וויפיעל זי איז וועדטה, איז גלייכער זי זאל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק וועט מיך טרעפען, אז ער וועט מאכען א נעשעפט און וועט פערדיענען נעלד, וועט ער מיר קויפען א הייזל אויף מיין נאמען. וואס טוינ מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איך מיר שוין נעפינען וואס צו קויפען, ווי זאנט די מאמע זאל נעזונד זיין: „נעב מיר נאָר אהער דאָס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין נעפינען"... עס איז נאָר איין אנשיקענעניש, א גוט אויג אויף מיר — און נעזונג! דאכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אזא אידישע מאכטער, ווי בליומע־זלאטע, און אזוי שען

אויך ווי זי, און אַזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פֿאַר וואָס זשע, גוואַלד, פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר, אז איך זאָל האָבען אזא וויסט פינסטער מזל, און בליומע־זלאָטע זאָל ווערען וואָס א טאָג נרעבער ווי לענגער, איינגעדאַרט און אויסגעדיוועדט זאָל זי ווערען, ליעבער נאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, אייגענט־ליך, צו בליומע־זלאָטע'ן? אויף מיין ערד נעהט זי נישט ארום? לאָז זי זיין נעזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז נאָט העלפען אין מיין שטיינינער. ווי זאָגט די מאמע: „בעסער זיך נעווואונשען, אַיידער יענעם נעשאָלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר א וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען אַיין אלמנה חיה און ארויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטנעבער, טאָמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס נליק: א גלח וועט פערלירען און ער וועט נעפינגען, וועט ער מיר מויערען א מויער אין יעהופּען! נישט דערהאַרען וועט דאָס נאָך יעהופּען, איך זאָל מיך צולייב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אַוועקלאָזען זיך צו דיר אהינצוצו, אראָפוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און ווערען ביי דיר א קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעכען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער נליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אשטיינער, מיין נחמה־בריינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זוייער, ווי עסינ. זיצט נחמה־בריינדעל נעבאַך א מיידעל, און רחל האָט חתונה און נעמט א חתן, עפּיס א שלים־מזל פון יאמפּעלע, און דוקא א פיינעם, איין עהרליכען, א שטילען, דאָס הייסט, נארעשעוואָטע, נאָר פון א נרוי־

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, א שוועסטער א משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אביסעל נישט קיין נעזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פאר'ן פריזיוו. א פערנענינען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קלינערס, און ער מיינט, אז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שען, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יהוסעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בסו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס נעשעפט פון הייזער איז בלאָ־טע. איך האָב מיך בעציִטענס א נעם נעמהאָן צו אַנדערע מסחרים, צו „אימעניעם" (ניטער). אימעניעם — דאָס איז גאָר איין אַנדער מין מסחר! ראשית, בעראָף מען דערצו נישט רייסען קיין שטי־וועל; מע שרייבט אַרויין א ברייוועל, מע שיקט אַוועק איין „אָפּיס", יענער פּאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף א נעשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט קיין זילדנים, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָ־מעשטשיקעס, פּירשטען, נראָפּען. וועסט דו דאָך מיך פּרענען: ווי קום איך צו נראָפּען? איז דרינען א נאַנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אז פּאָליציע קומט אַמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, ניט אונז די בעל־הבית'טע פּריהער א ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעציִטענס צענעהן, ווי זאָלץ אין וואַסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמיעוווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר א מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אַליין ווייסט אויך ניט, ווען עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואָך לינען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאָפט. שפרינגט אַראָפ די בעל־הבית'טע אין איין צי־מ'ירניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז נעוואָרען א שפרינגעריי מיט א בעהאַלטעריי: וועט אין קעלער, און איך — אויף מיין אַלט אָרט, אויפ'ן בוידעם, און באַלד נאָך מיר נאָך איינער, א אידעל פון קאמעניץ. לינענדיג אַזוי אין נעהאַקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטיל־ערהייט. „אז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פאָפיערען האָב איך נעלאָזט צוקאָפענס! איך האָב מורא פאַר מיינע פאָפיערען!" — וואָס פאַר פאָפיערען? — מאַך איך צו איהם. „אוי, מאכט ער, זעהר נויטיגע פאָפיערען! טרעפען אָן בלי גוזמא אפשר א האַלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט א האַלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטיל־ערהייט צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל פאָפיערען און וואָס איז דאָס פאַר א מין פאָפיערען? „ס'איז אימעניעס, מאכט ער צו מיר, איך האָב אימעניעס אין וואָהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאַנענטען, פערד און אָכסען און שאָף אָהן א שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראַלניעס, מיט הויפען שארפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אַלדאָס גוטס!" דערהערט אויעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אַזוי פיעל אימעניעס מיט אַזא גוטס? „די אימעניעס, מאכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט נעוואַכסען נעוואָרען; די אימעניעס זענען פריצישע אי־מעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף טאָקי בין איך נעקומען אהער צו פאָהרען, נעבראכט מיט זיך אַלע פאָפיערען, די אָפיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאָדען?" — חם ושלום, זאָג איך, וועל דאָרף דאָס פרעמדם? דער אויבער־שטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאַפ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּעס נעמאכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך נאָרניט. איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע לינ־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר ווארט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין לינגנער?" — אָך, זאָג איך, מיט'ן נרעסטען כבוד! איך אליין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימע־ניעס, דאָס הייסט, זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסגעמעקלט, נאָר נאָרניט, זאָג איך, הלואי זאָל נאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א אימעניע אויך. „איך זעה, מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אמת'ען מענשען און מיט איין עהרליכען מאן, ניט זשע מיר די האנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען, וועל איך אייך איבערנעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָס ביי מיר נעפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט נאָט'ס הילף נעמאכט א נעשעפט, דאָס הייסט, מיר האָבען נעשלאָסען שותפות אויף אלע נעשעפטען: ער לענט אריין אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג אריין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדער זאָלען לעבען און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָס ס'איז נעווען אויף דער אכסניא, איז נעווען איין אומזיסטע בהלה. דאָס האָט איינער עפּעס א שכן על־פי טעות נעקלאָפּט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ערווס, ווי אַזוי דער אויבערשטער פיהרט, אַזוי איז נוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט געווען קלאָפען אין פענסטער, וואָלט ניט נעווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט נעווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איד, און וואָלט ניט נעווארפט פון קיין אימעניעם און פון קיין גראָפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ה נ " ל.

X.

שיינהשיינדע פון כתריליעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאדאמען" נעזאָגט נעווארען. איך טרינק שוין ציענען־מילך, איך בין שוין נעווען ביי׳ם דאקטאר אויך. אין די פאר יאָהר האָבען די דאקטוירים ביי מיר אויסנעצאפט נעלד, זיי מענען דאָס אויסקרענקען מיט דער אפטייק אינאיינעם! א שטיקעל גליק, וואָס עס האָט זיך נעעפענט ביי אונז נאָך איין אפטייק, און מע קאָן זיך רינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעס און מיט די גראפען! בראָש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אלע מאָנ א נייעס. נענוג וואָס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאָמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט מאנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועסט אזוי לאַנג פרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אָנהויבען ארומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעצעל דער מוהמע סאָסי׳ס, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אמעריקע, נעמיינט, אז דארט חאפט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אז דארט, אין אמעריקע, מוז יעדער איינציגער אר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מען ער געשוואלען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שמיקעל ברויט. א שען לאנד, ברענען זאל דאס מיט דיין יעהופעץ אויף איין פייער! א מצוה אויף אייך א גרויסע, ווי זאגט די מאמע: „אז מע האט ברויט, זאל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאל גאט א נס טהון, איך זאל האטש ניט הערען פון דיר אין ניכען וואס מע הערט פון נעצעל דער מוהמע סאסי'ס, און נאך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאגט די מאמע, האבען נעשוואָרען, אז קיין פערפאלענע זאך זאל ניט מעהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז ארַאפגעקומען צו אונז א טשינאוניק פון דער גובערניע און זוכט און נישטערט, ער ווייל זיך דערגרונטעוועון, וואו איז אהינגעקומען דאס נעלד, וואס משה־מרדכי האט אפגעזאגט אויף עולמות? שקצים האבען נע'מסר'ט, אז דאס נעלד איז נעבליבען ביי'ם נביר, און דער נביר ווייזט א חשבון, אז ס'איז אוועק! וואוהין איז דאס אוועק? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאל חאטש האבען אויף זיך ריסטאנסקי רַאטע, ליעבער נאט!...

XI.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוּוקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטם מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האָב אימעניעם אויף אריבער א מיליאָן. איך האָב אזעלכע אימעניעם, וואָס זענען א חריפות, מע זעהט דאָס נאָרניט! וועסט דו דאָך מיך פרענען: ווי קומט צו מיר אזא גוטם? וועסט דו הערען: אז איך בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאָמעניץ און האָב אויסגע־פּוויקט, אז איך האָב צו פערקויפען אימעניעם, האָבען זיך א שאָט געטהאָן מעקלערם, וואָס האָבען אויך אימעניעם צו פערקויפען, און מיר האָבען געמאָכט א געשעפט, היינו: מיר האָבען געביטען אימעניעם אויף אימעניעם, דאָס הייסט, מיר האָבען זיי נענעבען „אָפּיסען" פון אונזערע אימעניעם, און זיי האָבען אונז געגע־בען „אָפּיסען" פון זייערע אימעניעם. איז דאָך ממה־נפשך: וועלען מיר מאכען זייערע אימעניעם, וועלען מיר דאָך אודאי פערדיענען געלד; וועלען זיי מאכען אונזערע אימעניעם, וועלען מיר וויעדער פערדיענען געלד, — סאי ווי סאי רעלענען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האָב מיך אריינגע־חאפּט אין דער חברה מעקלערם און בין נעוואָרען מיט גאָט'ם הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינוועניג ביי „סעמעדעני'ן", ווי אלע, אָרום די ווייסע מירמעלשטיינערנע טיש־לער, ווי אין אָדעס, און איך טרינק קאָוואע מיט פּוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמערעני'ן" איז די רעכטע בערוא. עס קומען זיך צענויף אהער די נאַנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א נעשרייי, א טומעל, א הו־האַ, ווי להבדיל אין שוהל: אלע רערען, לאכען, מאכען מיט די הענד. אמאל קריענט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לאַרט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט'ן „קארטאוש" איז תמיד פאַרהאַן טענות מיט פרעטענציעס, מיט פערלאַוענישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פעמט, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאלען נעזונד זיין, און שווער און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איין אימעניע האָב איך אין וואהלינער נובערניע מיט א פאלאץ. איז דאָרטען פאַרהאַן זעכס און זעכציג חדרים, וואָס די וועגד מיט דער סטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאויס פון שפיענעל־גלאָז, מיט א נאָרטען, וואָס וועדד אָנגערופען „האָנדזשיריי", און וואָס זומער און ווינטער וואכסען דאָרטען לימענעס מיט פאמעראַנצען, היינט די פערד מיט די קא־רעטעס, וואָס דאָרט נעפינט זיך, נעמט אף איין אויג, — און דאָס אלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! וועז גאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, וועד וואלט צו מיר דעמאלט נעווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָס די מעקלערס פון אימעניעס זענען, צום מיינסטען, גענאפט אויף דער צונג, דאָס הייסט, זיי האָבען ליעב אמאל מנזם זיין דעם עסק. נאָר וואָס זאל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען א מאל זאגען א לינען אויך!...

ה נ"ל.

XII.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפּיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר א חרפּה א בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „דער נרעסטער וועהטיג איז דער, וואָס מע קאָן איהם נישט אַרויסרעדען"... וואָס איז דאָס פאר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען נאָנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (וועד איז זי אָט די סימע־דינה, צו אלדי שווארצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אמאל סימע־דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פּוטערגעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכטס? א נדולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואָס נעהט איהם אָן, אשטייגער, דאָרטען אין יעהופּעץ, וואָס איך האָב דא צו טהון טאָג ווי נאכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאל זיין פאר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאל ער, האָט זי איהם דערלאָנגט מיט א נאָפּעל אין פּנים אריין, א גליק וואָס ניט אין אויג! נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רערען מיינס, אז ס'איז אין איין אויהער אריין, פונ'ם

אנדערען ארויס? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין נעהאקטע וואונדען אין יעהופּעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען נאָט נעבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אָפּרעכענען, ווי דו ביזט וועלטה, וואלסט דו אפשר קליגער געווארען, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „סטעקראטען", אזא יאָהר אויף זיי! זאלסט הערען, וואָס סע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צוויי יוננע דאָקטוירים׳לעך, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאָקריץ. זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מיישב נעווען און האָט איינגענעבען אויפ׳ן דאָקטאָר לאָקריץ, אז דער דאָקטאָר לאָקריץ האָט נע׳סמ׳ט א קינד... איז נענאנגען דער דאָקטאָר לאָקריץ און האָט איינגענעבען אויפ׳ן דאָקטאָר קובעבע, אז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אגענט פערסטערכירט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז נענאנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט איינגענעבען אויפ׳ן דאָקטאָר לאָקריץ, אז דער דאָקטאָר לאָקריץ — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין ביידע די כפּרה פּאָר מיר און פּאָר מיין משפּחה און פּאָר אלע מיינע ליעבע און פּאָר כל ישראל!

XIII.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האנדעל שוין אצינד נאָר מיט וואָלה, וואָרום א אימעניע אליין אָהן א וואָלה איז ווי א שטוב אָהן א קוימען. דער גאנצער אנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואָלה. פון וועלדער זענען אידען גליקליך נעווואָרען, געמאכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיך נעווייס פרעגען: ווי קום איך צו וואָלה? הער ווי גאָט פיהרט: אז איך בין דאָ נעווואָרען א מעקלער פון אימעניעס און האָב מיך אָנגעהויבען רייבען ארום מעקלערס, האָב איך אָנגעטראָפען נראָדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרעגט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאר סחורה, אנו ווייזט?" נעה איך און נעם ארויס מיין פעקעל מיט „אפיסען" פון אימעניעס אויף א מיליאָן מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאבעקע". פרעג איך איהם מסתמא — פאר וואָס? מאכט ער צו מיר: „דערפאר, ווייל ביי אייך זענען אלע אימעניעס נאקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און וויערער א מאָל ערד און הימעל, און אָבער א מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּים וואלה? וואָס טויג מיר א אימעניע, אז

זי האָט ניט קיין וואָלד? וואָס שווייגט איהר? וואָלד גיט מיר אהער, וואָלד!!" בקיצור, איך האָב געמאַכט א שווייג, וואָרום ס'איז מיר געווען א חרפה א בושה פאר זיך אליין, וואָס איך טראָג מיך ארום מיט אזא מין סחורה, וואָס איז נאָר קיין סחורה ניט! — אז ס'איז יא אזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּיס א רעכטע אימעניע מיט א וואָלד, איך האָב קונים. "אָך, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערטוועגען א וואָלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָר נישט געווען; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פאָרהאַן בוימער משׁשׁת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעם הויבט ביז דער חמאַרע, ארזי לבנון, פון איין זייט א באַהן, פון דער אנ־דערער זייט א טייך. נאָר ווי אזוי מיינט איהר, זאָגט ער, א טייך? אָט איז דער וואָלד און אָט איז דער טייך. א האַק א בוים, א פּליוך אין וואַסער!" — — — דערהערט אזעלכע דבורים, בין איך באַלד אוועק נאָכשמעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואָלד, און נאָט האָט מיר נעהאָלפען, איך האָב געפאָקט א קונה. אָננעשמעקט האָב איך איהם, געווייגטליך, דורך א מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך א מעקלער; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז נאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל זיין א געשעפט, וועט זיין ענוג פאר אלעמען. אז איך בין נעקומען צום קונה און האָב איהם פאַרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואָלד משׁשׁת ימי בראשית, פון איין זייט א באַהן, פון דער אנדערער זייט א טייך, א האַק א בוים, א פּליוך אין וואַסער, — איז איהם דאָס נעשעפט באַלד נעפעלען נעווארען; האָט ער מיך באַלד א נעם געטהאָן אויפ'ן צימבעל און האָט מיך אָננעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואָלד: ווי אזוי הייסט דער וואָלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפיעל ארשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האַלטען זיי די הויך און וויפיעל די בריים, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאר א קאָרע איז אויף זיי, און ווי אזוי נעהען די סאָיעס אינווענדיג, און ווי אזוי פאַהרט מען אהין, און ווי אזוי איז דער וועג, און צי

ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רער און מיך נישט געלאָזט אויסרעדען א ווארט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפּיס פונ'ם וואָלה, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפּיסען? אמעהה, אָט טהו איך א שפּרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען דעם מוכר אליין, דעם בעל־הבית פונ'ם וואָלה, איז דאָך בעסער פון טויזענד אָפּיסען! הכלל, איך לויף צוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָנגענאַפּאַלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ'ם וואָלה?" מאכט צו מיר דער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואָלה?" מאכט צו מיר דער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צווויי אידען, ביידע פון שרה־לבן, און מע מאכט נישט קיין לאַנגע דבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארויס די קאָרטען און מע זעצט זיך צוועק אלע פיער מאכען איין „אָסע", און דאָס געשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאָרגען, און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים שווער און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטליכען בעזונדער גאָר פרייגדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

XIV.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאמע: „איידער אזוי צו פאָהרען, איז שוין גליי־כער נעהן צו פוס"... איך קאָן מיר פארשטעלען, אז אך און אז וועה, וועך דיינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צענויף רעדען פון א וואלד, וואס טרעפט אָן „מילי מיליאסען", ווארפט מען אוועק האָק און פאָק און מע זעצט זיך אנידער אויף א נאנצער נאכט שפיעלען אין „אָקע", עס זאל אייך אזוי אָקען אין קאָפ, ווי עס אָקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אָן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואס האָט קיינמאל ניט נעווואוסט קיין צורה פון קיין קארט, זאל ער אצינד רעדען פון קארטען! עס נעהט דיר מעהר ניט אף, מענדעל, צו דיינע זיידענע קליידער, אז דו אליין זאלסט נאָך ווערען א קארטיאזשניק אויף דער עלטער! נא דיר נאָר וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האסט דען נעזעהען אמאל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם,

גלייך ווי פון אלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

די גאנצע וועלט טראָגט דיך אויפ'ן קאָפ! יענע וואָך איז זיך מיישב דיין קרובה קריינדעל, די כפרה זאָל זי דיר זיין פאר מיר, און בענעגענט זיך מיט דער מאמע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אָן מיך צו בעווייגען און צו בעקלאָגען, א מכה איהר א גרויסע! פאר וואָס, זאָגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאָז דאָס האָבען? מאָהל דיר, זי האָט זיך פון דער מאמע ניט גענארט. די מאמע האָט זיך חלילה מיט איהר ניט נעקריגענט, ניט געזידעלט, נאָר גלאָט אזוי דערלאָנגט מיט ווערטער, ווי זי קאָן: „דאָרטען, וואו צוויי זענען אויף איין קישען, טאָר זיך דער דריטער ניט מישען, און איידער א נייער שארבען, איז גלייבער איין אלטער טאָפ... גוטע פריינד זענען ווי קראָפיווע, וואכסען אהן רעגען... פאר וואָס קוקסט דו בעסער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האָט נענעסטען קנאבעל... איין אכס האָט א לאנגע צונג און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... וכדומה אזעלבע ווערטלעך האָט איהר די מאמע דערצעהלט אזוי לאנג, ביז קריינדעל איז אוועק, עס האָט איהר אפגענומען דאָס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז בתריעווסק.

לוונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז פונ'ם וואלד האט זיך אויסגעלאזט א סטעפ; ס'איז ל א ד ו ב י ם ו ל א י ע ר, ניט קיין וואלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטיגער טאג! אומזיסט געדולט א קאפ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראכען פיס, נעריסען שטיוועל. איך האב ארויסגעזוכט, זונתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאר מיר, און מיט אזעלכע לינגערס האנדלען איז ניט פאר מיין קאפ. זיי קאנען דיר אויסטראכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אריין! וואס זשע האב איך נעטהאן? האב איך מיך בעצייטענס א נעם נעטהאן צו איין אנדער נעשעפט, צו זאוואדלעך (דאס הייסט, פאבריקען, וואס מע מאכט צוקער). דאס איז היינט דאס בעסטע פון אלע נעשעפטען; אידען קויפען זאוואדען, און די מעקלערס פערדיענען געלד, זענען מאסף ממון! פארהאן דא א מעקלער פון שרה־לבן, ער האט זיך א ר י י נ ג ע ח א פ ט צו די ר א ד א מ י ש ל ע ר און מאכט זיי אלע וואך א צוויי־דריי זאוואדלעך, חאפט א צענהן־פופצעהן טויזענד און פאהרט אוועק אויף שבת אהים! וואס דארפסט דו מעהר — משרתים, פאקטוירים זענען היינט נעוואדען מאכערס פון זאוואד־

דען, טראָגען גילדענע זיינערס, רעדען דייטש, האָבען שוין נאָר „מאָגען־קאָטאָר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אריין, נע־ווארען מורא'דינע סטיקראָטען! הכלל, איין נעשעפט איז היינט נעבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָוואָדען! אָלע מעק־לערס מאָבען זאָוואָדען, און איך אויך בתוכם. וועסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אזא פונדא־מענטאָלנע נעשעפט, וואָס איך ווייס נאָר ניט מיט וואָס מע עסט דאָס? וועסט דו האָרכען, ווי אזוי נאָט פיהרט מיט א מענשען: שוין פון א צייט, אז איך האָב אויפגעהערט נעהן צו סעמעדעני'ן (ניט, אזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז נאָר א זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך א רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו נעהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם נעקריגט, נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס נעוואָרען די קאַווע מיט די בולקע־לעך, און אגב האָב איך טאקי ניט ביי זיך קיין קליין־נעלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען גלייך מיט אָלע אידען אויף דער נאַס. אזוי לאַנג און אזוי בריים, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם א מעקלער פון זאָוואָדען, ווייזט אויס, א נאַנץ עהרליכער און האַס נרויס קענטשאפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אָלע נרעסטע, אפילו צו די בראָצקים. „פון וואַנען, מאכט ער צו מיר, איז א איד?" — פון כתריליעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, הייסט דאָס, א יאַמפּאָלער, זאָג איך, א נכתב בין איך אין מאזעפּעווקע, איין איידעם בין איך פון כתריליעווקע, און האָנדלען האָנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אויליכעס, מאכט ער צו מיר, אָט דאָס כתריליעווקע, א דאָרף, צי א שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, א שטעדטעל? א נאנצע שטאָדט! „מענען דאָרטען אידען וואָהנען?" — נאָך א מין מענען! „נו, און א טייך, מאכט ער, איז ביי אייך פּאָרהאַן?" — נאָך א מין טייך, זאָג איך, שטינקייליאָ הייסט דער טייך. „נו און פון א באַהן, מאכט ער, איז עפּעס ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, א ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אקענען וואָס פרענט איהר דאָס? „ניט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבן; איך קאָן אייך אַנזאָגען א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין ניכען ביידע פערדיענען נעלה, און א סך, א פולע היטעל! ס'איז מיר נאָר־וואָס, זאָגט ער, אריינ־געפאלען א מחשבה, וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאָהר, היינו: כפי אזוי ווי קונים אויף זאוואָדען איז היינט פאַרהאַן לרוב, און קיין זאוואָדען איז ניטא; וויפיעל ס'איז נעווען זאוואָדען האָבען די ראַבאָמישלער אויסגעקויפט, און מעהר ווי מען נישט פערקויי־פען; לכן האָט זיך דער עולם א נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאפעלדינע זאוואָדען, און מחמת אין די דערפער טאָרען דאָך קיין אידען ניט אריין, לכן זוכט מען ערטער אויף זאוואָדען נאָר אין די קלייגע שטעדטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתריעווקע איז בעשאפען נע־וואָרען משמת ימי בראשית, אז ס'זאָל דאָרט זיין א זאוואָדע? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, חאָב איך גראָדע א קונה אויף צו בויען א זאוואָדע אויף א האָלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטא: מע האָט פערחאָפט אלע ערטער! ווייסט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען, און צי קרינט מען דאָרט בורעקעס און א פלאץ אויף צו בויען א זאוואָדע?" — אָך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר, מיט שווער און שוויעגער, מיט א גאנצער משפחה. איך קאָן באלד אוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפענטפערען מכל־דבר־שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צווישען פריצים, לאָז ער אויסטאפען בייַ זיי, צי קאָן מען האָבען א פלאץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באלד מיר אָפענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דאָ, פערשטעהסט דו מיך, חאָפען א גראָבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ס אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים איטלִיכען בעזונדער גאָר פריינדלִיך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצטיגען שותף, וואָר איז דער קונה, און בין געוואָהר געוואָרען, אז דער קונה איז טאקי איינער פון די ראָדאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראָדאָמישלער זענען אלע זעהר הייסע קונים, ברענען צו זאוואָדלעך, עס מעג זיין א ווינד־מיהל, אבי ס'איז מיט א קוימען און סע פייפט! לכן האָף איך צו נאָט, אז דאָס נעשעפט איז, אם ירצה השם, נעווים א נעשעפט, און מיר וועלען מיט נאָט'ס הילף נעווים פערדיענען נעלד, חאָטש אפילו מיר זענען דערביי היבשע עטליכע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט א גאנצער מנין. נאָר לאָז נאָט נעבען, דאָס נעשעפט זאָל נאָר זיין א נעשעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין צץ להעשיר!

ה נ"ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיין מגילה געלייענט און נעלייענט און האָב ניט פערשטאנען איין ווארט, וואָס דו ווילסט! דו פרענסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פּלאץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פארהאן נענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופעץ! און וואָס פרענסט דו זיך אלץ נאָך אויף בורעקעס? פאר וואָס פרענסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאסטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאשטשערקעס, און זומער ווערד דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואָלט וועלען, אז דיינע יעהופּעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאָנענס, זאָלען פערזוכען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דארטען אין יעהופעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אזוי, אהן זייערע זאוואדלעך, ווי זאָגט די מאמע מיינע: „ראש־חודש אלול נעהט אוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר ארוים פון קאָפּ די דאָזיגע אלע נארישקייטען, דו וועסט אזוי מאכען זאוואדלעך, פונקט אזוי ווי דו האָסט נעמאכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז איידער דו

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט געווען א שלים־מזל און וועסט בלייבען א שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעמרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר א נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אז דאָרט, אין יעהופּעץ, פערשרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? וועט עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר א מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יוננע לייט קלויבען זיך צענויף אלע נאכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל *שתחי'* עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק אָפגעקיהלט געוואָרען. עס איז נעקומען אויף זיי א קריזיס, ממש עס וואלגערען זיך זאוואָדעלעך אין נאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אָנגענעסען מיט זאוואָדען, אביסעל אריבערגעחאַפט די מאַס, נעלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אָנגעמאכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאטש נעם וואָרף איהם ארוים! ס'איז אין דער ערד דאַס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך א גראָשען, די קאָפיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס נעהען ארום בטל, אָהן א שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זארגען, זוגתי היקרה, נאָט איז נאָט און יעהופעץ איז א שטאַרט. אועלכע מענשלעך, ווי איך, וועלען חלילה נישט פערפאַלען; אדרבה, איך האָב ערשט א האָפנונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעראַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואָס איך בעראַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צעהן מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט נאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז נאָלד אליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רער איך שוין ניט! היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און ווילען וויל מען דערפאָר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביה, און פאָהרען בעראָרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרויס נעשעפט? נעווייגטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דערוילאָנט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאָנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצאר מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאָפאָטע; ווי באלד איין אלטע קאָפאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז נאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאר, שטעהט מען אָפ א שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואָרט, טאָמער וועט נאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכגעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יא צו זעהן געהן, פליהט ער פאַרבי פיל אוים'ן בויגען, און איידער מע קוקט זיך אָרום, זיצט ער שוין אין דער קאָרעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפאָטע! קאָן מען ניט זיין אזוי נראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; א קליניגקייט, א מענש האָט אזוי פיעל געשעפטען? מע קאָן ניט אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו גאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געזונט זיין, אָט איז דער סוף פון דעם בריעף.

מיט אלע מיני גרוסען
דיין
מנחם־מענדל

בען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדער און אלעמען בע־זונדער נאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף „ארץ־ישראל", קעהרסט דו אוודאי מיינען „ציניזם"? דאס איז זעהר א הויבער ענין, חאטש אין יעהופעץ אויף דער בערוע האלט מען עפּים נישט דערפון. איך בין געווען א פּאר מאל ביי די היגע „ציניסטען" אויף די „זאסעראניעס" און האב געוואלט וויסען, וואס דאס איז, האט מען אבער אלץ גערעדט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט. דאכט זיך, וואס וואלט זיי געאהרט, זיי זאלען זיך דורכרעדען מיט אידען אויף אידיש?... איך האב אפילו א פּאר מאל א רעד געטהאן מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערוע וועגען דעם, האבען זיי מיך אויסגעלאכט: „וויס איך וואס? ציניזם! דאקטאר העצל! אויך מיר א נעשעפט!"...

ה נ "ל

XVIII.

שייגה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר פאז מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין ניטעל איז נעבליבען איין אלמנה מיט זיעבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערען! נעשטאָרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד נעווען נישט קיין נעזונדער; ער פלענט, נישט פאר מיר נעדאכט, נאנץ אפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר נעמיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך ארויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לענט זיך אנידער און שטארבט אוועק. ווי זאָנט די מאָמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער וויסט נישט, וועמענס מאָרגען עס איז"... און דערווייל נעבאָך ניטעל לענט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען נאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי וועז חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטארבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואָלט ער נעווים אזוי פיעל טרערען נישט פערגאָסען און וואָלט מסתמא באלד נאָך שלשים נעבראכט צו פיהרען פון בארדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאקי אקענען אלע מאנס־בילען, די כפרה מענט איהר זיין פאר אייערע וויבער. וואָרום נואו

איז דאָס געהערט נעווארען, אז א טאטע פון קינדער זאל זיך אריינ־נעמען א משוגעת אין קאָפ אריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם נעטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט נעהן. איין עבירה די שטיוועל, כלעבען! אָט באָלד טאָקי האָפט בראָצקי ארויס די מיליאָנען און פליהט אוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדעל אליין האָט נעהערט, אז דאָרטען ערגיץ אין אלדי שווארצע יאָהר וואָלגערט זיך נאָלד מיט קווארק־זילבער! ווי זאָגט די מאָמע מיינע: „א טויבער האָט נעהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט, אז א בלינדער האָט נעזעהן, ווי א קרומער איז נעלאָפען"... נאָר איך ווייס פריהער, אז אינ'ם אנדערען בריף וועסט דו מיר נע־ווים שרייבען, אז פונ'ם נאָלדענעם נעשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עס וועט זיך אָבער נעפינען א שלאָק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז נעפלויגען איבער'ן דאָך און נעלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פאָלעס און וועסט וויידער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפ, אז דו האָסט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר ארויס, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען ארומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און ארומטראָגען זיך מיט אזעלכע נארישקייטען, וואָס עס שלאָגט צו דער נאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עס ווינשט דיר פיעל נוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס נערענקסט דו? האָט ער א טאכטער שפרינצעל, געווען א נעזונדע מויד איין איי־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואכסענע, נאָר זעהר א נעראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאָדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראגט ארום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראמאנסען אויף פראקאט. האט זיך נעבאך שפרינצעל צונעהאפט צו די ראזינע מעשה־ביכלעך און ראמאנסען, ווי צו עפים רעכטס, און זי האט זיי דורכגעלייענט, זאגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז נע־ווארען, ניט פאר מיר געדאכט, עפים אזוי ווי צעמישט; זי רערט מיט א משונה־מאדנע לשון, אלץ אזעלכע ווערטער, וואם מע קאן ניט פערשטעהן; זי זאגט, אז מע רופט זי ניט שפרינצעל, נאר „בערטע", און זי קוקט ארויס אלע מינוט, אלע רגע, אז אט־אט קומט עפים איינער, וואם מע רופט איהם „לאדד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי ארויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אלדי שווארצע יאהר אוש קיין לאנדאן, און פון לאנדאן קיין סטאמבול... זאל נישט קומען איין אויסחאפענישׂ אויף די פוסטע קעפ, וואם טראכטען אויס אזעלכע ווילדע זאכען, וואם נישט נע־שטויגען, נישט געפלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתהי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האָבען א גרויסען גאָט. חער־א מעשה: אז איך האָב אָנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראָצקים, בין איך געוואָרען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עם האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושאָרען מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל־דער און באָהנען און פּאַראָחאָדען און פּאַבריקעס אויף מיליאָנען, און אלץ פון בראָצקי'ס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זע־נען פאַרהאַן א פּאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראָגט א טע־דעווערענדע מיט א הענגקאָלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאָדנע נאָמען, וואָס איך שעם זיך דיר איהם ארויסשרי־בען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיך געפאַקט איינמאָל בשעת איך בין געגאַנגען פון בראָצקי'ן, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנ־געהויבען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדל, וואָס מיר וויללען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האָבען געהאַרכט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט ארום די בראָצקים, מהכתיתי, לאָז אייך גאָט העלפען, וואָס האָבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאָג איך, וואָס זשע ווילט איהר? „וואָס, זאָגט ער, זאָלען

מיר וועלען? מיר ווילען דאָס, וואָס יעדער מענטש וויל. מיר ווי־לען פערדיענען, מיר זענען אויך מענטשערס, מיר האָבען אויך גע־שפּטען, א קשיא אויף א מעשה, אביסעל אין אייער זכות, אביסעל אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּיס מאַכען, וועלען מיר מאַ־כען אינאיינעם, עם וועט זיין „יחלוקו", ווינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריוודע קאָכט מען וועטשע־רע..." — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, נעשעפּטען זעהר א סך מיט נאָט'ס הילף. מיר האָבען קויפלען אין פּאָלטאַוואר גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעוואר אר־יעזד, מיר האָבען א מיהל אין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר האָבען מאַשינעס אזעלכע גאָר נייע, א פּינסקער איר האָט זיי אויס־געטראַכט, היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס ווי־ל אויסבייטען א וואָלר אויף א „גוראַלנע", און א אידען האָבען מיר, וואָס ווי־ל קוי־פען א גרוים הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעם! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעם, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעם, וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעם און וועלדער האַנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעם שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואַרט, אז איך זאָל קיין אימעניעם מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אלע געשעפּטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאַווקאַז, א אימעניע מיט נאפּט, דאָס הייסט, אזא מין ערה, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאפּט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט גאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס'איז גאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט אַרויסווארפען א מיליאָן פוד נאפּט אין איין טאָג!"... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א געשעפּט! אָט דאָס ניט אהער! און מיר זענען אַוועק אלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע" (איך

נעה שוין מעהר ניט צו סעמעדעני'ן, ווייל דאָרט טרייבט מען אַרויס, נעה איך שוין אין דער „אידישער מאַלאָטשנע". פֿאָרט הייַמליכער, צוויישען אידען, מע קאָן זיצען און רערען און טהון וואָס מע ווילּ), און דאָרט האָבען מיר אַרומגערעדט דאָס נעשעפט און נעשלאָסען שותפות, און אַז ס'איז נעקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה נעווען דעם סוד, אַז ביי דעם נעשעפט אַרבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט נראָבע ליפּען, דער אַנדערער א נעלעך, ער האַנדעלט מיט זיינערלעך, א מורא'דינער בעל־מגזם, נאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטער נאָז מיט ווייס־פּערלעך, אויך א ווילדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אַלמן. אַז איך האָב דערהערט אַזוי פיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אַזוי נעפעלען. טענדערוועדנדע האָט אָבער איבער מיר אַזוי לאַנג נערעדט און דערצעהלט משלים, אַז איך האָב נעמוזט מוסכם וועדרען, מיר זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פאַפּיער. נעווייגטליך, צוויישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט נעדרונגען, אַז איהם קומט א גרעסערער חלק. נאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אַזוי פּאַרטיג, ווי איך בין פּאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין נאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אָט אַזא מין נעשעפט ווי אַזוי פערדיענט מען ניט חאָטש א מיליאָן קאַרבען? עס איז ביי מיר נעבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער וועדר דאָס נעשעפט, דינג איך מיר באַלד א קאַנטאָרל אויף ניקאָלאַיעווסקי און איך וועד מיט נאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל נאָט נעבען, עס זאָל זיין מיט נעזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך האָב אין זינען געהאַט דיר שרייבען עפּיס זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.

הנ"ל.

XX.

שיינה־ש׳ינדעל פון כתריל׳עווסק צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופען.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר מנחם־מענדעל נ״י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, וואָרום איך האָב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס׳איז ווי איין ארבעס אין דער וואנד. ווי זאָגט די מאמע: „שפיעל דעם חתן ווייננדינס, ער האָט זיך זיינס אין זינען״... ביזט טאקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יעהופען, וואָרום דו שטעהסט דאָך ביי בראָצקי׳ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאָנען, נאָר נאָך אלעמען זאָלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול׳דיג. די מיליאָנען זענען נאָך לעת־עתה ביי בראָצקי׳ן, ניט ביי דיר, און עס קאָן זיך אויסלאָזען, אז די ערה, וואָס שפריצט מיט שמן־זית, זאָל נאָר שפריצען מיט „מים־אחרונים־וואסער״, און אז עס וועט קומען צו עפּים, וועט זיך אויס־לאָזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאָלסט זיך בעציטענס ארויסחאפען פון דיאַרטען און קומען אהיים. זאָלסט פערגעסען, וואָס ס׳איז נעווען ביז אהער, טאָמער האָב איך דיך אמאָל אנגעריהרט מיט א וואָרט. זוי זאָגט די מאמע: „בעסער א פאטש פון א פריינד, איידער א קוש פון א פיינד״... און קלאָפּ א טעלעגראָם און קום צו פאהרען

וואָס גיכער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען א נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער א טעכטערעל ראָצעל, איז דאָם א ראָצעל פון גאָט, א נאנצע געיורענע, א געביל־בעטע מאמזעל, שיט מיט פּראָנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן מאָפּטשאָן, נעהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. א קליניגקייט, זי קומט ארויס אזש פון קצבים! ווי זאָגט די מאמע: „זכות אָבות איז קיין קאָטאָווע"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, נעפעלט איהר ניט. זי ווי! א חתן דוקא מיט אלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָם טע־לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען נעארבייט אויף אלע כלים און מע האָט איהר אראָפּגענראכט א חתן, איין אנטיק, זאָגט מען, א קארעפּירער אתרוג, און דוקא פון א קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפּגענפּאָהרען זיך, האָט מען, נעווייניטליך, ארייננעלאָזט חתן־כלה אין א בעוונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייפוס'ען?" מאָכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאָכט ער: „ניין. מיט וואָס האָנדעלט ער?"... איז זי באלד ארויסגע־לאָפען פונ'ם חדר און איז געפאלען חלשות, און דער חתן האָט נעבאָך בחרפה נעמוזט אוועקפאָהרען צוריק קיין אווריטש — א מכה איהם, א מכה איהר, א מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאָך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווייפען מענשען: וועט איז אָט דער דרייפוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתרילעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראָצקי'ן האָב איך מיך צע־גאנגען. דאָס הייסט, מיר האָבען זיך חלילה נישט געקריגעט, נאָר איך האָב אויפגעהערט געהן אהין — וואָס איז מיר בראָצקי, אז איך שפּאָר שוין גאָר אָן צו רויטשילד'ען קיין פּאריזש? ! וועסט דו דאָך מסתמא פרענען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד'ען אזש קיין פּאריזש? איז דער תירוץ מאקי: וויעדער קאווקאז און וויע־דער נאפּטע! אלע נאפּטען, וואָס אויף קאווקאז, זענען זייער, און אליין זיצט ער אין פּאריזש. בלייבט דאָך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער? פּאלט מיר איין אזא מין נעראנק: פּאר־האן ביי אונז אויף דער בערזע א פויגעל, וואָס ער הייסט טודרוס. אט דער טודרוס איז געווען אמאל גאָר א גרויסער שפּענגלאנט, א הייסער, א פייעריגער שפּענגלאנט. אז דער עולם האָט זיך אָפּ־געשאָקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אלע גרויסע שפּענג־לאנטען (און איך אויך בתוכם) געוואָרען מפקלערס, און טודרוס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין פּאריזש און דרעהט דאָרטען די גרעס־טע נעשעפטען אויף מיליאָנען! אויף מיין גליק בעראָרף אצינד טודרוס זיין היע אין יעהופּעץ. האָב איך מיך נישט געפּוילט און

בין אוועקגעלאָפען צו איהם אהיים און האָב איהם נאָנץ פיין איבער־
געגעבען, אז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאווקאז, וואָס
שפּריצט מיט נאפט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאר א
סך געלד, ווייזט אוים, אז דאָס נעשעפט פאסט גאָר קיין פּאריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!" פרעג איך:
ווער איז דער קונה? מאכט ער: „רויטשילד" ! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ן? „צי איך קען זיך, מאכט ער, מיט
רוטשילד'ן? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל
געשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאכט און וויפיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!" — האָט קיין פאראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מטריח געווען, זאָג איך, אוועקשרייבען צו
רויטשילד'ן קיין פאריזש? „אוועקשרייבען, מאכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאקי מיט איהם ווי אנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאָן, אנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אווענ צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אלע זיבעצעהן זאכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אזוי
מנחם־מענדעל שטעלט צענויף מיט נאט'ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאָל נאָר העלפען, עס זאָל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ן, פערשטעהסט דו שוין, וואָס פאר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערווייטע, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערעל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממש מע געהט אוים, מע שטארבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט ארוים אלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאָרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אלץ ביז א צייט; פאר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרוים נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פאריזש, וועל איך מיך שוין אריינחא־
פען אין קלייט אריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אלע, זאלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונד־דער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט זיך נאָך אויף דרייפוסען, איז דאָס זעהר א שענע מעשה. אַווי איז געווען די גע־שיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס א קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען א קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאַוי איז נעווען א מאיאָר (א מאיאָר איז עלטער פון א קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקערט, א קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער נע־ווען, דאָס הייסט דרייפוס, א איד, און עסטערהאַוי דער מאיאָר איז א כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די בארדערא. דאָס הייסט, דער מאיאָר עסטערהאַוי האָט אָנגעשריבען די בארדערא, און האָט ארויפגעלעגט די גאַנצע באַד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז גע־גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם גע׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף אַיין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּארט. איז נעגאַנגען זאָלא און האָט געמאַכט א גוואלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער וויסט פאר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באר־דערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז נאָר דעם מאיאָר׳ס אר־בייט, עסטערהאַוי׳ס! איז מען נעגאַנגען און מע האָט איהם גע׳־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאקי זאָלא, און איז נאָר אַנטלאָפען. איז נעגאַנגען נאָך איינער, פיקער, א פאַלקאָוויניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און לייארעמען. איז ארויסגעשפרונגען מערסי, דוקא א געראַל, און נאָך איינער ראָזשע, אויך א גענעראַל, און נאָך א סך גענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע ערות אויף דרייפוס'ען. איז געוואָרען א געפילדער צוויישען די פראַנצויזלעך, מע זאָל איהם אַראָפברענגען, טאקי דרייפוס'ען. האָט מען איהם געבראכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאָהרען איין אַדוואָקאַט פון פאַריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאכט פון אַלע גענעראַלען א פלעדערוויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען וויעדער א מאָל פער'משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יא שולדיג, און פאַרט נים שולדיג — און רוף אונז קנאַקניסעל!... היינט פערשטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

ה נ"ל.

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס גיהט דיר אָפּ נאָר אין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאַסען! האָסט דו נעהערט אביסעל א גרולה: ער שפּריצט מיט נאָז, פליהט קיין פּאריזש, וואַרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו די יעהופּעצער נגידים. זיי האָבען קיין געלד ניט, און ער האָט קיין געלד ניט. ווי זאָגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פּגר אין דער טשערעדע"... נעדענק מיין ווארט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אָדער אין קייטען, אָדער אין א ליילעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה, בכדי דו זאלסט נערענקען, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאָז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואָס פערדיענען מילי־מיליאָסען און פּגר'ען פאר א גראשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אזוי וויסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאפיטאַן, און וואָס פאר א מין באַנדערא, וואָס איינער לעגט ארויף אויף דעם אנדערען? צו וואָס האָט דער זאָלע בעראַרפט אנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפים פון הינטען, נישט פון פאָרנט?... ווי זאָגט די מאמע: „ציענען זאָלען אזוי וויסען פון פרעמדע גערטנער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס קאווקאז האָט נעמענט אריין אין דער ערד אריין אייַדער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך נאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז א פשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרוים אויף דער בער־זע, געהט מיר אָפענען ט ו ד ר ו ס און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר, רב איה, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאָג איך, איז אויף קאווקאז, וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע־דאַכט אויף דער לאַנדקאַרט, וואו נעפינט זיך ערגיץ אייער נעשעפט, לאָזט זיך אוים, אז די שטאַדט, וואָס איהר האָט האַרטען אָננערו־פען, איז א נעכטיגער טאָג". — וואָס הייסט, זאָג איך, א נעכטיגער טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס'איז נאָר אזא שטאַדט נישט אויף דער וועלט. עפּים א נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס א איה, זאָגט ער, און לעגט פאָר א געשעפט, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאָך וועמען? רויטשילד'ען! איהר וויסט, זאָגט ער, וער רויטשילד איז?!" — פאָר וואָס, זאָג איך, זאָל איך ניט ווייסען? איך וויים זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ ש י ל ד א י ז, נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט

ס י ר נעזאָגט, חאָב איך א י י ך נעזאָגט. און איך חאָב מיך באַלד געלאָזט לויפען זוכען די ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע און האָב איהם נעפונען אין דער „אידישער מאַלאָטשנע", דאָרט, וואו אַלע אירען זיצען, און האָב איהם נענומען אויפ'ן צימבאל: — זאָגט מיר נאָר, ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס נעשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאכט ער, דאָס נעשעפט איז דאָך ביי אייך, א י ה ר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואַסערע מקומות, ווי אזוי פאַהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פאר א שטאָדט? „דאָס, מאכט ער, וויים איך נראָד נישט, דאָס בעראַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר נעגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אז איהם האָט נעזאָגט דער, וואָס מיט דער ר ו י ט ע ר נ א ז. און ד י ר ו י ט ע נ א ז זאָגט, אז ער וויסט ניט פון קיין פוטר און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט ד י ג ר א ב ע ל י פ ע ן, אז ד י ט ע נ ד ע ו ו ע ר ע נ ד ע האָט א נעשעפט אויף ק א ו ק א ז, נאָר ו א ו ק א ו ק א ז און ו א ָ ס ק א ו ק א ז — וויסט ער ניט, ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך נעוואָלט דערנרונטעווען, פון וואַנען שטאַמט דאָס נעשעפט און ווער האָט דאָס אויפגענעבען, האָט איינער אַננעוויזען אויפ'ן אנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז נעבליבען מסתמא, אז דער נאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס נעזאָגט, אז אומעדום בין איך דאָס כפרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערנאַנ־נען? אז ס'איז נישטא קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאכט זיך, אלסדינג נוט און שען און פיין, אט־אט חאָפּ איך דאָס גליק, אט־אט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אוים א נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אפּנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־
ריי, חאפּען א גראָבּס און אנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־
מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אלע
מראָסקעס, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט מאכט נע־
שעפטען און פערדיענט געלט, און איך דרעה מיך אַרום, ווי א פרעמ־
דער. איך זעה פּאָר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט
חאפּען... איך בין שטענדיג עפּים ווי אין דרויסען... אפּנים, איך
האָב מיך נאָך ניט אַרויפגעשלאָגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין
מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל געפינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג
זוכען, און אז מע זוכט, געפינט מען... און מחמת איך בין זעהר
דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדע־
רען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לאָז
גריסען שוועך און שוויעגער און שרייב מיר, וואָס מאכסט דו עפּים
אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און
שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך אין כתריליעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט
זיך אָן יענעמס צרות, וועדר אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אָט
נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. נע־
וען אמאָל א פּאַראַטשיק, זאָגט ער, א גביר, א בעל־הבית פון היי־
זער און קלייטען אייגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאָזאַ",
ער האָפט אויפמאָנען א סך געלד, נאָר א סך געלד. נאָר מחמת ער
האָט נישט א נראָשען ביי דער נשמה, האלט ער זיך אויף לעת־עתה
ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט
ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך איינער שטעהט מיט
מיר צוזאמען, נאָך א גרעסערער אַרעמאַן פון יענעם: ער איז א
שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאכט א בוך! דערווייל,
ביז זיין בוך וועט פּאַרטיג ווערען, האלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פאר רחמנות ניט איהם די בעל־הבית'טע אמאל א גלעזעל מיי. און נאך איינער האלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונד קענען איהם! וועד און וואס ער איז — וויים איך אליין ניט: עפים א שטיקעל אגענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל אקטיאר, זיננט ליעדליעך און טרייבט ארויס טייוו, — זעהר א פרייליך אידעל, האט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און נעהט אויס ממש פאר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אן די איינענע!... נערענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין נעזונד און פון די קינדער זאלען נעזונד זיין און פון שווער און שוויענער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדל פון כתריעלעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדל אין יעהוסעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר נעזאָגט, דו אָפּגעריסענער נאר? קושען בעראַרפסט דו דאָך די וועלטער מיינע, ווי זאָגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק, וואָס שמייסט דיך!"... האָסט זיך שען אויסגעהאנדעלט דאָרטען, וואָס טויג מיר גרויס, און האָסט זיך צענויפגעסקאָמפּאניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פּאָדראַטשיקעס, שלעפערס, כחברים, לייערלמאכערס, מיינזענטריבערס — ניטאָ וועד ס'זאָל לאכען און נענוג! אוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופּעץ אויף איין אכסניא און טרענצלען קערבלעך! מיר געפעלט נאָר, וואָס דו ביזט נעקומען צום שכל: אפּנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דאָרטען, וועלען א מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדל? איך שריי שוין פון לאנג, אז דו זאָלסט זיך ארויסשלאָגען פון קאָפּ די דאָזיגע נארישע נעדאנקען. לאָם איך שוין אזוי זיין בעוואָהרענט פון אלדאָס ביין און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואָהרענט פון מיליאָנען! פערגעס, מענדל, אָן די מיליאָנען, פערגעס, אז ס'איז נאָר פאראהן ערגיץ א בראָצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר", — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענש־לער, וואָס טראסקען. לאָזען זיי טראסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

זאג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּים פּלוצים דערמאנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתריילעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּים נעווארען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פּאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאקי פּאָרט פּער־בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאמע: „לאָז דאָס קאלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אליין קומען אהיים"... איך וואָרט אויף א רעפּעש פון דיר. או דו פּאָהרסט. שוין צייט, שוין לאנג צייט — הלואי זאל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פונ׳ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־טענדעל — א שרייבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

א בכבוד'ע פרנסה

(מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל — א ש ר י י ב ע ר).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתּב־לעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אוועקגעוואָרפען אלע נעשעפטען, איין עק, אוים בערזע, אוים סעמערעני, אוים מעק־לערייי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאָפּעריי, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פּרנסה, א שפּאָנעל־נייע פּרנסה, אביסעל א שענערע און א לייטי־שערע פּרנסה — איך בין נעוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פּרעגען, ווי קום איך צו שרייבעריי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו נערעניקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די גאזעטען, און דערפון טאקי לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי? ער זעצט זיך אוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואַלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך געלערנט אין א חדר, און א האַנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאר? קעפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און גערה און שרייב אוועק א בריעף גלייך אין דער רע־דאקציע אריין, אזוי און אזוי, און איך דערצעהל זיי אוים מיין נאַנ־צע בעגריפיע. ווי אזוי איך האָב אמאָל געקנאקט אויף דער בער־זע, אין אדעס און אין יעהופּעץ, איבערגעדיענט כל העבודה־זרות, געהאנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאָן" און מיט „פאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מילאָנען אריין, געווען זיבען און זיבעצ־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט א איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געזשאָלעווט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און געבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אַנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שרייב־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לענגן מיר פאַר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגענגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאַר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד נענעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איך, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדינען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג נעטראכט, האב איך מיר נעקויפט א פלעשעל טינט מיט א ריז פאפיער און האב מיך אוועק־נעזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט סאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דינע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל נאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטלעכען בע־זונדער נאר פריינדלעך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך וועל פארטיג מיט מיין בעשרייבעניע, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעניע, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אזוי שיק איך עס אוועק באלד אהין אין דער רעראקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתריעלעווקע עט־ליכע קערבעלעך ער לחשבון. איך וויל, וונתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטינער פרנסה. ס'איז א ביסעל לייי־טישער פון מעקלערי: ביי מעקלעריי הייסט עס „קארטאוש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „נאנעראר"... א זים קערבעל אט דאס נאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

ב נ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט ד"אָם נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָם וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שים אין דער וואנד ארײן! די מאַמע זאָל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאָגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערען, א שוואַרצער וועט ווייס ווערען, און א נאַר וועט בלייבען א נאַר"... און זאָג אפשר, אז זי איז אומנעטרעכט! בערעכטען זיך, וואָם דו האָסט אָפּגעטהאָן, זינט איך קען דיך פּאַר א מאָן, אז אָך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, געהאסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פּאַר א מאַרשעליק! א „רייבער" געווארען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאָך אזעלכע נאַראָנים, וואָם זיי צאָהלען דערפּאַר. ווער ווייסט, וואָם דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעבצען אָנארבייטען חלילה. איך בין שוין א געלערענטע. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „פּאַר א יעשלאָנענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... ברעש קלויבט ער זיך אויס אלע מאָל גרינגע פרנסות, לופטינע פויגעלעך. נאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יהופּעץ אויף דער סטאנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואלגערען דא אין כתריעלעווקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי, אז זי האָט זיך אריינגעחאפט צו אונז, די „פלענציע", און ווי֯ל נאָר נישט ארוים. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרוים... און וואָס דו ביזט מיר מנדר דאָס געלר פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעציטענס. דיינע יעהופעצער פיינע בריות מעגען עס פערמאָגען אויף איין וואַרעמעס, וואָס דו וועסט זיך שוין דאָר־טען אָננעמען „נאָלענאר". דו ביזט אליין א ג א ל ע נ א ר. דאָס הייסט, פון אויבען ביז אראָפ — נאָרר... און אויב דו ווילסט, איך זאָל ניט נעהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאָלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאָלסט דו זיך ארויסשלאָ־גען פונ'ם קאָפ אלע דיינע לופטינע פרנסות מיט דיינע זיסע שרייי־בעכצען, און קומען צו פאָהרען אמאָל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א גאסט, ווי די מאמע זאגט: „באָדיי דעם אויוועז צעוואָל־נערען"... ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאָלעקטאָר נערענקסט דו, צי ניין? האָט ער זיך מיישב נעווען און האָט שוין לאנג נעווארפען איין אום־חן אויף זיין ווייבעל, נעווא֯לט פטור ווערען פון איהר, ניט נעווואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאָהרט אווק אין אמעריקע. האָט זי איהם נעפאָקט ביי דער נרענץ און נעמאכט אזא שקאנדאָל, אז ער וועט דאָס פערזאָנגען א צעהנטען. א ליטוואק קאָן! מיינע צרות אויף זיין קאָפ!

III.

מנחם־מענדל פון יחוסעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעטוסע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרצען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאנקען גאָט, אָפּגעדרוקט אויפ'ן בלאַט נלייך מיט אַלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּים נאָר איין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ'ן בלאַט אָפּגעדרוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָ־בען זיך מיר אזוש נעשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָם? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָם סע נעפינען זיך אזעל־כע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין מאקי די רעדאקציע. על־פּי שכל דארף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ גענוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפּוילט און האָט זיך אַוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעניע, ווי עס זעהט אוים, פון טאַוועל ביז טאַוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאַט, דאָם הייסט, אין ב ר י ע פ ק א ס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעניע איז איהר געפעלען, נאָר ס'איז אביסעל צו לאַנג — איז נומער איינם. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט אויסטראַכטען מעשיות פונ'ם קאָפּ; זי וויל נישט מעהר בלתי איך

זאל איהר שילדערען (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאס לעבען פון דער שטאדט יעהופעץ מיט אלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואס ביי אונז אין יעהופעץ טהוט זיך, ווארום וואס דען איז דער פשט „טיפען"?... איא, איין איידעלקייט פון א רעראקציע? קאן מען דאך שוין אזוי נראב ניט זיין און ניט אפלעגען אויף מארגען. האב איך אויסגעטהאן די קאפאטע און איך האב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך נאר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער נאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האסט דו מקבל נעווען עפיס מעות פון דער רעראקציע? מחמת איך האב זי נעבעטען, אז זי זאל דיר שיקען דערווייל, ער לחשבון, עפיס אועלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ"ל.

IV.

שיינח־שיינרעל פון כתריעלעוסקע צו איהר סאו סכתם־סענרעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנהם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. וועד איז דאס דאַרטען אט די יפהפיה דיינע, וואס דו האסט אויסנעטהאן צוליעב איהר די קאַפאטע און ביזט נעוואָרען מיט איהר קוצעניו־מוצענים? לאז זי דיר ברענען אויפ'ן פייער אינאיינעם מיט איהר נעלה. איך דאַרף זי אויף סים־סאט כפרות, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האניג און נעב מיר ניט דיין בים"... מאהל דיר, דיין רעדאקציע מעג שוין דעמאלט קרענקען, וועז זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין נעוואָרען דיינע שרייבעכצען, וואס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואס דאַרף מען צוליעב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטא קיין טינט אין כתריעווקע? נאר מסתמא מוז דאך דא זיין עפים א הינטער־פיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאגט די מאמע: „צעבייס דעם עפעל, וועסט דו געפינען א וואָרעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פאהרען אהיים נאר אהן א שום תירוץ, וואָרום איך קאן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרענען זיך נאך אלע מאל: וועז קומט דער טאטע? לעג איך זיי אפ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. וועד שמועסט, משה־ הערשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פון'ם טאטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

וואס זאגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאן. קיינער וויסט ניט, איבער וואס. נאר בסוד האט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור וועלן פון א שלאק. ווי זאגט די מאמע: „בעסער א לויט מזל איידער א פונט גאלד"... אונזער גאנצע משפחה האט נישט קיין גליק צו מאנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב שוין אויסגעשריבען צוויי פּלעשלעך טינט, איך האָלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניגקייט — בעשרייבען אזא שטאָדט, ווי יעהופּעץ! אָנהויבען האָב איך אָנגעהויבען פון דער אכסניא, דאָרט וואו איך האָלט סטאַנציע, און האָב זיך געמומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּיס צו דער בעל־הבית'טע? ווייל ס'איז ניטאָ קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאַן איהרער איז נעווען א סאָלדאַט, און זי איז נעווען ביי איהם דאָס אַנדערע ווייב. געמומען האָט זי איהם, זאָגט זי, צוליעב דעם, זי זאָל מענען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאַן, וואָהנען דאָ אין יעהופּעץ, און האָט געהאָט מיט איהם, זאָגט זי, א לעבען — אז אָך און וועה אויף אלע שונאים, וואָרום זי איז נעווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואַנציג יאָהר, און זי איז געווען, זאָגט זי, א בילד־פּאַרשוין מיידעלווייז; אלע מאַנסביליען, איר־דען און כריסטען, זענען נעווען נאָך איהר די כּפּרה... און איצט דאַרף זי ארויסקוקען, מאַמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערגלומטען א מאָל עסען א באָרשט, אָדער א שטיקעל פּלייש מיט חריין,

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א טאכטער א גימנאזיסטקע, וואם טהון טהוען זיי גארנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארויס, אז די מאמע זאל צוטראגען דאם גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאם גלעזל קאווע אין בעט אריין, און שפעטער, געקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט נעפרעגט, צי ס'איז דא פאר וואם, צי ס'איז ניטא פאר וואם — דער אנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאמער נישט אזוי ניך — איז הימעל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאם. אנומעלטען האט זיך דאם מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז אריינגעלאפען האלב נאקעט, מיט'ן גאנצען האלז אין דרויסען, אין שטוב ארין צו די אורחים, וואם זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האט זיך צעלאזט אויף דער מוטער מיט א גוואלד: „שטא זא סווינסטווע!" האבען מיר זיך שוין ניט געקאנט איינהאלטען און האבען זי ג־נומען שטראפען: סטייטש, אט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לא־די, זאג איך, וואם די מאמע דיינע הארעווען אזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאפסט..." אזוי רוף איך מיך אן צו דער טאכטער און וויל ערשט אנהויבען זאגען מוסר, אז סע פאלט ניט אן אויף מיר דאם בחור'ל: „א וואם קאקאיא דיע־לא!"... און האט מיך נענומען באדען, ווי א רעכטער עזות־פנים! האט דאם מיך שוין נוט פערדראסען און איך האב ארומגעשריבען די דאזיגע אלמנה נעבאך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פער־האף, אז ס'וועט זיך אפדרוקען, וועט דאם זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז נענוג גרויס! ס'איז פארהאן מסתמא נאך אזעלכע ארעמע אלמנות און נאך אזעלכע קינדער גימנאזיסטען און גימנא־זיסטקעס, וואם טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאר וואם מע צאהלט מיר נעלר? און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאז נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שוועד און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פרויגדליך.

כמני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאקציע, האָסט דו, אפנים, ניט פערשטאנען, וואָס דאָס איז. א רעדאקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־ארוים אלע אינאיינעם א גאזעט. די גאזעט צעשיקט מען אין אלע שטעדט און מע לייזט פאָר איהר געלד. נאָר אזוי ווי א גאזעט דארף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאקציע, אז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאָר געלד. מהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. חיינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאָר א נעשעפט?

ה נ " ל.

VI.

שייגה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב געלייענט דיין בריף און נישט נעגלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נעגוג. נעפונען א נויטינע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האט איהם נאט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואסערע — און ער לענט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. וועז איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעץ, וואלט איך דאס בחור'ל אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך אוועקגעזעצט אין קיך, אויף דער פליישינער באנק, לאז זי שיי־לען קארטאפלים, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער נע־ווארען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר נעלה, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערליי משוגעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער ארייגקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייבער, עס זאל דארען דער קאפ פאר אייגענע. רז קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמץ־אלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעראקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין גוט אויפ'ן הארצען, וואלט איך איהם ארויפגענומען א פאטא־

נראפיע מיט די איבעריגע קינדער און וואלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאלסט חאטש זעהן, וועמען דו האסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעדאקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

סנהדרי־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסק.

לוונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פּאַרטיג און האָב מיך נענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אַלע שלים־מזל'ען, וואָס שטעהען מיט מיר אויף איין סטאַנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, גערָאטען. איין שלים־מזל גרעסער פון'ם אנדערען. נאָר דער גרעסטער פון אַלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אַליין איז דער יונגערמאַן פון ושוואַנעץ, איין איידעם איז ער נעווען פריהער א לאַריזשינער און נאָכדעם א סאַראָקער, בעזעצט האָט ער זיך אין קאָטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צוגענומען דאָס גאַנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאָמר. איז איהם געוואָרען שלעכט, חאָטש

וואַרף זיך א לעבעדינער אין ניעפער אריין, האָט ער נענומען דאָס שטעקעל, ארויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט א וואַנד מיט א וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע נעווען אין די נאַזעטען, אז ער זוכט א געשעפט מיט א שותף. ס'האָט לאַנג ניט נעדויערט, האָט זיך אָפגעזוכט א שותף מיט איין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט נעקויפט מיט'ן שותף א שטיקעל ערד ביי קריוואָראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט נעבען דערפאַר כמה אלפים אָפּ־טרעט־נעלד. האָט ער נעזאָגט: אָדער א האַלבען מיליאָן, אָדער גאָרניט. איז נעווארען גאָרניט. האָט ער זיך א וואַרף נעטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפט א אינזשינער א דייטש, דאָס הייסט, א איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם א שאכטע, און דוקא אין גלייבען נעלד, און מע האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו דער ארביים, גראָבען קויהלען. האָט זיך נעעפענט א קוואל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, א מבול. האָט מען אַוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספּאָמפּען דאָס וואַסער. אָט פּאָמפּעט מען, אָט קומט אָן נאָך — א מעשה אָהן איין עק. האָט ער א שפּיי נעטהאָן אויפ'ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט א אירען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאַכט פון די נעלעכ־לער עפּים א מין זאָך, איך האָב פערגעסען ווי אזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פּלאַצט א מאשינע, און דער איד מאַכט פּליטה און לאָזט איהם איבער איינעם אליין מיט די צע־שפּאָלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם נעמאַכט א פּראָטאָקאָל. האָט ער נעמוזט איינמאָל ביי־נאַכט ארויס־שפּרינגען דורך א פענסטער און מאַכען א ויברח — און לאָז זיך קאַטערינעסלאַוו האַלטען מיט די אייער. אַביסעל נעלד האָט ער נעהאַט, איז ער אַוועק פון דאַרטען קיין קרעמענטשוק און האָט נע־עפענט מיט איינעם בשותפות א פאַבריקע פון גילזעס. בעראַרף ער אָנטרעפען אויף א שותף, וואָס איז א גרויסער ליעבהאָבער פון שאָך, און אזוי ווי ער אליין איז אויך א ליעבהאָבער פון שאָך, ער קאָן אַוועקזיצען, זאָגט ער, א טאָג מיט א נאכט, ניט עסען, ניט

מרינקען, ניט שלאפען, אבי שפיעלען אין שאך, האבען זיי ביידע אזוי לאנג נעשפיעלט אין שאך, ביז זיי זענען נעבליבען ביי די לע־דינע קעסטלעך אהן גילזעס. וואו זענען אהיננעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האט ער דערהערט, אז איינער איין אפ־טייקער אין א קליין שטעדטעל ניט וויט פון קרעמענטשוק פער־קויפט־אויס א גאנצע קראם מיט פערשיעדענע סחורות בזיל הזול, טאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האט אפגעהאנדעלט בחצי־חנם דאם גאנצע ראמשעל און האט זיך נענומען פאקעווען די סחורה, און ס'איז איהם נעשטאנען דערביי פערדיענען א מטמון מיט גאלד. דערף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאל זיך נעפינען א קעסטעל פולווער. האט זיך מיישב נעווען דאם קעסטעל פולווער, פאהרענדיג אין וואגאן, און טהוט א שאם און צעשיסט דעם וואגאן און שיסט אפ א פוס דעם קאנדוקטאר — ער איז קוים ארוים מיט'ן לעבען. וואם זאגסט דו אויף דעם „מוצלח"? ער זאגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק ארויין אין טייך ארויין — פגר'ען אוים אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אן, איז ער צו די צרות נאך א ווערטעל־זאגער אויך. אליין איז דאם א קליינטשיקס און א ריהרעוודינס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאם קאפעלישעל איז ביי איהם פערדוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענס, און דער מוח ארבייט — קאנבינאציעס, אהן א שיעור קאנ־בינאציעס! ער זאגט, אז ער מוז „נעפרעמענק" זיין א מיליאנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאהרט אוועק קיין אמעריקע. דערט האט ער שוין גאר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאל מיט איהם אויך פאהרען קיין אמעריקע. ער זאגט, אז אועלבע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאלטן. גאר משוגע וועל איך ווערען — אוועקווארפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאם שרייבערייי, און פאהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זהר פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די

קינדערלעך, און שוועסטער, און איטלעכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך פערשטעה ניט, פאַר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאַקציע אויף מיינע ערשטע אַר־בייט, וואָס איך האָב איהר אַוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין נעלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

ה נ"ל.

VIII.

שיינהיישיינדע פון כתריעלעוסע צו איהר מאן מנחם־מענדע איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאָלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאָטע נעבאָך איז מסוכן קראַנק. ס'איז שוין נעווען א קאַנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפונען, אז ער האָט, אז אָך און וועה, וואָסער אין בויך. די וועהטינגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאַנסט פערשטעהן, אז די מאַמע זאָל לעבען איז גאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך מפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט א שכן אז מע איז אָפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און בעי שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאָלען זיי זיין פאָר מיין טאָטענ'ס יאָרמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

נעדענק זשע, למען־השם, באלד ארויספאָהרען און קלאָפען א רעפעש.

IX.

סנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז נעווען פאר מיר ווי א פיסטויל אין הארצען. איך זאל האבען פליגלעז, וואלט איך, ווי איין אדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתריעוקע, האב איך אבער ניט מיט וואס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האר זענען ניט מיינע. א חוץ וואס איך האב איהר אפגענעסען דעם קאפ, האב איך ביי איהר נאך אלע מאל איבערגעחאפט אויף פאפיער און אויף טינט. איך האב אלץ נעמיינט — אט־אט. אזוי פיעל פאפיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראכט, אפגעשריבען זיך אלע פינגער — און די רעדאקציע זאל עס מיר אפילו ענטפע־רען! זי האט אנגענומען א פול מויל מיט וואסער און שוויינט. זעהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: נעפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דארפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפנים, בלאטע. ס'זאל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלה, וואָלט איך זיי געקלאָפט א דעפעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין נאָר ניט אימשטאנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם הארצוועהטיג, מיט דעם אראָפפאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לענט זיך נאָר ניט די פען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו א סך? איך האָב גע־בעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די נאָזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט נעווען האָקען האַלץ, וואָלט איך, דאָכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך וויים ניט, ווי אזוי מיט אנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בענאַ־נען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מ א י ן י ב ו א ע ז ר י — אפשר וועט דער אוי־בערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מיט עד נפש, ערגער קאָן שוין נאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועד א רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער נעהט מיר אויס דאָס חיות.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער בריף לינט שוין ביי מיר דעם אנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מארקע. איך האָב איבערגעטראכט די נאנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אן צו טהון? דאָכט זיך מיר, ס'איז שוין נאָר נישטא אזא פרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאך נאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אכסניא א איר א שדכן, און וועד־ליג ער דערצעהלט, איז ער מאסף ממון. און א פרנסה איז דאָס

אפשר ניט אוא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אבער שענער פון מעק־
לעריי איז דאס נעווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער ניט א
שטיקעלע הצלחה.

ם נ " ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב נעווייזען דיין בריעף דער מאַמען, זאָגט זי, אז איך בין אלײן שולדיג. „ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען... זאָלסט נעווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „נעניידעם", וואָלט איך איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אַראָפנעבראַכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אלײן זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, ויאַרף דער טאַטע לינען אויפ'ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דאַרפען זיך קוים האַלטען אויף די פים". דאָס געלה, וואָס איך שיק דיר דאָ, איז מיין מאַמע'ס — און ווייס איהר נוטסקייט. איך בעט נאָט, אז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט אַרויספאָהרען פון יעהופעץ, אזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע נאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־לערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באַמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

סוף פונ'ם פיערטען בוד.

עם פיעדעלט נישט

פּעתם־טעגדעל — ש שכן.

נעשריבען אין יאָהרען 1900-1909.

עם פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זייז ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס גהט נישט, חאָטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צע־צאָהלט אויף דער סטאנציע און האָב מיך באלד אָנגעהויבען פאָ־קעווען אין וועג אריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געוואָסען אין וואגאָן, געזומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האָב איך געוועכענט פאָהרען גלייך אהיים, קיין כתריעלעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אָבער א שטאַרקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אָפּ. אנומעלטען האָב איך דיר גהאָט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דאַרט וואו איך האָב גהאַלטען סטאנציע, האָט זיך געפונען א איר א שדכן, לייבע לע־בעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דער־ווייל האָט ער בעראַרפט אָפּפאָהרען אויף א פאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָטשנע דעפעש", ער זאָל ניט מערליוועז, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס נאָנצע פעקל זיינס ביי דער בעל־הבית'טע, געבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען. און אזוי ווי דו זעהסט איהם, אזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאר'ן אוועקפאָהר מאכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן'ס פעקעל, טאָמער וועט איהר זיך בענעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפגעבען זיינע שפארגאלען". זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פרעמדע פעקלעך?" זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלט, ס'איז פאפיערען, שמות". כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואָגאָן, בינד איך אויף דאָס פעקעל אויף א טשיקאָוועסט און טהו א קוק אריין — א גאָנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאָט כתבים. צוויישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

אוריץ — חוה בת הגביר רב לוי מאָנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטל... גם כן מיוחסת... הויבי וואוקס... קראָסאָוויצה... ד' אלפים... רוצה ניקאָנציטין....

באלטי — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאכיר... משכיל... ציניסט... ניקאָנציט בוכהאלטירי... מפריזעוו אסלאבאָדעט... דאוויגט אלע טאָג... ווייל מעות...

גלוכיוו — יעפים באָלאָסני... אפטייקיר גלות... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קאָרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראָנצויז... יכול ליתן מעות...

היסין — ליפע בראש... שוואָגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאכירני זאוואָד של רב זלמן ראדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאלץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאָרט בפּאיטאָנדיל... נרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פּרימע... הקטנה מעט גישטופילט... פּיאָנע דייץ פּראנצויז... רוצה גישטודירטע... דעפלאָם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פלעקיל... אלמנה וואָכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאלני — חרבני רב אברעמעלי פיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

יאמפּעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צר שכננדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פּעמים... רח"ש לישדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנתי...

כתרילעווקע — רב נתן קורח... גביר ממון קירח... דבר אחר גרול... בן משביל יוסף יצחק... קעניר חריף... ט,ירגענייוו ודארוועו... שטיליר וואָרים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסא־ וויצה שבקראסאוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נ ו ת ן בצימביל הולך בטענצילי...

ליפאוויץ — בן הגביר לייבוש קאפאטי... פּארברענטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב בארעם... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפסיל שימעליש... אלמן... האט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנארט מאסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... נרוש סאמעסטאיאטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריווירענץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אדיר נרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פערילי דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאפיטע... זקן אריביר שבעים... רק האלטצעך קרעפקי... מקבר ניוועז ג' נשים... וויל בתולה...

פרילוק — הגומענאזיסט פרייטינג... בן הגביר מיכל פריי־טיג... טראגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... וויל כ' אלפים לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צאוויצען — רשימה מן גביר אלמן פישיר... יושב באסטרעכאן... צוגעזאגט ב' ווינרעזוני בילעטין פערווע זאיאם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאמיסים... חכם... חריף בשאך... ש"ס בעל פה... קעניר ובעל דברן... ווירטלזאגיר אש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האט שיין חתונה גיהאט...

ראדימישל — אייניקיל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאדיגערי... סאכירני זאוואר... גילדיני פאן... חצי חסיר חצי דייץ... קורצי פאה ולאנגליכי קאפאטי... קעניר בשפראך וקלאר יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאנציק וזאצאטני קוויטאנצי... זוכט קראסאוויצה משפחה יחוס ר' אלפים פארטיפיאן ארנטלעך פראנ־צויז פאריק טאנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאוואלירן...

שפאלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פארלאנגט מעליר מן השמים... קעניר יותר מראקטער... באוואדנט מפריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפילן על כל הכלים... משפחה בלא פלעק... מעות אהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט כראצקע... דפקתי דעפעש לראדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... נ' קראסאוויצות וב' פאס־קודניצות... און אלימען אריר א דאקטער עם נאבינעט ומעביל אדיר אנאדוויקאט עם פראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שרכן'ס פעקעל הייסט עס, און ליינן נאך א מאל און נאך א מאל דאם דאזיגע לשון־קודש'דיגע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידען'ס וועגען! אט, אשטיינער, דאם שדכנות. וואם קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בעסער און גרינגער דערפון? וואם איז דא פארהאן וואם צו טהון? מע בעראף נאר האבען א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, וועד צו וועמען סע פאסט. למשל: אווריטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואם וויל א נעקאנטשעטען, האט באלטע א ציונים א משכיל, וואם האט נעקאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל נעלד — איז דאך דאם אננעמאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואם זוכט איין אלמנה מיט א נעשעפט — פאר וואם זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואם זוכט איין אלמן אהן נעלד, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. וועז איך זאל נעווען געבוירען ווערען א שדכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאם נעשעפט נאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפנעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער נאנצער וועלט, צענויפנענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, נעווייניגט־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר נעהאט א שותף, וויפיעל שטעדט, אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך. עס וואלט זיך אפשר נעלוינט

עפענען א קאנטאר אין יעהופעץ, ארער אין ארעם, האלטען מענ־
שען, זיי זאלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאפען
דעפעשען — און איך אליין טהו נאר ניט, נאר איך זיץ מיר און
פאר און מאך קאנבינאציעס!

אט אזעלכע מחשבות, פאנטאזיעס, קאנבינאציעס פליהען ביי
מיר אין קאפ. טראנט־אן דער נוטער יאהר צו מיר אין וואגאן
אריין א נפש, א בעוואכסענעם מיט האר פון אויבען ביז אראפ,
שלעפט מיט זיך א זאק און סאפעט ווי א נאנז און רופט זיך אן
צו מיר מיט א מאדנע בנעימות'דיג לשון, נאר ניט ווי געווויינטליך:
„יונגערמאן, זאגט ער, אפשר וואלט נעווען א סברא, איהר זאלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע אראפ, בכדי, זאגט ער, אז אזא איה, ווי
איך, למשל, זאל האבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאר וואס ניט? אך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אזוי זאג איך צו איהם און נעם און מאך
איהם איין ארט און טהו איהם א פרעג גלאט אזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואנעט איז א איד?" — „מאין באתי, הייסט עס? פון
קארעץ. — ענטפערט ער מיר. — מיין נאמען איז אשר, און רופען
רופט מען מיך רב אשר שדכן. איך בין שוין פאוואלינקע, זאגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אן, מיט'ן אויבערשטענם הילף, כמעט
פערציג יאהר א שדכן". — „אזוי? — זאג איך. — זענט איהר,
הייסט עס, אויך א שדכן?" — „על כן, דארפען מיר, זאגט ער,
לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט
דאס — אחינו אתה, קומט דאך אייך, זאגט ער, על־פי־דין שלום־
עליכם!" — אזוי מאכט צו מיר דער דאזיגער שדכן און רוקט מיר
אריין א מגושמ'דיגע וווייכע האריגע האנד און טהוט מיך א פרעג,
אפנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאמען, מאכט ער צו מיר, ערגיץ האב
איך געהערט, נאר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואס איך וועל אייך זאגען. וויבאלד,

זאגט ער, אז דער צער פון טראגען איז יא אזוי גרויס, דאם הייסט, אז דער אויבערשטער, זאגט ער, האט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שדכנים, זאגט ער, זאלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואלט אפשר, זאגט ער, געווען א סברא, אז מיר זאלען טאקי אט־א־דא־א, פאהרענדיג מיט אייך אין איין וואגען, עפים מתקן זיין?"... „דהיינו, זאג איך, וואם זאלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האט איהר, זאגט ער, א בעלן אויף נוטען וויין אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאג איך, וואם וועדר ביי אייך אננערופען נוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאזט אייך דיענען, זאגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק ווערען רעכט ארום און ארום. נאר וואם דען? איהר דארפט צולענען קאפ. איך האב, זאגט ער, אין יארמעלינעץ א שטיקעל סחורה מן המובחר, אבער טאקי פון די אנטיקען, רב איציקעל טאשראץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אפגערעדט. מע קאן זאגען, זאגט ער, איינגעטונקען אין יחוס. וואהרום א חוץ וואם ער איז אליין, זאגט ער, א גרויסער מיוחס, איז זי נאך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאגט ער, איז אבער, וואם ער הייסט זיך פאר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, וויל ער, אז דער צד שכנגדו זאל נעבען צווי מאל אזוי פיעל"... „שאט, זאג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פארהאן פונקט דער ארטיקעל, וואם איהר דארפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פעקעל, שלעפ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאמפעלי און טהו איהם א ווייז: „אט איז ער, זאג איך, אט דער, וואם איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה נ י ס ע ל ק י מ ב א ס, נ ג י ד חדש — איין אויפנעקומענער נגיד הייסט עס; ווי ל א ש י ד ך כ ל ו ת ה נ פ ש — דאם הייסט, ער גאהט־אויס! און וויפיעל דער צד שכנגדו ג י ט, א י ז ע ר ז י ך מ ת ח י ב ג ע ב ע ן ב ' פ ע מ י ם — צווי מאל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאם, וואם איהר דארפט!"...

דערהערט אזעלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אט דער משה־ניסעל׳ס קימבאק זאגט נאך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת׳טע, — טהוט זיך מיין רב אשר א הויב־אויף פונ׳ם ארט, נעמט מיך אן ביי דער האנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל׳, מיר האבען נעמאכט א געשעפט. איך האב געזוהן, זאגט ער, ביי אייך אין קוישעל׳, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכעלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואלט אפשר ניט נע־שאדט, זאגט ער, מיר זאלען דערווייל׳ע מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאך היים וואסער, איך האב געזוהן, זאגט ער, ביי אייך א טשיניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואראמס. און מסתמא, זאגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א ביסעל׳ יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראדאוועו, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואם חלש׳ט א שידוך, און לאז זיין, זאגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אמן, זאג איך, פון אייער מויל׳ אין גאט׳ס אויהערען. נישט אזוי גיך אבער טהוט זיך עס, זאג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאגט ער מיר איבער די רער, דער שרכן הייסט עס: „לאזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל׳, זאגט ער, איהר וויסט ניט מיט וועמען איהר האנדעלט. איהר האט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאגט ער, מיט א וועלט־שרכן, וואם מע רופט איהם רב אשר און וואם האט ניט אזוי פיעל׳ האר אין קאפ, וויפיעל׳ שידוכים ער האט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאמיר ביידע, זאגט ער, פערמאגען די מאות, וויפיעל׳ פאר־פאלק עם האבען זיך שוין ביי מיר אפגע׳גט און נאך א מאל חתונה געהאט און וויעדער גע׳גט זיך... איך, זאגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, מאפ איך באלד אן, צי ס׳וועט הולכ׳ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל׳, זאגט ער, געפעלט מיר, דארף זיין מיט א סרחה, ווארום לאמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי לְהוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות לְהשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט לינט א וואָרעם. א וועראָמדיגער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר בייַדע דאָרפען טאָקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאָרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל מאשראץ, און איהר קיין יאָמפּאָלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאָק. נאָר וואָס רעך? מיר בייַדע, זאָגט ער, דאָרפען ארבייטען אויף אַלע כּלים. איהר מצדכם וועט זיך דאָרפען משתדל זיין, אז אָט דער וועראָמדינער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאָרעווען, אז מיין טאשראץ זאָל טאָקי נעבען כּנגד די גאַנצע העלפּט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואָרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האָנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען כלומרשט מיט א שפּאָס, אויף קאָטאָווסע הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאָקי אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-וועז — זענען מיר נעקומען קיין חוואָסטעווו. נעקומען קיין חוואָס-טעוו, האָבען מיר קודם נעטרונקען טיי, פיינטשיק פערבּיסען און נענומען שמועסען עסק נאַנץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת נעווען פּריקרע די נאַנצע מעשה: וואָס פּאַר א שרכן בין איך? און וואָס פּאַר א מחותן בין איך מיט פּרעמדע רשימות? וואָרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א טייסטער מיט נעלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס איינענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פּעלד-גזלן, וואָס איך זאָל פערלאָנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר נעווארען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז נעבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאָרמעלינעץ, איך קיין יאָמפּאָלי.

אפנעשמועסט האבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן ארט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואם איז די מעשה, וואם אט דער משה־ניסעל קימבאק יאגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראכטען די שטוב, און דאם קרן וועט מיר נעפעלען, זאל איך איהם קלאפען א דעפעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאפען א דעפעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אנקומען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאגט ער מיר, דארפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאלעווען קיין הוצאות, קלאפען דעפעשען, וואהרום ביי א שידוך, זאגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... א מחותן, זאגט ער, אז ער דערזעהט א דעפעש, חאפט איהם אוועק דער רוח"... ס'איז נעקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאזט זיך אויס, אז מיין לאנד־שדכן רב אשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האט זיך, זאגט ער, אויסגעבראכט ביז דער לעצטער פרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראמעס. איהר זאלט עס פער־דיענען, זאגט ער, אלע חודש, וואם מיך קאסט־אפ א וואך דעפע־שען מיט טעלעגראמעס". דו פערשטעהסט? אט אזא פרנסה איז דאם שדכנות! בקיצור, דער פאיזוד דערוויי'ל שטעהט ניט, איך האב נעמוזט אויסלענען מיינע עטליכע קערבלעך, וואהרום איבער הוצאות צענעהט זיך קיין נעשעפט ניט. מיר האבען זיך נעבימען מיט די אדרייסים, נאנץ פיין זיך אפנעזענענט און צעפאהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאמפעלי.

נעקומען קיין יאמפעלי, האב איך, ראשית חכמה, אננעהויבען חוקר ודורש זיין: „וועד איז אט דער משה־ניסעל קימבאק?" זאגט מען מיר: „חוץ זיין שאדען אויף אלע אידען נעזאגט נעווארען"...— „האט ער עפים א סך קינדער?" זאגט מען מיר: „א סך קינדער האט איין ארעמאן, און א נגיד האט מעהר נישט ווי איין קינד"...— „וואם פאר א קינד?" זאגט מען מיר: „א טאכטער". — „עפים

א היבשע טאכטער?" זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי"... — „גיט ער עפּיס א סך נרן?" זאגט מען מיר: „וויפּיעל ער גיט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאל אזוי פּיעל"... הויב איך אן טאפּען: „פּאר וואס?" טאפּ אהין, טאפּ אהער — סע טאפּט זיך ניט. טהו איך אן די שבת'דינע קאפּאטע און לאז מיך נעהן גלייך צו דעם דאזיגען מחותן.

מילא, איך זאל דיר בעשרייבען א שטוב, איז ניט שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. נעזאגט, ווער איך בין און וואס איך בין געקומען, האט מען מיך אויפגענומען כיד המלך, מכבד נעווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאכטס, און גוטען ווישניק א פּלעשעל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסעל הייסט עס, איז מיר נעפּעלען עד אין לשער: א צוגעלאזטער מענש, א מזג־טוב, מע קאן זאגען — א מענש אהן א גאל. אויך די מחותנת'־טע, ביילה־לאה הייסט עס, איז מיר נעפּעלען געוואָרען פונ'ם ערשטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית. ביידע האבען זיך נענומען אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האט ער עפּיס א וואהלען זוהן, און וואס קען ער? וואס זאל איך זיי זאגען, אז איך וויים אליין אויך ניט? נאר א איד א למדן ניט זיך איין עצה. רוף איך מיך אן צו זיי: „לאמיר נאר פּארטיג ווערען מיט אין צר, וועלען מיר נאכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאג איך, וויל איך ווייסען אקוראט, ווייפּיעל ניט איהר? והשנית, וואלט איך וועלען אנקוקען דאס קרן". דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אן דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס: „וואו איז ערגיץ סאניטשקע? רוף זי נאר אריין". — „סאניטשקע טהוט זיך נאך אן", — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און נעהט אוועק אין צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסעלען הייסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, נענומען צו קאפּעלעך וויישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אזוי וויסען בייז, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל א יריד. „שוין לאנג אז איהר זענט א שדכן?" — מאכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך א גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז א איד א שדכן און מיין טאטע, זאָג איך, איז אויך געווען א שדכן, אלע מיינע ברידער זענען שדכנים, כמעט די גאנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטעהט פון שדכנים"... אט אזוי האָק איך איהם איין לינגען נאָכ'ן אנ־דערען און פערקרים מיך אפילו נישט, נאָר איך פיהל, אז עס פלאמט מיר דאָס פנים. איך וויים אליין ניט, פון וואַנען עס האָבען זיך צו מיר געטומען אזוי פיעל שקרים! א ברירה האָב איך געהאט? ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז מע קריכט אריין אין א בלאָטע, קריכט מען ווייטער"... נע'פועל'ט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען נעזאָגט, אז דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אט דאָס דאזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אס־ירצה־השם, נאָר אהן א שום תירוץ, טייל'ען אויף דער האלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסטן אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? איי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, אז מיין חלק רח"ש געהער אינגאנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, איינענטליך, דער גאנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין נאָרניט ווערטה? און האָקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאכט מיר, אויך נישט מחויב. און וואר ווייסט, אפשר האָט נאָט אזוי געפיהרט, אז ער זאָל פערלירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען נעלד?

אין די דאזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויבע, א נעזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און בריים, קיין עין־הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטש־קע, נאר טאקי א גאנצער סאניטשניק!"... אנגעטהאן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפים מאדנע, אין א לאנגען קאפאט, א בונדע אועלבע, זעהט אוים מעהר ווי א ווייבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת בריטקייט, סכנת נפשות! מע וואלט בעדארפט מיט איהר עפים א שמועס טהון, זעהן, וואס ס'איז פאר א חיה, — לאזט ער נישט, דער פאטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאמפעלי. וואס פאר א שטאדט דאס איז, א שטאדט פון בערג־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען ארויין, אייגער דעם אנדערען וואלט דערטרונקען אין א לעפעל וואסער! וכדומה אועלבע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנת'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואלט נעווען גענוג רעדען? לאז זיי בעסער סאניטשקע אביסעל שפיעלען אויפ'ן פערטיפיאן". „ביי מיר האסט דו גע'פועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און גיט א וואונק צו דער טאכטער. נעהט־צו די טאכטער צום פערטיפיאן, זעצט זיך צווען, עפענט־אויף א גרוים בוך און קלאפט מיט די פינגער אויף וואס די וועלט שטעהט. רופט זיך אן צו איהר די מאמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאניטשקע, וואס טויג דיר טיודען? שפיעל זיי בעסער „יעחאל קאזאק זא רונאיעם", „הייסע באבקע־לעך", אדער נאר „המבריל"... „פאזשאלעסטע, מעשאיע ניט", — ענטפערט איהר סאניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפיאן אזוי גיך, אז דאס אויג איז נארניט אימשטאנד צו חאפען, און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאזט נישט ארא פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפיעלט אזוי, גליטשען זיך ארוים פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי ווייסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און נעה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פלייצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך נעוואלט עפּיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אוים צו מיר מיט'ן פּנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפּריימער?"... „נאפּריימער, זאג איך, איך האב אייך נעוואלט פרעגען, וואס איז אייער בענעהר? דאס הייסט, וואס פאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר נעוואלט, מע זאל אייך נעבען?" „ווירטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייכער און לאזט אראפּ די אויגען, — סאבסטוועננא וואלט איך נעוואלט א נעקאנטשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פאנאפּראסנא, וואלט איך וועלען, פּא קראינעי מערע, ער זאל זיין אין אבראזווועטער, וואס רום חאטש אונזער יאמפּעלי סטשיטאיעט זיך א פאנאטישעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פאלוטשעט רוסישע אבראזווענייע, און כאטיא מיר פּאסיעטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאווערינעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט נעפינען ביי אונז אין בארישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט נאדקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי אייגער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל ניט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפּפּאהרען מאכען איין אנקוקענייש, אויף וועז זאל מען אפּשטעלען די חתונה, וכדומה אועל־

כע זאכען, וואס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און וויל נעהן אויף דער סטאנציע קלאפען א טעלעגראם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל היימט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט נעהן, רב מנחם־מענדעל! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז ווארעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג". און מע נעהט זיך וואשען און מע זעצט זיך אוועק עסען און מע נעמט צו נלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן היימט עס, די נאנצע צייט — דאס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאנט ער, וואס פאר א שטאדט דאס איז! א שטאדט פון לערינגעהערס און בערעדערס. איהר זאלט מיך פאלנען, זאנט ער, וואלט איהר זיך נעהאלטען פון דערווייטען, נישט נערעדט מיט קיינעם א וואָרט. איהר זאלט זיי, זאנט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואנען איהר זענט און וואס איהר טהוט דא, און מיין נאמען זאלט איהר זיי אפילו נארנים מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך נארנים. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל? א י ה ר קענט מיך נ א ר נ י ט!" — אזוי זאנט ער מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך נעה אוועק, קלאפ א העפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפנערעדט, און שרייבען שרייב איך איהם נאנץ דייטליך, בזה הלשון: „ט א ו ו א ר אסמאטרעל. פערווי סארט. שעסט טי־סיאטשי. טעלעגראמירויטע סקאלקא נא־פראטיוו. גרויע סיעכאיעמסיא". קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארנען א תשובה, מאדנע פערשטעלט: „אופיראלסיא דעסיאט. נאפראטיוו פא־לאוינע שעסט. ראבאטאיטיע נאבאווקע. סאנלאסען זשמערינקע. טאוואר פרימע. טעלעגראמירויטע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל'ען היימט עס, און ווייז איהם די העפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטייטשען דעם פסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פּערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאָוונע ויאַסנע. ער וויל פּערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָל נעבען צעהן, וועט ער מיר נעבען אַקענען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אַוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע דבורים: וויפּיעל ער ניט, לעג איך אַקענען צוויי מאָל אַזוי פּיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מערליוון, טאַקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערחאַפּען איין אַנדערער". פּאָלג איך איהם און קלאָפּ אַוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאָראָטקי סלאָווא. סקאָלקא דאיאָט קלאָדו נאָפּראָטיוו דווא דזא באָלעיע. נע מעדליווא. פּאָדחוואָטיסיא דרוגאי".— בעקום איך פון מיין אַשר'ען א תשובה, וויעדער פערשטעלט: „סאָגלאָסען דווא דזא מענעיע וויגאָווארקאָם טיסיאָטשא נאזאד. טאָווער נאחאדקא". לויף איך וויעדער אַוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויעדער א מאָל: „ס'איז יאָוונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לענען פונקט העלפט, נאָר מיט א תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: וועז איך, למשל, וועל נעבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך נעבען פינף; וויל ער אָפּציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך גיב טאַקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט נעבען ווי פיער. א איד א חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אָפּשווינדלען פון קאָפּ ביז פים. איך בין אָבער, זאָגט ער, א סוחר און פערשטעה א נעשעפט. איך וועל איהם בעסער נעבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר נעבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער נעבען דריי, גיב איך אַקענען זיבען; וועט ער נעבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער נעבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראטשנע, ער זאל ניט פערציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער אייך, זאגט ער, ענטפערען אויך מיט א סטראטשנע, אז מע פאהרט זיך צענויף — און איין עק לאז עס האבען!"

לויף איך אוועק און קלאפ מיין אשר'ען א סטראטשנע דעפעש: „דאסט טרי קלאדיאט סעם. דאסט טשיטע־ רע קלאדיאט דעוויאט. דאסט פיאט קלא־ דיאט אדינאצאט. נע טיאנוט דלינע סקא־ מייקע. סטראטשיטע וועיעכאיעם".— קומט מיר אן צוריק א סטראטשנע דעפעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

ווען קומט־אן אזא וואשנע דעפעש? — מסתמא ביי־נאכט. און דו דארפסט שוין אליין פערשטעהן, אז שלאפען האב איך די נאכט נישט געקאנט. איך האב געגומען רעכענען, וויפיעל, אשטיי־ גער, וועט זיך אקארשט אננעמען אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאס נאנצע צעטעל מיט שידוכים, וואס דער לייבע לעבעלסקי האט פערלאָרען? ביי גאט איז דען ניט מענליך? אפגעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אס־ ירצה־השם, אז איך פיהר דורך דעם דאזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אשר'ען א שטענדיגע שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאר זעהר א בראווען מענשען, און טאקי א מוצלח אויך. און פער־ שטעהט זיך, אז אט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין גע־ קריוודעט. וואס האב איך צו איהם? נעבאך אויך א איד איין ארעמאן און א מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאג, האב איך אפגעדאווענט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעוויזען די דעפעש. האבען זיי באלד נעהייסען געבען קאווע מיט פוטער־ געבעקס, און סע איז געבליבען, אז טאקי דעם אייגענעם טאג פאה־

רען מיר אַרויס זאָלבעפערט קיין זשמערינקע. נאָר בכדי יאָמפּעלי זאָל ניט זיין קשה, וואָס פּאָהרען מיר עפּיס אַלע פּיער אינאיינעם, — האָבען מיר געמאַכט אַזוי, אַז איך זאָל אַרויספּאָהרען מיט אַ פּאָיעזד פּריהער, און זיי — מיט אַ פּאָיעזד שפּעטער; און דערווייל זאָל איך פון זייערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּיס אַ רעכטע סטאַנציע, הייסען מאַכען וועטשערע, ווי נאָט האָט געבאָטען. און כך הוה. איך בין נעקומען קיין זשמערינקע פּריהער פּאַר אַלעמען, פּערפּאָהרען אויף דער שענסטער אַכסניא, טאַקי די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאָמען „אָדעסקי גאָסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זעהר אַ וואָהלע אידינע, אַ מכניסאורח'טע, און איך טהו זי אַ פּרעג: „וואָס איז ביי אייך דאָ וואָס צו עסען?" — זאָגט זי: „וואָס וויל איהר?" — זאָג איך: „פּיש איז ביי אייך דאָ?" — זאָגט זי: „מע קאָן קויפען". — זאָג איך: „נו, און אַ יוך?" — זאָגט זי: „מע קאָן צושטעלען אַ יוך אויך". — זאָג איך: „מיט וואָס? מיט לאָקשען, צי מיט ריזן?" — זאָגט זי: „אפילו מיט מאַנדלען". — זאָג איך: „נו, און אַשטיינער, כדומה למשל, געבראָטענע קאַטשקעס?" — זאָגט זי: „פּאַר געלד קריגט מען קאַטשקעס אויך". — זאָג איך: „נו, און טרינקען?" — זאָגט זי: „וואָס טרינקט איהר?" — זאָג איך: „ביער איז דאָ?" — זאָגט זי: „פּאַר וואָס זאָל ניט זיין?" — זאָג איך: „נו, און וויין?" — זאָגט זי: „אבי געלד". — „אויב אזוי, זאָג איך, מאַ זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאָכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פּאַרשוין". — זאָגט זי: „פון וואַנען האָבען זיך ביי אייך נעמומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל אייגער?" — זאָג איך: „א מאַדנע אידינע! וואָס געהט אייך אָן? מע זאָגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אָן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פּאַלט ארום קושען מיך און האַלזען, ווי איין אייגענער מאַטע: „דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, זאָגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דאָ, אינ'ס „אָדעסקי גאָסטינעץ"! געפּינט זך דאָ עפּיס, זאָגט ער, וואָס צו נעמען אין מויל

אריין?" — „אָט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט א וועג־טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאָרשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אמאָל זיך אויסקראצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייל צו פאסטען. איך זעה, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרייטען צום טיש און מע זאָל אונז געבען אביסעל בראָנפען מיט עפּים פלייישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס האַרץ מסוכן נפש!" — אזוי זאָגט צו מיר רב אשר און מאכט נישט קיין שהיות און נעהט אין קיך אריין זיך וואשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט נעבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אוועק ביידע צו דער סעודה גאנץ בריידלעך, און רב אשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם נעראָטען, ער האָט נעשפּאָלטען דעם ים, קוים נע'פּועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך נעשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך ווייס, וואָס איך האָב צו טהון. איך היים רב אשר! איהר דארפט וויסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאט לענען כנגדו נאָר־נישט מיט נאָרנישט, וואָרום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט א ווייב נאָך א גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, א שידוך טהון מיט אבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, נענוג נעהאָרעוועט, נעהאקט האָלץ, און קוים מיט צרות, מיט אנגסטען, ג'פּועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, נעזאָגט נ' אלפים?" — זאָגט ער מיר וויעדער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שדכן פון אייך און איך היים רב אשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפּפאָהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אלסדינג זיין אָנגל ואשמח. איבער אזעלכע טויזענד קראָפען צענעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך היים, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאָרהאַן, וואָס סע קווענטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קווענטשט אייך?" — „מיך קווענטשט, זאָגט ער, דער פריזיוו. איך האָב איינגערעדט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאקי נאָך נאָר א יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פריזיוו פאָר דריי נראָשען, שוין נע'פטר'ט דעם פריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויערער א מאל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדל, איך היים רב אָשר!"... „איהר מענט אייך הייסען אכטצעהן מאל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אלץ נים, וואָס איהר רעדט! עפּים בעלעבע־טשעט איהר מיר: „פריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך נענומען צו מיין משה־ניסל'ען א פריזיוו? א נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך א פריזיוו?"... מאַכט צו מיר אָשר: „וואָס הייסט — א נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסל'ס בחור?"... „פון וואַ־נען, זאָג איך, האָט זיך נענומען צו משה־ניסל'ען א בחור, אז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענעם א מאָכטער א בת יחידה, איין און אייניציג הייסט עם?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אייך איז אויך א בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך גאָר נעשמועסט עפּים וועגען א חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, א חתן! איך האָב אָבער נאָר אנדערש נים נערעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פאָר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר נעווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... וועדר ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאָג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זוללי־וסובא'־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאָס איהם, נעהט ער און לאָזט מיר אראָפּ א פאטש. נעה איך און פאָהר איהם אריין אין באָרד — א שקאנדאל, זאָל גאָט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאָס גאנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפען אנקוקען די דאזיגע שדכנים, וואָס האָבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפאָרען צוויי מיידלעך. איז אבער אט דער אשר, פערחאפט זאָל ער וועלען, באלד אנטרונען געוואָרען, און מיך האָט ער אי־בערגעלאָזט איינעם אליין זיך צערעבענען מיט דער בעל־הבית'טע פאר דער וועטשערע, וואָס איך האָב בעשטעלט אויף אכט פארשוין. א גליק, וואָס איך האָב מיך חאטש בעציייטענט ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אנגעקומען קיין זשמערינקע. וואָס מיט זיי האָט זיך דאָרט אפגעטהאן — וויים איך ניט. נאָר איך שטעל מיר פאָר די בזיונות!... היינט געה זיי א נביא, אז אט דער שדכן, ימח שמו זאָל ער וועלען, איז אזא פוסטע זאָך, א ווינדמיהל, צו אלדי שוואַרצע יאָהר, וואָס רעדט און פאָהרט און פליהט און קלאָפט דעפעשען — און וואָס לאָזט זיך אוים? צוויי בתולות!... איין מאָל פאר אלע מאָל, זוגתי היקרה, עס פיערעלט נישט, חאטש וואַרף זיך א לעבעדיגער אין וואסער אריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען פונ'ם דא־זיגען שידוך, מאך איך דאָס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גריס די קינ־

דערלעך זאלען לעבען, וואס איך בענג נאך זיי שטארק, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. נאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך נעמיינט, אז דער הימעל איז שוין אויף מיר נעפאלען. נעחאי־בי וואלט איך נעהאט נענוג אויף הוצאות, וואלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין כתריעלעווקע הייסט עס. האב איך מיך אבער אויסגערעכענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, חאטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די רעלצען! איז דאך אבער פארהאן א נאט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואגאן מיט עפים איינעם א שלאק, איין אנענט א אינספעקטאר, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אן צורעדען און זאגט מיר צו הרים וגבעות, אבי איך זאל וועלן איין אנענט. וואס איז דאס אזעלבעס איין אנענט און ווי אזוי שטראפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האב שוין איצטיגם מאל אזוי אויך איבערגעחאפט די מאס, לאז איך עס איבער אויף איין אנדערש מאל.

הנ״ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — שיין שגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900-1909.

שָׁלֵם־שָׁלֵם־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אנעקדוט).

מנחם־מענדעל פון ווענ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'
עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האב נעמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האב מיך נאר־וואס ארויס־נעחאפט פון איין אומגליק, פון א נרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־גדיא אריין, און נאט ווייסט, מיט וואס איך וואלט אפגעשניטען. פון רעסטאנסקי ראטע איז נאר ניטא וואס צו רעדען, און אפשר נאך קאטארזשנע סיביר, חאטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאגט די מאמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האט מיר געהאלפען, איך האב מיך בעצייטענס ארויסגעחאפט ווי פון א שרפה, האב איך מיך אוועק־

נעוועצט ארויסשרייבען דיר אין א בריף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריף נערענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואם פאר א פאלאשענץ איך בין נעווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט נעדאכט. איך האב דעמאלט נערעכענט, ס׳איז איין עק. אוים מנחם־מענדעל. בעדארף איך מיך בעגענענען מיט איינעם א פארשיין, איין אגענט א אינספעק־טאר פון „אקוויטעבל", וואם שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עס זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואם, בדרכה, וואם מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרענען: וואם איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל" האט נענומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם סך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואם דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ם" גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אגענטען, צום מיינסטען — אידען, וואם האבען אויך וויב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואם זשע אהרט דאס מיך? דער חסרון איז, וואם ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף ראשית חכמה, נעהן אנ־געטהאן פיין, אבער מאקי וואם פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מעג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רעדען, צורעדען, איינרעדען, איבערעדען

און פערערען, אזוי לאנג ערעזן, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ׳ם טוידט — און מעהר דארף מען ניט. הקיצור, מיין פארשוין דער אנענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזוהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אנענט, איין אויסגעצייכענטער אינקוויזיטאר.

איצט, זונתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטהען דעם חילוק צווישען איין אנענט א אינספעקטאר און איין אנענט א אינקווויזיטאר. איין אגענט א אינקווויזיטאר הייסט גלאט איין אנענט, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און איין אנענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אנענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרושנאי" אנענט־אינספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקווויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרושנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם נענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו ווערען א נענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקווויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרושנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז גאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א נענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ׳ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, נענעראלען אועלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט וועניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אנענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא איינצושטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס נעהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט אריין. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע ניט מיר איין אדרויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נאָר נישקשה פון א קאָנבינאציע! און איך האָב מיך נעלאָזט אי־ בערעדען און בין נעווארען למזל איין אַנענט.

נאָר נישט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אַנענט דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן נענעראל, וואָרום ביז דער נענעראל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך נענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראכט צו פיהרען קיין אדעס צו זייער נענעראל אין „אקוויטעל", וואָס האָט צו שאפען אויף עט־ ליכע און צוואנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אכטצעהן הונדערט אַנענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פונ'ם דאָזיגען נענעראל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אליין איז דוקא ניט אזא גרויסער, ווי דער טאַרראָס איז גרוים, און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימ'ל א ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: יעוו־ זערעל. דעם נענעראל'ס קאנטאָר פערנעמט א גאנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. א סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פאפיערען, און אַנענטען דרעהען זיך ארום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לייפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום נענעראל אליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. א טוידטער בין איך געווען, אז מע האָט מיך אריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעוו־ זערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא געבעטען זיצען, מכבד נעווען מיט א פאפיראָס, אויסגעפרעגט בייַ מיר, ווער איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין נעשעפט? בין איך נענאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אלסדינג, פונ'ם אַנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי איך בין נעפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אדעס, נע־ האַנדעלט מיט „לאָנדאָן", און פון דאָרטען קיין יהופעץ, זיך נע־ דרעהט ארום דער בערזע, נעקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און „פוטיווילי" און „לילעפוטען" און אנדערע „פאפיערלעך" אין די מילאָנען אריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט נעראכט,

נעווארען א מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואדלעך, און ווי אזוי איך בין נאכדעם געווארען א שדכן, אפילו א שרייבער אויך, נעדרעהט, נעברענט, געפלאקערט און געטראסקעט מיט דער נאנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאג איך איהם, נישט גוט—שלום־שלום־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער נענעראל, יעווזערעל הייסט עס, לענט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אן צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, נאסאפאדין מנחם־מענדעל? איהר נעפעלט מיר; א נאמען האט איהר א שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאנט איהר. איך זאג אייך נביאות, אז מיט דער צייט וועט איהר זיין א גרויסער אנענט, טאקי נאר א גרויסער! דערוויי בעקומט איהר איין שוואנץ, פאהרט ארויס אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דארט קען מען אייך אויסנעבונדען, און ויט מצליח"...

און כך הוה. איך האב נאר בעקומען פון זיי די עטליכע קערבלעך, אזוי האב איך מיך באלד אויסנעקליידט בנדי־מלכות. זאלסט מיך זעהן, וואלסט דו מיך ניט דערקענט. און א פארטעפעל האב איך מיר נעקויפט א גרויסען, האט מען מיר אנגענאקט אהין ביכלעך מיט פאפיערען א נאנצען טראנספארט, און איך האב מיך נעלאזט אויף נאט'ס וועלט. קודם קיין כעסאראביע, א ווינקעל פון פרנסה! דארט, זאגט מען, קאן מען מאכען נעשעפטלעך, שטראפירען און שטראפירען. דארף זיך מאכען אזוי, אז איך האב יאהרצייט, חאפ איך מיך אראפ מפאיעזד לפאיעזד אין א קליין שטעטעל, עפים א העק צו אלדי שווארצע יאהר. איך האב נאר ניט נעוואוסט, אז דאס שטעטעל האט א שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פנים'ער, מוסרים און יאבערניקעס. פערד ברענט וואלט עס נעמעגט ווערען איידער איך האב עס דערקענט! נאר אז סע איז בעשערט איין אומגליק — דארף איך אקוראט אם דא, אין דעם שטעטעל, האבען יאהרצייט, און פאל אריין אין א בלאטע, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאס הארץ האט

מיר אבער מאקי געוואגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אפשניידען. נאָר אז מע דארף זאגען קדיש, איז עפּעס א תירוץ? בין איך אוועק גלייך אין בית־מדרש אריין און קום אן פונקט צו מעריב. אפּנע־דאוונט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אן צו מיר: „יאהרצייט?" — זאג איך: „יאהרצייט". — מאכט ער צו מיר: „פון וואנעט איז א איד?" — זאג איך: „פון דער נארער וועלט". — „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־מענדעל". — „קומט דאך אייך שלום!" — און ער שטעקט מיר אפּ א שלום־עליכם, און נאך איהם דער גאנצער מנין. אלע געבען מיר אפּ שלום, און עס ווערד ארום מיר א רעדעל, און מע הויבט־אן אויסטאפען ביי מיר, ווער איך בין און פון וואנען איך בין און וואס איז מיין טהועבע? זאג איך זיי: „איך בין איין אנענט". — פרענען זיי: „פון וואס איין אנענט? פון מאשינעס?" — זאג איך: „רוקא ניט. איך בין איין אנענט א אינקווויזיטאר פון „אקווויטעבל". — זאגען זיי: „וואס איז דאס פאר א שלאק?" — זאג איך: „איך בעוואהרען מענשען נאכ'ן טוידט". און איך נעב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי ארום מיר מיט אפענע מיילער, גלייך ווי מע וואלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל א יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צוווישען זיי, איינער א הויבער, א דארער, איין אויסגעבוינענער, מיט א נאז אויך איין אויסגעבוינענער און א גלאנצענדינגער; א טבע האָט ער, אז ער רעדט, צופט ער די האָר פונ'ם בערדעל איינ־ציגוויז. דער אנדערער — א נידעריגער א בריטער, א שוואַרצער, ווי א ציגיינער, מיט איין אויג א שעלמיש, וואס קוקט ביי איהם קיין פצון זייט. ער מעג רעדען ווי ערנסט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייכעלט. די דאזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אפּנים, יא פערשטאנען, וואס הייסט שטראפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּעס מאדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען א זאג געטהאן איינס צום אנדערען אונטער דער נאז: „סע וועט געהן א גאנג"... איך האָב באלד פערשטאנען אן די צוויי פאר־

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אנדערע; זיי פערשטעהען איין עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּעס מאכען. און כך הוה. איך בין נאָר ארויס פון בית־מדרש, נעהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט א ווייל, מיר ווילען אייך עפּעס פרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאכען נעשעפטען?"... — זאָג איך: „פאר וואָס ניט?" — מאכט צו מיר דער לאָנגער, דער וואָס מיט דער אויסנעבוינענער נאָז: „צוויישען אחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אוינגל העלפט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאָנגער: „האָנדלען זאָל מען מיט א פּריץ". — „לעבען זאָלען די נויים"... — העלפט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אוינגל. און אָט אזוי נעהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דערערדט מען זיך. עס לאָזט זיך אוים א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענם א פּריץ א מאל־דאוואן, א רייכען בעל־הנוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אָפט א קערבל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען נעקאָנט זעהר שען פער־שטראָפירען... זאָג איך: „אך, פאר וואָס ניט? מיט'ן נרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אץ להעשיר"... און עס איז נעבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאל־דאוואן. נאָר וואָס דען? איין זאך האָבען זיי מיך נעבעטען — ס'אל זיין בסוד־סודות, דאָם הייסט, איך זאל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי נעזוהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א נעשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג נעווארען, האָב איך מיך נע־פּעדערט אין בית־מדרש ארויין דאוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־נעראוועט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעווארט דעם אנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פּאר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט נעפרענט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האָב איך מורא: איך האָב דאָך גענעבען זיי דאָס וואָרט, ס׳זאָל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום׳ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיאָך געטהאָן דאָס הארץ פאר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואָס הערט זיך — האָב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אפגעדאוועט פאר זיך אויף איין פוס, חאפען זיי די טלית־ותפילין און לאָזען זיך גהן געשווינד. איך נאָך זיי. — „נו?" — מאָך איך צו זיי. מאכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער נאָס, איהר קענט נישט אונזער שטאָרט, ברענען זאָל זי אייך! איהר גהט אונז בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דאָרט מאכען מיר דאָס נעשעפט, און טאקי אין איינוועגס עפּיס צובייסען"... אזוי מאכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבוינענער נאָז און טהוט א וואונק צו דעם וואָס מיט׳ן אויגעל, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל וועדר נעלם. און מיר אין צווייען לאָזען זיך גהן איבער ענגע פינסטערע חושכ׳־דינע נעסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאָך איהם, אזוי לאנג, אזוי בריים, ביז נאָט האָט נעהאלפען, מיר זענען בשלום נעקומען.

ארויינגעקומען אין א קליין פינסטער פערריבערט שטיבעל מיט א סך פליענען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי, מיט א נע־מאהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאָמפּ, פערהאָנגען מיט פאפיערענע אפּנעבליאקעווטע קווייטען, האָבען מיר געטראפען ביי׳ם אויווען א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בליי־איבערגעשראָקען פּנים. דאָס קליינע ווייבעלע האָט א קוק געטהאָן מיט׳ן איבערגעשראָקען פּנים אויפ׳ן מאָן, און דער מאָן האָט א זאָג געטהאָן צו איהר פאָרבייגעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאפען געוואָרען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראָנפען און מיט פערבייסען. עס האָט נישט לאָנג געדויערט, און יענער וואָס מיט׳ן אויגעל איז ארויינגעקומען, און

נאָר איהם האָט זיך אַריינגעקאָטשעט אַ נפש פון אַ פּוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז, מיט פּעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָרנע פּיס, וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס וויימער נעהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שווערליך צו טראָגען אויף זיך אַזא גרויסען, אַזא שווערען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפֿן טיש, האָט ער אַרויסגעלאָזט פון זיין פּעטען בויך אַ פּעטע שטימע אויף גוויש: „אָצע דאָברע דילאָ!"... נענומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן האָט נענומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פּערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכח וויין און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט'ן אויגעל אַ זאָג אויפֿן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטווערט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער נעהט אַזוי אָרעם נעקלייידט; ער איז נאָר אַ קאָרנער"... און יענער, דער לאָנגער, גיט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער וווין; ער זאָל בעסער אָפּלענגען דאָס נאָנצע ברויט אויפֿן ווינטער. „אָצע דאָברע דילאָ!" — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן, האָקט־אַריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אָפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיט ביירד לופען און מיט דער נאָז. נאָכ'ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר'ען מיט'ן אָדון מכח אייער עסק"... האָב איך מיך אַוועקגעזעצט מיט'ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקעל און האָב איהם אַנידערגענט אַ דרשה, איך וויים ניט, פון וואַנען עם האָט זיך צו מיר נענומען! איך האָב איהם נענעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטלעכען מענשען דאָס שטראָפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אַרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראָפירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אַז ער וועלט־אַן דאָס געלט אויף די על־

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערגער ווי דעם קבצן; א קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט נעווארען מיט'ן דלות, און א נגיד, זאָג איך, אז ער בלייבט חלילה אָהן געלט, איז ערגער ווי געשטאָרבען. „יאָ נאָפּיסאָנאָ או נאָס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאָטשיטסא, ביעדני חווישע יאָק מערטווי. א פאָטאָמו, זאָג איך, ווּאָשע בלאָהאָדיע, זאָג איך, זאָשטראָפיראָי־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָדצאָט ליעט, זאָג איך, נא דעסיאָט טיסיאָטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאָכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיט ביידע לייפען, ווי א בלאָז־זאָק. איך פיהל, אז דער כח פון רערען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, ווי איך רערען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „נענוג שייך צו דבר'ען; נעמט ארויס דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדארף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער א טינט און פערער, און איך טהו־אָפּ אלסדינג, וואָס מע בעדארף, און אז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פריץ דער מאָלראָוואָן נעבאָך שטארק ביז ער „לענט דעם טאָטען". נאָכדעם נעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראָכ־טען, איך נעם אַיין אדערוויף, נעב ארויס א קוויטאָנציע — און דאָס נעשעפט איז נעמאָכט.

נעקומען פאָר־נאָכט אויף דער אכסניא פרייליך און נעהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס חערט זיך עפּיס ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מע מען אייך, זאָגט ער, אפּנעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאָר א מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס נעשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אפּנעארבייט"... — „וואָסער נעשעפטעל?" — זאָג איך און מאָך מיך תמ'עוואָטע. — „מיט'ן פריץ", — מאָכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פריץ?" — „מיט'ן גראָבען פריץ". — „פון וואָנען ווייסט איהר, זאָג איך, אז איך האָב נעמאָכט א נעשעפטעל מיט א פריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, א פריץ, ווי איך בין א רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פּיפּערנאַטער", — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ן, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאַטער" און פון וואַנען וויסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַפּנים, אַרויסגעזוהען פון מיינע רעה, אז איך בין דאָ נאָט די נשמה שולריג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעוונדער אין א חדר און האָט מיר נענומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אזעלכע זאכען, אזש די האָר האָבען זיך מיר נעשטעלט קאַפויר. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אָפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אזעלכע קרימינאל־זאכען, וואָס וועו מע חאַפּט זיי, זאָגט ער, נעהען זיי אוועק וויט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארויס א דריטען, און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאַלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאַפּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור חגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראַפירט, — איז אַדער ער האַלט ביי אָפּזאָגען די עטליכע נילדעו, זאָגט ער, אַדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אזעלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי נעוואָרעו. עס נעהט מיר מעהר נישט אָפּ צו מיינע זיידענע קלייד־עד, אז איך זאָל מיך נאָך אריינחאַפּען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! האָב איך נישט נעמאכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט נע־וואַלט אָפּילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי נעהן כף־הקלע מיט זייער מאַלדאַוואַן און מיט דער שטאַדט און מיט נאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ׳ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ׳ן ארט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פאָהרען א ווייטען וועג, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האָמבורג וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטארק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גרים שווער און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אמעריקע. נישט אליין — א גאנצע קאמפאניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, איינענטליך, קיין האָמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אמעריקע. וואָס עפּעס קיין אמעריקע? ווייל אין אמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואָלגערט זיך דאָרט אין די גאָסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רענדעל א מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אָלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאכען גוט, מאקי וואָס גוט הייסט. די גאנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דאָ איז נישטא וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אלע געשעפטען. הוינט וויבאלד אז די וועלט פאָהרט, פאר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך אייגצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען נעזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאָג ווי נאכט, קיין זאך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפן, איך וועל, אם־ירצה־השם, בענליקען, און בענליקען וועל איך געווים, דאָס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאָג אויף דער גאַנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקאַרטען, פאַר דיר און פאַר די קינדער, און וועל דיך ארויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שרה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאַלען. און עס איז שוין טאָקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאָגען! רק נישט נעזאָרגט און נישט נענומען זיך צום הארצען — מ י ר ה א ָ ב ע ן א ש ט א ר ק ע ן נ א ָ ט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטען בוך.